

NURAN YURTTAŞ
TÜRKMEN

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS
TEZİ

2025

T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İKLİM GÖÇLERİ VE TÜRKİYE’NİN İKLİM GÖÇÜ
POLİTİKASI

NURAN YUTTAŞ TÜRKMEN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY

AĞUSTOS 2025
KAYSERİ

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

İKLİM GÖÇLERİ VE TÜRKİYE’NİN İKLİM GÖÇÜ POLİTİKASI

NURAN YUTTAŞ TÜRKMEN

**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY**

**AĞUSTOS 2025
KAYSERİ**

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY danışmanlığında Nuran YURTTAŞ TÜRKMEN tarafından hazırlanan “İklim Göçleri ve Türkiye’nin İklim Göçü Politikası” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

..... / / 2025

Tez Danışmanı :

Üye :

Üye :

ONAY

Bu dönem projesinin kabulü Enstitü Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20....

Doç. Dr. Burcu ORALHAN

Enstitü Müdür V.

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Nuh Naci Yazgan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Kütüphanesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

oEnstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)

●Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren **6. ay** ertelenmiştir. (2)

oTezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

..... /...../.....

(İmza)

Nuran YURTTAŞ TÜRKMEN

“**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**”

(1)Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2)Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3)Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, dönem projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, *Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY* danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

Nuran YURTTAş TÜRKMEN

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, araştırmamın yönünü belirlememde ve geliştirmemde kıymetli katkılar sunan, sabrıyla ve yapıcı yaklaşımıyla her zaman desteğini hissettiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ergin ULUSOY'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü eğitimim süresince bilgi birikimleriyle katkıda bulunan ve akademik gelişimime destek sağlayan Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde görev yapan tüm kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım babam ve canım anneme, her daim yanımda olduğunu hissettiren ve sevgisiyle bana güç veren sevgili eşime, anlayışları ve inançları için minnettarım. Onların varlığı, bu süreci başarıyla tamamlamamda en büyük motivasyon kaynağım olmuştur.

Bu zorlu ama öğretici yolculukta emeği geçen herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nuran YURTTAŞ TÜRKMEN

ÖZET

Yurttaş Türkmen, N., İklim Göçleri ve Türkiye'nin İklim Göçü Politikası, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2025. Bu tez çalışması, iklim değişikliğine bağlı göç hareketlerinin politika ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesini; özellikle Türkiye örneğinde, disiplinler arası bir yaklaşımla irdelenmesini amaçlamaktadır. Su kaynaklarının dünya genelinde azalması, doğal afetlerin artması ve tarımsal verimliliğin düşmesine bağlı olarak göç hareketlilikleri artmaktadır. Bu durum iklim değişikliğini zorunlu yer değiştirmelerin temel nedenlerinden biri haline getirmiştir. Böylece, “iklim göçü” kavramı günümüzde sosyal, demografik ve siyasal sonuçlarıyla daha fazla dikkat çeken konulardan birine dönüşmüştür. Mevcut hukuk sistemleri, çevresel nedenlerle yer değiştiren bireyleri tanımlamakta yetersiz kalmakta; bu durum, artan güvenlik riskleriyle birlikte politika üretiminde önemli bir boşluk yaratmaktadır. Tezde, Türkiye'nin iklim değişikliği karşısındaki coğrafi ve sosyo-ekonomik kırılganlıkları, transit ve hedef ülke rolü bağlamında ele alınmış; iç göç, kırsal kalkınma, göçmen entegrasyonu gibi politik başlıklar üzerinden Türkiye'nin mevcut yaklaşımı analiz edilmiştir. Ayrıca, iklim göçlerine yönelik kurumsal ve hukuki yapıdaki eksiklikler ortaya konulmuş ve politika önerileri geliştirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, iklim göçlerinin sadece çevresel değil, aynı zamanda insan hakları ve kalkınma politikalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, İklim Göçü, Göç Politikaları, İnsan Hakları

ABSTRACT

Yurttaş Türkmen, N., Climate Migration and Turkey's Climate Migration Policy, Nuh Naci Yazgan University, Institute of Postgraduation, Department of Political Sciences and Public Administration, Master's Thesis, Kayseri, 2025. This thesis aims to evaluate climate change-related migration movements within the framework of politics, particularly in the case of Turkey, through an interdisciplinary approach. Migration movements are accelerating due to the global depletion in water resources, the frequency in natural disasters, and the decline in agricultural productivity. Such environmental pressures have positioned climate change one of the primary causes of forced displacement. Consequently, the concept of 'climate migration' has become one of the most pressing issues today, with significant social, demographic, and political implications. Current legal systems are inadequate in defining individuals who are displaced for environmental reasons, creating a significant gap in policy-making alongside increasing security risks. This study evaluates Turkey's vulnerabilities to climate change, considering its dual role as a transit and destination country. It critically analyzes national migration and development policies through lenses of internal displacement, rural development, and urban integration. In addition, institutional and legal shortcomings are examined from the perspectives of environmental and human security, followed by policy recommendations. The findings suggest that climate migration must be addressed not solely as an environmental issue but as a multidimensional challenge involving governance, human rights, and sustainable development.

Keywords: Climate Change, Climate Migration, Migration Policies, Human Rights

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iv
ETİK BEYAN SAYFASI	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ VE İKLİM KRİZİ.....	4
2.1.Küresel İklim Krizi ve Mevcut Durum.....	5
2.2. İklim Değişikliğinin Olası Sonuçları ve Senaryolar.....	9
2.2.1. Sıcaklık Artışı.....	9
2.2.2. Deniz Seviyesinin Yükselmesi.....	10
2.2.3. Aşırı Hava Olayları.....	11
2.2.4. Ekosistem Değişiklikleri.....	12
2.2.5. Okyanusların Asitlenmesi.....	13
2.2.6. Buzulların Erimesi.....	14
2.2.7. İnsan Sağlığına Etkiler.....	15
2.2.8. Ekonomik Sonuçlar.....	16
2.2.9. Sosyal ve Siyasi Sonuçlar.....	17
2.2.10. Doğal Kaynakların Tükenmesi: İnsanlık ve Gezegen Üzerindeki Etkileri.....	18
2.2.11. Göç Üzerindeki Etkileri.....	21
2.2.12. Güvenlik Üzerindeki Etkileri.....	22
2.3. Küresel İklim Krizine Karşı Önlemler.....	24
3. İKLİM GÖÇLERİNİN FARKLI BOYUTLARDAN DEĞERLENDİRMESİ...26	
3.1. Göç Kuramları Çerçevesinde İklim Göçleri.....	26
3.2. Göç Teorilerine Genel Bakış.....	28
3.2.1. Neo-Klasik Göç Teorisi: Ekonomik Faydacılık Yaklaşımı.....	31
3.2.2. İtme-Çekme Modeli: Göçü Şekillendiren Dışsal ve İçsel Dinamikler.....	31

3.2.3. Yeni Ekonomik Göç Yaklaşımı: Hane Halkı Temelli Risk Yönetimi.....	32
3.2.4. Göç Ağı Teorisi: Sosyal Bağlantılar ve Göçün Sürdürülmesi.....	32
3.2.5. Dünya Sistemleri Teorisi: Küresel Eşitsizliklerin Göçle Bağlantısı.....	32
3.2.6. Zorunlu Göç ve Kriz Yaklaşımları: Göçü Hayatta Kalma Tepkisi Olarak Okuma.	33
3.2.7. Kurumsal ve Politik Yaklaşımlar: Devlet Politikalarının Göç Üzerindeki Rolü...	33
3.3. İklim Göçleri: Teorik Çerçeve.....	34
3.4. İtme-Çekme Kuramı Bağlamında İklim Göçleri.....	35
3.5. İklim Göçlerinin Hukuki Boyutu.....	37
3.6. İklim Göçlerinin Güvenlik Boyutu.....	39
3.6.1. Çevresel Güvenlik.....	39
3.6.2. İnsan Güvenliği.....	40
3.7. İklim Göçlerinin Politik Boyutu.....	42
4. TÜRKİYE’NİN İKLİM GÖÇÜ POLİTİKALARI.....	45
4.1. Türkiye’nin İklim Krizi Açısından Değerlendirilmesi.....	45
4.2. Türkiye Yönelimli İklim Göçleri: Nedenler ve Güzergahlar ve Türkiye’nin Transit Ülke Rolü	48
4.3. İç Göçün Nedenleri	50
4.4. Türkiye’de İklim Göçü ve Politikalar.....	51
4.4.1. Ekonomik ve Toplumsal Boyutlar.....	52
4.4.2. İklim Göçlerine Yönelik Politikalar ve Türkiye’nin Yaklaşımı.....	54
4.4.3. Türkiye’nin Kırsal ve Kent Arasındaki Dengesizliklere Yönelik Politika ve Uygulamalar ile Kırsal Kalkınma ve Sürdürülebilirlik Stratejileri.....	54
4.4.4. Türkiye’nin Politikaları ve Yerel Yönetimlerin Rolü.....	56
4.4.5. Uluslararası Örnekler, İş Birlikleri ve Fon Kaynakları.....	57
4.4.6. Sosyal ve Kültürel Dönüşümün Desteklenmesi.....	59
4.5. Politika Önerileri.....	60
4.5.1. Ulusal Politika Önerileri.....	60
4.5.2. Uluslararası Politika Önerileri.....	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	66
6. KAYNAKLAR.....	75
7. EKLER	

EK-1: Tez Çalışması Orijinallik Raporu

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği (European Union)
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (Disaster and Emergency Management Authority)
AK	Avrupa Konseyi (Council of Europe)
AMOC	Atlantik Meridyonel Devrilme Dolaşımı (Atlantic Meridional Overturning Circulation)
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme (R&D)
BBC	Britanya Yayın Kurumu (British Broadcasting Corporation)
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
COP	Taraflar Konferansı (Conference of the Parties)
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)
IOM	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
IPARD	Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (Instrument for Pre-Accession Assistance in Rural Development)
IPCC	Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change)
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
NASA	Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (National Aeronautics and Space Administration)
NDC	Ulusal Katkı Beyanları (Nationally Determined Contribution)

OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OHCHR	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)
RCP Senaryoları	Temsili Konsantrasyon Yolları (Representative Concentration Pathways)
SSP Senaryoları	Paylaşılan Sosyoekonomik Yollar (Shared Socioeconomic Pathways)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change)
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
WB	Dünya Bankası (World Bank)
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü (World Meteorological Organization)
WWF	Dünya Doğayı Koruma Vakfı (World Wide Fund for Nature)
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Law on Foreigners and International Protection)
GCM	Küresel Göç Mutabakatı (Global Compact for Migration)

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağ, insanlık tarihinin belki de en kırılgan dönemlerinden birine tanıklık etmektedir. Küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliği, artık yalnızca çevre bilimcilerin gündeminde yer alan teknik bir mesele olmaktan çıkmış; toplumların gündelik yaşamından devletlerin güvenlik stratejilerine kadar her alana nüfuz eden çok boyutlu bir kriz haline gelmiştir. Bu kriz, yalnızca hava olaylarını, ekosistemleri ya da tarımsal üretimi etkilemekle kalmayıp, milyonlarca insanın yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmasına neden olmakta; insan hareketliliğini de doğrudan şekillendirmektedir. Tam da bu noktada "iklim göçü" kavramı, zamanın ruhunu kavramaya çalışan herkes için önemli bir analiz başlığı haline gelmiştir.

Küresel iklim değişikliğinin etkileri, sadece çevresel yıkımlarla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda sosyal adalet, kaynak paylaşımı, sınır yönetimi, göç politikaları ve ulusal güvenlik stratejileri gibi geniş bir yelpazede çok katmanlı sonuçlar doğurmaktadır. Sıcaklık artışları, deniz seviyesindeki yükselme, kuraklık, çölleşme ve aşırı hava olayları gibi çevresel kırılmalar; özellikle hassas coğrafyalarda yaşayan toplulukları yaşanabilir alan arayışına zorlamakta ve bu durum zorunlu göç dalgalarını beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede iklim göçü, çevresel olduğu kadar sosyopolitik bir olgu olarak da değerlendirilmekte; devletlerin yönetim kapasitesinden uluslararası hukuk sistemlerine kadar pek çok kurumsal yapıyı sınamaktadır.

İklim göçleri, tanımsal olarak net bir hukuki zemine oturmamış olsa da bu olgunun giderek artan boyutu ve etkileri, onu uluslararası literatürde ve politika belgelerinde daha görünür hale getirmiştir. Göçün bu özgün biçimi, iklim değişikliğinin yalnızca doğayla sınırlı olmayan etkilerinin, insan hareketliliği üzerinden sosyo-politik düzleme taşındığının bir göstergesidir. Bu bağlamda, iklim göçlerinin yalnızca çevresel bir mesele olarak değil; aynı zamanda güvenlik, insan hakları, sosyal uyum ve kamu politikası gibi alanlarda da kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Türkiye, jeopolitik konumu gereği hem çevresel etkilenebilirlik düzeyi yüksek bir ülke olması hem de tarihsel olarak göç yolları üzerinde yer alması nedeniyle iklim göçü tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Suriye iç savaşında olduğu gibi kitlesel göçlerin güvenlik ve sosyal uyum üzerinde ne tür etkiler yaratabileceğine dair deneyim sahibi olan Türkiye, iklim değişikliği kaynaklı yeni göç dalgaları karşısında da benzer

zorluklarla karşı karşıya kalabilir. Bu durum, yalnızca insani değil; aynı zamanda stratejik, kurumsal ve yapısal düzeyde yanıt verilmesi gereken bir süreci işaret etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'ye yönelik iklim göçlerini güvenlik ve politika ilişkisi bağlamında çok boyutlu bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, küresel iklim krizinin güncel durumu, bu krizle ilişkili çevresel değişkenler ve göç üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkiler analiz edilmiştir. İkinci bölümde, iklim göçlerinin kavramsal çerçevesi, uluslararası hukukta yeri, güvenlik boyutu ve mevcut küresel politikalar değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümünde, Türkiye'nin iklim değişikliği karşısındaki durumu, potansiyel iklim göç yolları, bu göçlerin ülkeye yansımaları ve Türkiye'nin bu alandaki kurumsal-politik yanıtları çok yönlü bir perspektifle ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında Türkiye'nin iklim göçlerine yönelik bütüncül ve sürdürülebilir stratejiler geliştirmesine katkı sunacak öneriler sunulmuştur.

Tezin araştırma problemi iklim göçlerinin Türkiye'ye mevcut ve olası etkileri şeklinde tanımlanmıştır. Bu çerçevede çalışmanın amacı; Türkiye'deki literatürde daha ziyade son birkaç yıldır gündeme gelen ve halen yeterli bir akademik eser ve veri birikimi sağlanamamış olan alan yazınına katkı sağlamak, aynı konuda gelecekte hazırlanacak olan akademik çalışmalar ile karar alıcıların bakış açılarının geliştirmesinde bir kaynak teşkil edebilmektir. Bu kapsamda çalışma, iklim göçlerinin çevresel bir sorun olmanın ötesinde, çok boyutlu bir kriz başlığına dönüştüğünü ortaya koymakta; Türkiye özelinde bu soruna karşı geliştirilebilecek politika önerilerine ışık tutmayı hedeflemektedir. Çalışma, konuya ilişkin karanlıkta kalmış noktaları aydınlatma arayışı içerisinde olduğundan, açıklayıcı bir perspektifle ele alınmış ve bu çerçevede araştırma soruları üzerinde yapılandırılmıştır. Çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir:

- İklim göçlerine ilişkin Türkiye'nin bir politikası ya da stratejik planı var mıdır?
- İklim göçlerinin güvenlik yönlü riskler karşısında Türkiye'nin bir hazırlığı ve politika veya stratejisi var mıdır?
- Türkiye'de iklim göçlerine yönelik olarak hangi çalışmalar yürütülmektedir?
- Türkiye'nin iklim göçlerine hazırlıklı olması anlamında karşılaşılan sorunlar nelerdir?
- Türkiye'nin iklim değişikliği ve göçle mücadele konusunda uluslararası iş birlikleri var mıdır?

Çalışmada uluslararası belgeler, akademik yayınlar, önemli haberlerden yola çıkılarak bir açılımı yapılabacağından yöntem olarak literatür taraması tercih edilmiş, elde edilen veriler disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Çalışmanın sınırlılığı, bu alandaki Türkiye'ye yönelik akademik çalışmaların sayıca az olması ve kurum ve kuruluşların sorumluluğunda hazırlanmış olan dokümanlara ulaşmak konusundaki erişim sorunları olarak sayılabilir. Öte yandan, çalışma bir yüksek lisans tezi olduğundan, süre ve kapsam sınırlaması da karşılaşılan bir diğer kısıtlılık durumundadır.

2. GÖÇ VE İKLİM KRİZİ

Göç ve iklim krizi, 21. yüzyılın en çarpıcı ve iç içe geçmiş küresel sorun alanları arasında yer almaktadır. Tarihsel olarak göçün temel nedenleri arasında savaş, yoksulluk, siyasi baskı ve ekonomik eşitsizlik gibi unsurlar yer alırken; son yıllarda iklim değişikliğine bağlı çevresel bozulmalar da insan hareketliliğini tetikleyen önemli bir etken haline gelmiştir. Bu dönüşüm, literatürde “iklim göçü” ya da “çevresel göç” kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuş; göçün yalnızca sosyal, ekonomik ya da politik değil, aynı zamanda çevresel bir olgu olduğunu açıkça ortaya koymuştur (IOM, 2021; Boas vd., 2019).

İklim değişikliği, özellikle yoksul, kırılgan ve doğal kaynaklara doğrudan bağımlı topluluklar için yıkıcı sonuçlar doğurmakta; bu toplulukların yaşadıkları çevresel koşulları sürdürülemez kılmakta ve onları göç etmeye zorlamaktadır. Kuraklık, sel, deniz seviyesindeki yükselmeler, orman yangınları ve ani hava olayları gibi çevresel stresler, yaşam koşullarının bozulmasına neden olarak göç kararlarını doğrudan etkilemektedir (IPCC, 2022). Bu bağlamda iklim göçü, genellikle zorunlu göç biçiminde tezahür eder; bireylerin bulundukları yerde kalma şansları kalmadığında, hayatta kalmak için göç etmek zorunda kalmaları söz konusudur.

İklim krizinin etkisiyle ortaya çıkan göç dalgaları, sadece bireyleri ve toplulukları değil; aynı zamanda ulusal ve uluslararası sistemleri de doğrudan etkilemektedir. Göç alan kentlerde altyapı, kamu hizmetleri, istihdam ve sosyal uyum politikaları üzerinde baskı oluşurken; göç veren kırsal bölgelerde ekonomik üretkenlik ve demografik denge bozulmaktadır. Bu nedenle iklim göçü, yalnızca bir çevresel kriz değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi sonuçları olan çok boyutlu bir küresel meydan okuma olarak ele alınmalıdır (Adger vd., 2014).

Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Göç Örgütü gibi kuruluşlar, iklim değişikliği kaynaklı göçlerin önümüzdeki yıllarda büyük ölçekte artacağına dikkat çekmektedir. IPCC’nin (2021) raporlarına göre, küresel sıcaklık artışının mevcut seviyelerde devam etmesi hâlinde 2050 yılına kadar 200 milyondan fazla kişinin iklim değişikliği nedeniyle göç etme riski bulunmaktadır. Bu öngörü, iklim değişikliğinin artık sadece çevre politikalarının değil, aynı zamanda göç politikalarının, şehir planlamasının, sosyal uyum

stratejilerinin ve insan hakları hukukunun da temel gündem maddesi hâline gelmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu bölümde, iklim krizinin göç üzerindeki etkileri bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak hem yapısal nedenleri hem de yerel sonuçları alınarak analiz edilecektir. Özellikle Türkiye gibi hem kaynak hem de hedef ülke konumundaki ülkelerde, iklim değişikliği ile göç arasındaki etkileşim daha karmaşık ve çok yönlü hale gelmektedir. Türkiye'nin kırılgan ekosistemleri, kuraklığa açık bölgeleri ve tarıma dayalı kırsal yapısı, iklim kaynaklı göç dinamiklerinin artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda transit ve hedef ülke olarak bölgesel göç akımlarının merkezinde yer alan Türkiye, bu süreci sadece çevresel değil; sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından da çok katmanlı biçimde yönetmek zorundadır.

Sonuç olarak, göç ve iklim krizi arasındaki ilişki, günümüzde artık görmezden gelinemez bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu ilişki, yalnızca insani güvenliğin değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma, iklim adaleti ve sosyal dayanıklılık gibi kavramların da yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu bölümde, iklim değişikliğinin göç üzerindeki etkileri hem kavramsal çerçevede hem de vaka temelli örneklerle incelenecek; karşı karşıya kalınan zorluklar kadar çözüm yolları da ele alınacaktır.

2.1. Küresel İklim Krizi ve Mevcut Durum

İklim, belirli bir bölgedeki atmosferik koşulların uzun bir zaman dilimi boyunca gözlemlenen ortalama durumudur. Bu koşullar, sıcaklık, yağış, rüzgâr ve nem gibi faktörlerle belirlenir (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2021). İnsanlık tarihi boyunca gezegenimizin ikliminde çeşitli değişikliklerin yaşandığı, bilimsel veriler ve uluslararası iklim raporlarıyla açık biçimde ortaya konulmuştur. Özellikle, Paris Anlaşması'nın Bilimsel Değerlendirme Raporu'nda belirtildiği üzere, 1850-1900 dönemi ile karşılaştırıldığında, insan faaliyetlerinin küresel sıcaklık artışına neden olduğu ve bu artışın geçmişteki doğal iklim değişikliklerinden çok daha hızlı gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Bu değişikliklere göz attığımızda temel nedenlerinin doğal nedenler ve yapay nedenler olarak ayrıldığını gözlemlenebilir. Doğal nedenler iklim sisteminin doğal döngüsünün bir parçası olarak değerlendirilirken, yapay nedenler özellikle insan faaliyetleri sonucu atmosfere salınan sera gazları ile ilişkilendirilmektedir. Sera gazı

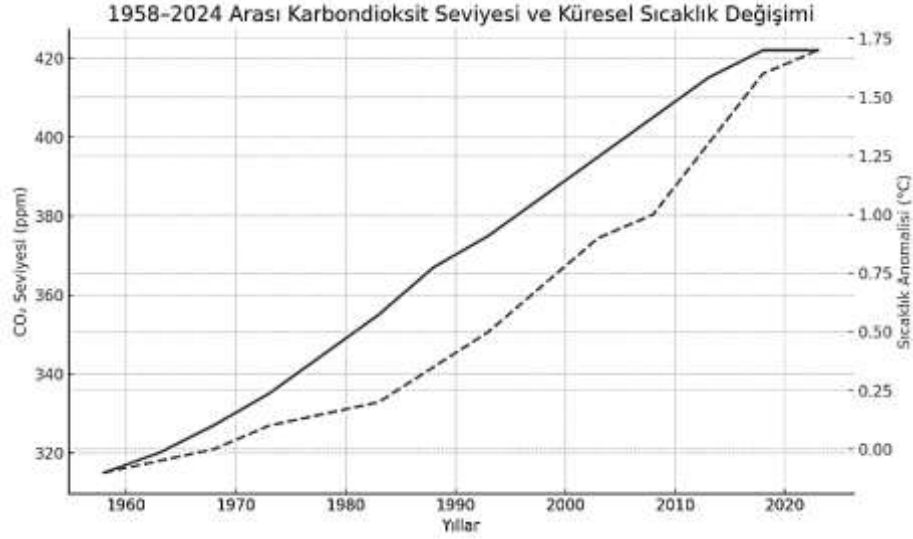
etkisi olarak adlandırılan bu süreçte başta Karbondioksit (CO₂), Metan (CH₄), Nitroz Oksit (N₂O), Hidroflorür karbonlar (HFCs), Perflorokarbonlar (PFCs) ve Sülfür Hekzaflorid (SF₆) gazları yer almaktadır. Bu gazlar, uzun ömürlü olmaları ve atmosferde birikmeleri sebebiyle yerkürenin ısıtım dengesini bozmakta ve küresel ısınmaya neden olmaktadır (IPCC, 2021; NASA, 2022). Daha basit bir ifade ile insan kaynaklı etkiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sanayi devrimi sonrası insanların sosyal ve ekonomik hayatlarında yaşanan değişimler, toplumların refah seviyesinin yükselmesi ve hammaddeye duyulan ihtiyacın artması iklim değişikliğinde insan kaynaklı etkilerin artmasına neden olmuştur.

19. yy. ortalarından başlayan bu süreç günümüze geldiğinde hemen hemen hayatımızın her noktasını etkileyen küresel bir iklim krizi halini almıştır. İklim değişikliğinin hem yaşanan etkileri hem de doğal sistemlere olan etkileri kapsamlı ve oldukça belirgindir (Demirbaş ve Aydın, 2020). Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Havacılık ve Uzay İdaresi (NASA) tarafından yayımlanan güncel verilere göre, 15 Mart 1958 tarihinde 315 ppm olarak ölçülen atmosferik karbondioksit (CO₂) seviyesi, 16 Ekim 2024 itibarıyla 422 ppm düzeyine ulaşmıştır.

Bu artış, sanayi devrimi sonrası dönemde insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının küresel atmosfer üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır (NASA, 2024). NASA tarafından paylaşılan küresel sıcaklık verilerine göre, 1880 yılında ölçülen ortalama sıcaklık farkı 0.17°C iken, 2024 yılı itibarıyla bu değer 1,7°C'ye yükselmiştir. Bu artış, küresel ısınmanın insan kaynaklı sera gazı emisyonlarıyla ilişkili olarak sürekli ivme kazandığını göstermektedir (NASA, 2024).

Gezegemimizin son yüzyılda yaşadığı çevresel değişimler, iklim değişikliğinin bir kriz olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, iklim değişikliği küresel gündemin öncelikli sorunlarından biri haline gelmiş; bu doğrultuda bilimsel ve siyasal çerçevede önemli adımlar atılmıştır. 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) Stockholm Konferansı ile çevresel konular ilk kez uluslararası düzeyde sistematik biçimde tartışılmaya başlanmış, bu süreci 1987 tarihli Brundtland Raporu izlemiştir. Raporda, sürdürülebilir kalkınma kavramı tanımlanmış ve çevresel bozulma ile kalkınma arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir (World Commission on Environment and Development, 1987). 1992'de düzenlenen Rio Yeryüzü Zirvesi'nde imzalanan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), devletlerin iklim

değişikliğiyle mücadelede ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar üstlenmesini öngörmüştür. Bu gelişmelerin ardından 1994 yılında COP (Taraflar Konferansı) toplantıları başlamış, 1997’de Kyoto Protokolü, 2012’de Rio+20 Zirvesi ve 2015’te Paris İklim Anlaşması gibi uluslararası belgelerle iklim değişikliğine karşı küresel mücadele güçlendirilmiştir (UNFCCC, 2021; IPCC, 2021).

Şekil 2.1. 1958–2024 yılları arası karbondioksit seviyesi ve küresel sıcaklık değişimi kaynak bilgisi?

Uluslararası alanda yapılan bu çalışmaların tamamı ya da ulusal anlamda ülkeler tarafından yapılan çalışmaların temelinde ise iklim değişikliğinin olası sonuçlarını minimize etmek ve sürdürülebilir bir çevre oluşturmak için atılmış adımlar olduğunu söylenebilir. Uluslararası alanda gerçekleştirilen bu sözleşme, zirve ve anlaşmaların yanı sıra, ülkelerin kendi ulusal düzeyde yürüttüğü iklim politikalarının ortak temelini, iklim değişikliğinin olası etkilerini azaltmak ve sürdürülebilir bir çevresel yapı inşa etmek amacıyla atılan stratejik adımlar oluşturmaktadır. Bu çabalar, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal sistemleri koruma hedefi de taşımaktadır.

İklim değişikliğinin gelecekte yaratabileceği sonuçlar, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından geliştirilen senaryo modelleri (örneğin: RCP ve SSP senaryoları) aracılığıyla kapsamlı biçimde ortaya konmaktadır. Bu modellere göre, eğer mevcut sera gazı salım düzeyleri azaltılamazsa, 2100 yılına kadar ortalama küresel sıcaklık artışı 4°C'yi bulabilir; bu durum tarım, su kaynakları, insan sağlığı ve göç gibi pek çok alanda ciddi tehditler yaratacaktır (IPCC, 2021). Buna karşılık, düşük emisyon

senaryolarında küresel sıcaklık artışının 1.5°C ile sınırlandırılması hâlinde, daha sürdürülebilir bir gelecek için dönüştürücü politikalar ve yenilikçi çözümlerle ilerlemek mümkün görünmektedir.

Tablo 2.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası İklim Sözleşmeleri ve Katılım Tarihleri Kaynak: UNFCCC, 2022; Paris Agreement, 2015.

Sözleşme/Etkinlik Adı	İçerik	Yılı	Katılımcı Ülke Sayısı	Türkiye'nin İmza/Taraf Olma Tarihi
Stockholm Konferansı	Çevre sorunlarının uluslararası düzeyde ilk kez ele alınması	1972	113	Katılımcı (resmi imza yok)
Brundtland Raporu	Sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı	1987	-	-
UNFCCC (Rio Zirvesi)	İklim değişikliğine karşı küresel çerçeve sözleşme	1992	154	1992
Cop Zirveleri	UNFCCC kapsamında yıllık iklim zirveleri	1994- devam ediyor	198 (COP28 itibarıyla)	1994'ten itibaren
Kyoto Protokolü	Sera gazı emisyonlarını azaltma yükümlülüğü	1997	192	1999
Johannesburg Zirvesi (Rio+10)	Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin güncellenmesi	2002	191	Katılımcı
Rio+20	Yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma için eylem çağrısı	2012	192	Katılımcı
Paris İklim Anlaşması	Küresel sıcaklık artışını 1.5°C ile sınırlama hedefi	2015	195	22 Nisan 2016 (imza), 10 Ekim 2021 (onay)

Dolayısıyla hem uluslararası anlaşmaların hem de ulusal iklim stratejilerinin temel amacı, iklim değişikliğinin beklenen etkilerin riskini en aza indirmek, yönetilebilir bir sistem oluşturmak ve gezegenin mevcut kaynaklarının kapasitesini aşmadan insanlık için yaşanabilir bir gelecek oluşturmaktır.

2.2. İklim Değişikliğinin Olası Sonuçları ve Senaryolar

İklim değişikliğinin olası sonuçları ve bunlara dayanan senaryolar değerlendirilirken, çeşitli değişkenler ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında; küresel sıcaklık artışı, deniz seviyesinde görülen yükselmeler, hava olaylarında yaşanan değişimler, ekosistem değişimleri, asit yağmurları ve okyanusların asitlenmesi, buzullarda yaşanan erimeler, insan sağlığı üzerinde oluşturduğu etkiler, ekonomik boyuttaki etkileri, göçler ve güvenlik sorunları bulunmaktadır.

Bu etkilerin hem kısa vadede hem de uzun vadede toplumsal yapılar üzerindeki etkileri, farklı araştırma alanlarında disiplinler arası biçimde ele alınmaktadır. Van Dalen ve Henkens (2021) tarafından yürütülen bir araştırmada, Avrupa'daki demografların %69'unun iklim değişikliğini, önümüzdeki 20 yıl içinde ülkeleri için en büyük tehdit olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu araştırma, iklim değişikliğinin sadece çevresel bir sorun olarak değil, aynı zamanda sosyal ve demografik dinamiklerle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, iklim değişikliği kaynaklı etkiler özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde tarımsal üretimi ve gıda güvenliğini tehdit ederek kırılgan topluluklar üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Tuholske vd. (2024) tarafından geliştirilen "Tarım Yoluyla Göç" çerçevesi, iklim değişikliğinin tarım üretimi üzerindeki olumsuz etkilerinin kırsal geçim kaynaklarını tehdit ettiğini ve bunun sonucunda kırsal kesimden göçlerin hızlandığını öne sürmektedir. Bu yaklaşım, özellikle Türkiye gibi tarım sektörünün hâlâ önemli bir istihdam alanı olduğu ülkelerde, kırdan kente göç dinamiklerini açıklamada önemli bir dayanak sunmaktadır.

2.2.1. Sıcaklık Artışı

IPCC'nin 6. Değerlendirme Raporu'na (2021) göre, mevcut sera gazı emisyon seviyeleri devam ettiği takdirde, küresel sıcaklık ortalamasının 2100 yılına kadar 1,5°C ila 4°C arasında veya daha fazla artması öngörülmektedir. Bu sıcaklık artışı, yer kürenin farklı bölgelerinde belirgin ve etkili sonuçların meydana gelmesine neden olmaktadır. Özellikle Kuzey Kutbu gibi bölgelerde bu artışın küresel ortalamanın iki katına kadar çıkması beklenen sonuçlar arasında yer almaktadır. Artan sıcaklıklar, sıcak hava dalgalarının hem sıklığını hem de şiddetini artırarak ciddi insani ve ekonomik maliyetlere yol açması beklenmektedir. Günümüzde sıcak hava dalgalarının insan sağlığına verdiği

birçok olumsuz durum görülmektedir. Örneğin, 2019 yılında Avrupa’da yaşanan sıcak hava dalgaları, Fransa’da 46°C ile yeni bir sıcaklık rekoru kırılmasına neden olmuş ve birçok ölümle sonuçlanmıştır (World Meteorological Organization, 2020).

Sıcaklık artışı aynı zamanda tarımsal verimliliğin düşmesine, insan sağlığının olumsuz etkilenmesine ve enerji talebinde artışa neden olmaktadır (Stern, 2007; McMichael vd., 2006). Artan sıcaklıklar, yağış düzenlerinde ciddi değişikliklere yol açarak bazı bölgelerde yoğun yağış ve sel baskınlarını artırırken, diğer bölgelerde kuraklıkların yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2021). Yağış düzensizliği özellikle ekonomik olarak tarım üzerinden gelir elde eden bölgelerde toplumların daha fazla etkilenmesine yol açmaktadır. Bölgesel olarak incelediğimiz özellikle Asya’nın güneyinde artan yağışların tarım arazilerinde taşkınlarla yol açtığı gözlemlenirken, Akdeniz genelinde ise bölgenin giderek artan kuraklık riskiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu dengesizlikler, su kaynaklarını etkilemekte ve ekosistemleri tehdit etmektedir.

Artan sıcaklıkların etkileri, özellikle gelişmekte olan veya kırılgan ülkelerde daha belirgin hissedilmektedir. Düşük gelirli ülkelerde, sıcak hava dalgaları gıda güvensizliği riskini artırmakta, enerji altyapısına olan talebi yükseltmekte ve sosyal eşitsizlikleri derinleştirmektedir (Adger vd., 2014). Verilen örnekler incelendiğinde, küresel sıcaklık artışının sadece çevresel değil, aynı zamanda sosyoekonomik ve insani bir kriz olduğunu açıkça görülmektedir.

2.2.2. Deniz Seviyesinin Yükselmesi

Küresel ısınmanın doğrudan bir sonucu olarak, buzulların erimesi ve deniz suyu seviyelerinin yükseldiği raporla sabittir. IPCC’ye (2021) göre, deniz seviyesi artışı, 20. yüzyıldaki yıllık 1,7 mm’den, son yıllarda yılda 3,2 mm’ye çıkmıştır. Bu yükselme, kıyı bölgelerinde erozyon ve taşkın sorunlarını beraberinde getirirken, Bangladeş gibi alçak bölgelerde milyonlarca insanın yer değiştirmesine yol açmaktadır (Dasgupta vd., 2007). Ayrıca, tuzlu suyun tatlı su kaynaklarına sızması, özellikle Maldivler gibi ada ülkelerinde su güvenliğini tehdit etmektedir (UNESCO, 2020).

Deniz seviyesindeki yükselme tıpkı sıcaklık artışında olduğu gibi tarımsal üretim üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu etkiler, kıyı bölgelerinde yaşayan toplulukların ekonomik ve sosyal istikrarını tehdit etmektedir. Örneğin, ekonomik

kayıpların 2100 yılına kadar yıllık 1 trilyon doları aşabileceği tahmin edilmektedir (Tol, 2009).

İklim krizi, küresel iş birliği ve yerel çözümlerle önlenilecek bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle iklim krizine bağlı olarak karşılaştığımız bu zorluklarla başa çıkmak için, uluslararası iş birliği ve yenilikçi uyum politikalarının uygulanması kritik öneme sahiptir. Hollanda gibi ülkeler, deniz seviyesindeki yükselmelere karşı teknolojik setler ve barajlar inşa ederek başarılı bir model sunmaktadır. Ayrıca, mangrov ormanlarının korunması, doğal bir bariyer oluşturarak hem ekosistemleri hem de kıyı bölgelerini koruma konusunda etkili bir çözüm sağlamaktadır (UNEP, 2020). Nitekim mangrov ormanların önemine 28. Taraflar Konferansı (COP28, 2023) değinilmiş ve mangrov alanlar için özel bir fon oluşturulmuştur.

2.2.3. Aşırı Hava Olayları

Küresel ısınma, atmosferdeki ısı dengesini bozarak daha düzensiz, yoğun ve sık görülen aşırı hava olaylarının yaşanmasına neden olmaktadır. IPCC'ye (2021) göre, küresel sıcaklık artışı, tropikal siklonlar, kasırgalar, fırtınalar, yoğun yağış ve kuraklık gibi aşırı hava olaylarının hem sıklığını hem de şiddetini artırmaktadır. Örneğin, Emanuel (2005), tropikal siklonların yıkıcı gücünün son 30 yılda belirgin bir şekilde arttığını ve bu durumun doğrudan deniz yüzey sıcaklıklarındaki yükselmeye ilişkili olduğunu göstermiştir.

Bu olayların etkileri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde açık bir şekilde hissedilmekle birlikte özellikle iklim krizine karşı kırılgan olan ülkelerde daha yıkıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle tarım ve altyapı üzerindeki etkiler, bu ülkelerde ekonomik ve sosyal istikrarı tehdit etmektedir. Örneğin, 2010 yılında Pakistan'da yaşanan sel felaketi, ülkenin tarım alanlarının %20'sini yok etmiş ve 10 milyondan fazla insanın yerinden edilmesine neden olmuştur (UNDP, 2011). Bu tür olaylar, tarımsal üretimi düşürerek gıda fiyatlarının yükselmesine ve ekonomik kalkınmanın yavaşlamasına yol açmaktadır (Stern, 2007).

Aşırı hava olaylarının hayatımızı farklı açılardan etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), artan sıcaklık ve nem oranlarının, sıtma ve dang humması gibi vektör kaynaklı hastalıkların yayılımını hızlandırdığını ve bunun milyonlarca insanın sağlığını tehdit ettiğini belirtmektedir (DSÖ, 2020). Bununla birlikte aşırı hava olaylarının

insanların temel ihtiyaçlara erişimini zorlaştırdığı ve sosyal eşitsizlikleri derinleştirdiği bilinmektedir.

İklim krizinin sonuçlarının farklı doğal afeti beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu tür felaketlere karşı hazırlıklı olma ve dayanıklılık geliştirme konusunda alınacak önlemler, etkilerin azaltılmasında kritik bir rol oynayacaktır. Gelişmiş ülkeler gerek sahip oldukları AR-GE gerekse ekonomik güçleriyle birlikte, su yönetimi ve sel kontrolüne yönelik yenilikçi teknolojiler geliştirirken, gelişmekte olan ülkelerde bu tür önlemlerin eksikliği ciddi riskler yaratmaktadır. Bu bağlamda, mangrov ormanlarının korunması ve doğal altyapı çözümleri gibi doğa temelli yaklaşımlar, aşırı hava olaylarının etkilerini hafifletmek için etkili bir yöntem sunmaktadır (UNEP, 2020).

2.2.4. Ekosistem Değişiklikleri

İklim değişikliğinin doğal yaşam üzerindeki etkileri tüm tarih boyunca belirgin bir şekilde görülmektedir. Bitki ve hayvan türleri, sıcaklık ve yağış düzenlerindeki değişikliklere uyum sağlamak amacıyla yaşam alanlarını değiştirmek zorunda kalmaktadır. Parmesan ve Yohe'nin (2003) çalışmasına göre, birçok tür habitatlarını kuzeye ya da daha yüksek rakımlara kaydırmak zorunda kalmış ve bu durum, türlerin yayılım alanlarında büyük değişikliklere neden olmuştur. Başka bir açıdan incelediğimizde ise özellikle hassas ve uyum sağlama yeteneği daha düşük olan türler için bu değişiklikler nesillerinin tüketilme riskini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, mercan resifleri, sıcaklık artışı ve okyanus asitlenmesi nedeniyle ciddi tehdit altındadır ve bu durum, bu ekosistemlerde yaşayan türlerin büyük kısmını tehlikeye atmaktadır (Hoegh-Guldberg vd., 2007).

İklim değişikliğinin tarımsal üretkenlik ve mahsul verimi üzerindeki etkileri de dikkat çekicidir. IPCC'ye (2021) göre, sıcaklık ve yağış düzenlerindeki değişiklikler, bazı bölgelerde tarımsal üretimi artırabilirken, diğer bölgelerde ise ciddi düşüslere yol açmaktadır. Özellikle kuraklıkların sık görüldüğü bölgelerde ürün verimliliği önemli ölçüde azalmakta, bu da gıda güvensizliğini artırmaktadır (Lobell vd., 2008). Öte yandan, bazı bölgelerde artan yağış miktarları, mahsul çeşitliliğini artırabilir ve tarımsal üretimde kısa vadeli kazançlara neden olabilir. Ancak, bu değişiklikler genellikle dengesiz ve öngörülemez olup, uzun vadede tarımsal sistemler üzerinde büyük baskılar yaratmaktadır.

Ekosistem değişiklikleri sadece biyolojik çeşitlilik kaybıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ekosistem hizmetlerinin bozulmasına da yol açmaktadır. Örneğin, su döngüsü, toprak verimliliği ve karbon depolama gibi ekosistem hizmetleri, iklim değişikliği nedeniyle zayıflamakta ve bu durum, insan toplumları üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır (Rockström vb., 2009). Bununla birlikte, ormansızlaşma ve habitat kaybı gibi insan faaliyetleri, iklim değişikliğinin etkilerini daha da şiddetlendirmektedir. Özellikle Amazon yağmur ormanları gibi karbon yutaklarının kaybı, küresel sıcaklık artışını hızlandırarak geri dönüşü zor bir döngü yaratmaktadır (Malhi vd., 2008).

Ekosistemlerin korunması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir yönetimi, iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek için kritik öneme sahiptir. Koruma altındaki alanların genişletilmesi, türlerin adaptasyonunu kolaylaştırabilir ve ekosistem hizmetlerini koruyabilir. Ayrıca, doğa temelli çözümler (örneğin, mangrov ormanlarının yeniden canlandırılması), iklim değişikliği ile mücadelede etkili bir araç sunmaktadır (UNEP, 2020).

2.2.5. Okyanusların Asitlenmesi

Karbondioksit (CO₂) seviyelerindeki artış, yalnızca atmosferik ısınmaya neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda okyanusların kimyasal yapısını da değiştirmekte ve okyanus asitlenmesine yol açmaktadır. Okyanusların absorbe ettiği CO₂, suyla reaksiyona girerek karbonik asit (H₂CO₃) oluşturur ve bu durum deniz suyunun pH seviyesini düşürür. Bu süreç, özellikle mercan resifleri ve kabuklu deniz canlıları gibi kalsiyum karbonat yapıllı organizmalar üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır (Doney, 2009).

Mercan resifleri hem deniz biyolojik çeşitliliği hem de kıyı topluluklarının ekonomik faaliyetleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Yapılan araştırmalar ışığında mercan resiflerinin %60'ından fazlasının, 2050 yılına kadar okyanus asitlenmesi ve sıcaklık artışı nedeniyle ciddi şekilde zarar görebileceğini öngörülmektedir. Bu kayıplar, sadece resif ekosistemlerinde yaşayan türlerin yok olmasına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda balıkçılık faaliyetlerini bozarak milyonlarca insanın gıda güvenliğini tehdit eder (Gattuso, 2015).

Okyanus asitlenmesi, sadece biyolojik çeşitliliği değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sistemleri de tehdit eden küresel bir sorundur. Ekosistemlerin bu soruna uyum

sağlayabilmesi için karbon emisyonlarının azaltılması ve doğa temelli çözümlerin uygulanması gereklidir. Örneğin, mangrov ormanlarının ve deniz çayırlarının korunması, karbon tutumunu artırarak asitleşmenin etkilerini hafifletebilir (Duarte vd., 2013). Ayrıca, uluslararası iş birlikleri ve politikaların güçlendirilmesi, bu sorunun çözümü için kritik bir rol oynayabilir.

2.2.6. Buzulların Erimesi

Arktik bölgesi ve dünyanın diğer buzulları, küresel sıcaklık artışının bir sonucu olarak hızla erimektedir. IPCC'nin (2021) raporuna göre, 1993-2019 yılları arasında Grönland ve Antarktika buz tabakalarının toplamda yılda yaklaşık 430 milyar ton buz kaybettiği belirtilmektedir. Bu durum, deniz seviyesinin yükselmesine önemli ölçüde katkıda bulunmakta ve kıyı bölgelerinde yaşayan milyonlarca insanı tehdit etmektedir (Rignot vd., 2011). Özellikle alçak kıyı bölgelerinde yaşayan topluluklar, su baskınları ve ekosistem değişiklikleri nedeniyle ciddi tehlikelerle karşı karşıyadır.

Buz erimesinin etkileri sadece deniz seviyesinin yükselmesiyle sınırlı değildir. Donmuş toprakların çözülmesiyle atmosfere metan gazı ve karbondioksit gibi güçlü sera gazları salınmakta, bu durum küresel ısınmayı daha da hızlandıran bir geri bildirim döngüsüne neden olmaktadır (Schuur vd., 2015). Metan gazı, karbondioksit göre 25 kat daha güçlü bir sera gazı etkisine sahiptir ve bu salınımlar, iklim değişikliğinin kontrolünü zorlaştırmaktadır (IPCC, 2021). Örneğin, Sibirya'nın permafrost bölgelerinde gözlemlenen ani metan gazı salınımları, küresel sıcaklık artışını hızlandıran kritik eşiklere işaret etmektedir (Walter vd., 2018).

Grönland ve Antarktika buz tabakalarındaki kayıplar, sadece deniz seviyesini yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda okyanus akıntılarını da etkileyerek iklim sistemlerini değiştirir. Atlantic Meridional Overturning Circulation (AMOC) gibi büyük ölçekli okyanus akıntıları, Grönland buzullarının erimesiyle zayıflamakta ve Avrupa'da daha şiddetli kışlar ile Afrika'nın Sahel bölgesinde artan kuraklıklar gibi sonuçlar doğurmaktadır (Rahmstorf vd., 2015). Bu tür değişiklikler, küresel ölçekte iklimin dengesini bozarak insan yaşamını ve ekosistemleri tehdit etmektedir.

Buzulların erimesinin etkilerini hafifletmek için karbon emisyonlarının hızla azaltılması ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Arktik ve Antarktika bölgelerindeki koruma çabalarının artırılması, bu bölgelerdeki biyolojik

çeşitliliğin ve ekosistemlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik öneme sahiptir (UNEP, 2020).

2.2.7. İnsan Sağlığına Etkileri

İklim değişikliği, insan sağlığını çok yönlü şekilde tehdit eden bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda değindiğimiz bölümlerin hemen hemen hepsinde doğrudan ya da dolaylı olarak insan sağlığının etkilendiği görülmektedir. Artan sıcaklıklar, sıcaklıkla ilişkili hastalıkların ve ölümlerin sayısını artırırken, özellikle yaşlılar, çocuklar ve kronik hastalıklara sahip bireyler gibi hassas gruplar üzerinde daha ağır etkiler yaratmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ, 2020) göre, 2030-2050 yılları arasında iklim değişikliğine bağlı olarak yılda yaklaşık 250.000 ek ölümün gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu veriler ışığında iklim krizinin insan sağlığı üzerindeki etkileri daha net anlaşılmaktadır. Sıcak hava dalgaları, kardiyovasküler ve solunum yolu hastalıklarının şiddetini artırarak halk sağlığı üzerinde ciddi bir yük oluşturmaktadır (McMichael vd., 2006).

Ayrıca, iklim değişikliği, vektör kaynaklı hastalıkların yayılımını hızlandırmaktadır. Sıcaklık ve nem artışı, sivrisineklerin yaşam alanlarını genişletmekte ve sıtma, dang humması ve Zika virüsü gibi hastalıkların, daha önce bu tür sorunlarla karşılaşmamış bölgelerde görülmesine neden olmaktadır (Patz vd., 2005). Bununla birlikte, bu hastalıkların tedavi ve kontrol maliyetleri, düşük gelirli ülkelerde sağlık sistemleri üzerinde ciddi bir yük oluşturmaktadır.

İklim değişikliği gıda ve su güvenliğini de tehdit ederek insan sağlığı üzerindeki etkilerini artırmaktadır. Değişen yağış düzenleri ve kuraklıklar, tarımsal üretimi azaltarak gıda kıtlığına yol açmakta ve yetersiz beslenmeyi artırmaktadır. IPCC'ye (2021) göre, tarımsal üretimdeki azalmalar, özellikle Sahra Altı Afrika ve Güney Asya gibi bölgelerde milyonlarca insanın yaşam kalitesini düşürmektedir. Su kaynaklarının azalması hem içme suyu hem de tarım ve sanayi için kritik öneme sahip tatlı suya erişimi zorlaştırmaktadır. Bunun sonucu olarak, susuzlukla ilişkili hastalıkların görülme sıklığı artmaktadır (Haines vd., 2006).

İklim değişikliğinin etkileri psikolojik sağlığı da olumsuz olarak etkilemektedir. Ani doğal afetler, yerinden edilme ve kaynaklara erişim eksikliği gibi durumlar veya göç, özellikle sınırları aşmayı kapsadığında oldukça stresli olabilmektedir (Clayton, 2020).

Clayton'ın aktardığına göre iklim değişikliği, aşırı hava olaylarının artan sıklığı ve şiddeti ile ilişkili görülmektedir ve doğal afetler gibi ayırık olayların mental sağlık üzerindeki etkileri, fırtına deneyiminden sonra artan PTSD, depresyon, anksiyete, madde bağımlılığı ve hatta aile içi şiddet seviyelerini gösteren onlarca yıllık araştırmalarla gösterilmiştir (Akt. Clayton, 2020). Özellikle iklim göçmenleri hem fiziksel hem de psikolojik sağlık açısından yüksek risk altında yer alan gruplar arasında yer almaktadır.

İklim değişikliğinin sağlık üzerindeki etkilerini hafifletmek için hem uyum hem de azaltım stratejilerinin benimsenmesi gerekmektedir. Uyum stratejilerinin geliştirilmesi için uluslararası iş birliği ve yerel yönetimlerin kararlılığı gerekmektedir.

2.2.8. Ekonomik Sonuçlar

İklim değişikliği, ekonomik sistemler üzerinde farklı perspektiflerde etkileyerek ekonomin olumsuz olarak etkilenmesine neden olmaktadır. Londra merkezli uluslararası bir sigorta ve reasürans piyasası olan Lloyd's of London tarafından yapılan bir araştırmaya göre, iklim krizine bağlı olarak yaşanan aşırı hava olaylarının ekonomik boyutları üç farklı boyutta ele alınmıştır. Yapılan araştırmadan yola çıkıldığında iklim krizinin dünya ekonomisine orta göreceli etkisinin 5 trilyon dolar zarara ulaşabileceği ifade edilmiştir (Lloyd's, 2023). Bununla birlikte uyum ve azaltım önlemleri için gereken maliyetler hızla artarken, bu maliyetlerin zamanında karşılanmaması durumunda ekonomik kayıpların daha büyük boyutlara ulaşacağı öngörülmektedir. Stern (2007) raporuna göre, iklim değişikliğiyle mücadelede gerekli yatırımların yapılmaması, küresel gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) %5 ila %20'sinin kaybına yol açabilir.

Küresel ticaret ve tedarik zincirleri de iklim değişikliğinin etkilerinden zarar görmektedir. Örneğin, 2011 yılında Tayland'da yaşanan büyük sel felaketi, bölgedeki üretim tesislerinin kapanmasına ve küresel ölçekte elektronik ve otomotiv endüstrilerinde tedarik zinciri sorunlarına yol açmıştır (Havlik vd., 2014). Bu tür olaylar, küresel ticarete aksamalara ve ekonomik istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

İklim değişikliği, uzun vadede ekonomik eşitsizlikleri artırabilir ve düşük gelirli ülkelerin büyüme potansiyelini sınırlandırmaktadır. Ancak, bu etkilerin önüne geçmek için uluslararası iş birliği ve finansal destek kritik öneme sahiptir. Paris Anlaşması çerçevesinde gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yıllık 100 milyar dolarlık iklim finansmanı sağlamayı taahhüt etmeleri, bu çabanın önemli bir parçasıdır (UNFCCC,

2015). Anlaşmanın imzalandığı 2015 yılından günümüze kadar geçen süre zarfında henüz aksiyon alınmaması kırılgan ülkelerin daha da kırılgan bir kimliğe bürünmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, yenilenebilir enerjiye geçiş, sürdürülebilir altyapı projeleri ve doğa temelli çözümler, ekonomik sistemlerin dayanıklılığını artırmak için uygulanabilir stratejiler arasında yer almaktadır (Duarte vd., 2013).

2.2.9. Sosyal ve Siyasi Sonuçlar

İklim değişikliği, toplumlar ve devletler arasında önemli sosyal ve siyasi sorunlara yol açarak küresel güvenlik ve istikrarı tehdit etmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde iklim aktivistleri tarafından artan eylemler iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olarak görülürken gerçekleşen eylemler toplumsal huzurun bozulmasına ve iç güvenlik riskinin yükselmesine de neden olmaktadır. Bununla birlikte deniz seviyesinin yükselmesi, kuraklık, aşırı hava olayları ve kaynak kıtlığı gibi etkiler, özellikle savunmasız bölgelerde yaşayan toplulukları yerinden ederek geniş ölçekli iklim göçüne neden olmaktadır (IPCC, 2021). Örneğin, Bangladeş gibi düşük rakımlı kıyı bölgelerinde milyonlarca insan, yükselen deniz seviyeleri nedeniyle yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmaktadır (Nicholls ve Cazenave, 2010).

Tarih boyunca olduğu gibi iklim kaynaklı göçlerde de yalnızca göç eden bireyler için değil, aynı zamanda göç alan bölgelerdeki topluluklar için de sosyal uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu durum, altyapıya artan talep, kültürel çatışmalar ve iş gücü piyasasında rekabet gibi sosyal gerilimlere yol açabilir (Adger vd., 2014). Göç eden topluluklar ise hem ekonomik hem de psikolojik stresle karşı karşıya kalarak sağlık ve güvenlik sorunları yaşamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM, 2020) göre, iklim değişikliği, 2050 yılına kadar dünya genelinde 200 milyon insanın yer değiştirmesine neden olacağı belirtilmektedir.

Kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler ve azalan doğal kaynaklar, toplumsal çatışmaları tetikleyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle su ve tarım arazileri üzerindeki rekabet, yerel düzeydeki anlaşmazlıklardan uluslararası gerilimlere kadar geniş bir yelpazede sorunlara neden olabilir (Homer-Dixon, 1999). Örneğin, Afrika'nın Sahel bölgesinde azalan su kaynakları ve kuraklık, tarım ve hayvancılık yapan topluluklar arasında çatışmalara yol açmıştır (Reuveny, 2007). Bu tür sorunlar, ekonomik altyapısı zayıf olan ülkelerde daha da belirgin hale gelmekte ve siyasi istikrarsızlık riskini

artırmaktadır. Siyasi istikrarsızlığın bir sonucu olarak ülke içerisinde yaşanan çatışmalar iç savaşın ortaya çıkma durumunu ve göç olasılığını artırmaktadır.

İklim değişikliği aynı zamanda devletler arası ilişkileri ve uluslararası politikaları etkilemektedir. Kaynak kıtlığı ve yerinden edilme sorunları, sınır çatışmaları, göç politikaları ve insani yardım taleplerini artırarak uluslararası iş birliği üzerinde baskı oluşturabilir (Barnett ve Adger, 2007). Örneğin, Avrupa’da artan göç dalgaları, sınır politikalarının sıkılaştırılmasına ve göçmen karşıtı söylemlerin yükselmesine neden olmuştur. Bu durum, bölgesel istikrarı tehdit eden siyasi gerilimlere yol açmaktadır.

Bu zorlukların üstesinden gelmek için uyum politikalarının geliştirilmesi ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gereklidir. Özellikle Paris İklim Anlaşması’nda devletlerin taahhüt etmiş oldukları ulusal katkı beyanlarının önemi karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte iklim göçlerinin hukuki statü kazanması ve iklim kaynaklı göçmenlerin haklarının korunması ve sosyal uyumun desteklenmesi, çözüm odaklı politikaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca, kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi ve iklim değişikliği ile mücadele için küresel finansman mekanizmalarının artırılması kritik öneme sahiptir (UNFCCC, 2015).

2.2.10. Doğal Kaynakların Tükenmesi: İnsanlık ve Gezegen Üzerindeki Etkileri

Dünya üzerindeki yaşamın sürdürülebilirliği açısından en ciddi tehditlerden birisi olarak doğal kaynakların tükenmesi karşımıza çıkmaktadır. Hızla artan nüfus, kentleşme ve sanayileşme, doğal kaynaklara olan talebi artırırken, bu kaynakların yenilenme hızını aşan bir tüketim süreci ortaya çıkarmaktadır. Özellikle tatlı su, ormanlar, toprak ve fosil yakıtlar gibi temel kaynakların azalması, yalnızca ekosistemlerin dengelerini bozmakla kalmaz, aynı zamanda insan toplumlarını derinden etkiler (Rockström vb., 2009).

Doğal kaynakların sürdürülemez şekilde kullanımı, 21. yüzyılın en karmaşık ve çok boyutlu krizlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın yayımladığı “Making Peace with Nature” raporunda, doğal sistemlerin alarm veren hızla bozulduğu ve insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki etkisinin, doğanın kendini yenileme kapasitesini büyük ölçüde aştığı vurgulanmaktadır (UNEP, 2021). Bu durum yalnızca ekolojik çöküşe değil, aynı zamanda sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine ve insan sağlığının doğrudan tehdit altına girmesine neden olmaktadır. Dünya Bankası

(2021) tarafından yayımlanan “The Changing Wealth of Nations” raporuna göre, küresel servetin yaklaşık %60’ı doğal sermaye (ormanlar, su kaynakları, mineraller vb.) üzerine kuruludur; dolayısıyla bu kaynakların azalması hem ekonomik kalkınmayı hem de toplumsal refahı tehdit etmektedir.

Tablo 2.2. Doğal Kaynakların Tükenmesine İlişkin Uluslararası Rapor Bulguları
Kaynak: UNESCO ve UN Water, 2023; FAO, 2022; UNCCD, 2022.

	Uluslararası Rapor	Öne Çıkan Bulgular	Kaynak (Yılı)
Tatlı Su Kaynaklarının Azalması	UNESCO ve UN Water – World Water Development Report	2050’de dünya nüfusunun %50’sinden fazlası su stresi yaşayan bölgelerde yaşayacak.	UNESCO ve UN Water, 2023
Ormansızlaşma ve Toprak Tükenmesi	FAO – State of the World’s Forests / UNCCD – Global Land Outlook	1990’dan bu yana 420 milyon hektar orman kaybı; tarım arazilerinin %20’si bozulmuş.	FAO, 2022 / UNCCD, 2022
Fosil Yakıtların Tükenmesi ve Güvenliği	IEA – World Energy Outlook	Mevcut politikalarla fosil yakıtlar 2040 sonrası sürdürülemez hale gelecek.	IEA, 2023

Özellikle doğal kaynaklara dayalı geçim sistemlerinin hâkim olduğu bölgelerde, toprak verimliliğinin azalması, suya erişimin kısıtlanması ve orman ekosistemlerinin yok olması, toplumsal direnci zayıflatmakta ve kırılgan grupların yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır (FAO, 2020; UN-Water, 2021). IPCC’nin 2023 tarihli Altıncı Değerlendirme Raporu’nda, doğal sistemlerin bozulmasının yalnızca iklim krizini hızlandırmadığı, aynı zamanda geri döndürülemez eşiklerin yaklaşmasına neden olduğu belirtilmektedir (IPCC, 2023). Bu bağlamda, ekosistem hizmetlerinin (su arıtımı, karbon yutakları, toprak düzenleyiciliği vb.) hızla kaybedilmesi, insan sağlığı, gıda güvenliği ve enerji arzı gibi temel yaşam alanlarında derin etkiler yaratmaktadır.

UNEP (2023) tarafından hazırlanan Küresel Kaynaklar Görünümü (Global Resources Outlook) raporuna göre, 2060 yılına kadar doğal kaynak talebinin %60’tan fazla artacağı öngörülmektedir. Bu artış, özellikle düşük gelirli ülkelerde kaynak rekabetini şiddetlendirecek, çevresel adaletsizlikleri daha da belirgin hale getirecektir. Ayrıca, doğa temelli çözümler (nature-based solutions) uygulanmadığı takdirde, kaynak kıtlığı krizinin çatışmaları tetikleme potansiyeli taşıdığına da dikkat çekilmektedir.

(UNEP, 2023). Tüm bu bulgular, doğal kaynakların tükenmesinin yalnızca çevresel değil; aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve jeopolitik boyutlara sahip çok yönlü bir kriz olduğunu ortaya koymaktadır.

Tatlı Su Kaynaklarının Azalması

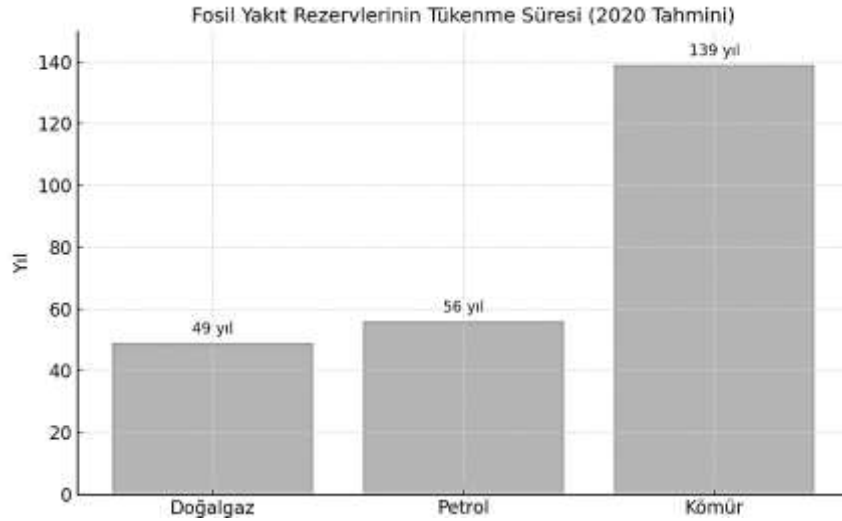
Tatlı su kaynaklarının tükenmesi hem ekolojik hem de ekonomik krizleri tetikleyen en önemli sorunlar bir olarak ele alınmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ, 2020) göre, dünya nüfusunun yaklaşık %40'ı su kıtlığı riskiyle karşı karşıyadır. Özellikle Afrika ve Orta Doğu gibi su stresinin yoğun olduğu bölgelerde, su kıtlığı tarımsal üretimi azaltarak gıda güvenliğini tehdit etmektedir (Falkenmark ve Rockström, 2004). Ayrıca, temiz içme suyuna erişimin azalması, kolera ve dizanteri gibi su kaynaklı hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır (Haines vd., 2006).

Ormansızlaşma ve Toprak Tükenmesi

Ormansızlaşma, yalnızca biyolojik çeşitliliğin azalmasına değil, aynı zamanda karbon yutaklarının kaybına ve iklim değişikliğinin hızlanmasına neden olmaktadır. FAO'ya (2020) göre, her yıl yaklaşık 10 milyon hektar orman yok olmaktadır. Bu rakam günümüze kadar insanların ormanlık alanların %46'sını yok ettiğini bizlere göstermektedir. Bu durum, özellikle tropikal ormanlarda yaşayan yerel halkları ve ekosistemleri doğrudan etkilemektedir. Toprak erozyonu ve tükenmesi ise tarımsal üretkenliği ciddi şekilde azaltmaktadır. Örneğin, Hindistan'da yoğun tarımsal faaliyetler nedeniyle toprak verimliliğinde %30'a varan kayıplar yaşanmıştır (Lal, 2001). Artan kentleşme ve tarım arazilerinin kaybı, gıda güvenliği risklerini daha da artırmaktadır.

Fosil Yakıtların Tükenmesi ve Enerji Güvenliği

Fosil yakıt rezervlerinin sınırlı olması, enerji güvenliği açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Our World Data'nın 2020 yılında yapmış olduğu paylaşımda gaz rezervinin 49 yılda, petrol rezervinin 56 yılda ve kömür rezervinin ise 139 yılda tükeneceği tahmin edilmiştir (Stern, 2007).

Şekil 2.2. Fosil Yakıt Rezervlerinin Tükenme Süresi

Bu durum, enerji fiyatlarında dalgalanmalara ve ekonomik istikrarsızlıklara yol açmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş ise bu riskleri azaltmanın en güçlü anahtarlarından biridir. Ancak, bu geçişin yavaş ilerlemesi, enerji arz güvenliğini ve ekonomik istikrarı tehdit etmektedir (Stern, 2007).

2.2.11. Göç Üzerindeki Etkileri

İklim değişikliğinin olası sonuçları ve senaryoları incelenirken özellikle üzerinde durulması gereken başlıklardan biri de göç ile olan ilişkisidir. İklim değişikliğinin insan hareketliliği üzerindeki etkisi, 1990'lı yıllardan itibaren hem akademik çevrelerde hem de karar alıcılar nezdinde dikkat çeken bir konu haline gelmiştir. Artan sıcaklıklar, kuraklık, su kaynaklarının azalması, deniz seviyesinin yükselmesi ve doğal afetlerin sıklığında görülen artış gibi iklimsel değişkenler, insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmelerine neden olmaktadır (IPCC, 2022).

İklim değişikliği kaynaklı göç hareketleri bazen geçici yer değişimleri şeklinde olurken, bazı durumlarda kalıcı yerleşim değişikliklerine yol açmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde tarıma ve hayvancılığa dayalı geçim kaynaklarının iklimsel nedenlerle sürdürülemez hale gelmesi, bu bölgelerden kentsel alanlara doğru yoğun bir iç göç akışını beraberinde getirmektedir (Dünya Bankası, 2022). Türkiye’de de benzer eğilimler gözlemlenmekte; kuraklık, sel ve orman yangınları gibi ekstrem iklim olayları, iç göç dinamiklerini doğrudan etkilemektedir.

Bu noktada farklı iklimsel süreçlerin farklı göç biçimlerini tetikleyebildiği görülmektedir. Ani gelişen afetler (örneğin sel, fırtına) ile yavaş ilerleyen süreçler (kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi) farklı nitelikte göç dalgalarına yol açmakta; bu durum iç göç, geçici yer değiştirme ya da kırsal-kentsel göç gibi çeşitlilikler göstermektedir (İçduygu ve Gören, 2023). Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve 11 ili etkileyen Kahramanmaraş merkezli depremler de bu kapsamda değerlendirilebilir; resmî verilere göre yaklaşık 2 milyon 465 bin kişi afet bölgesinden göç etmiş, bu da bölge nüfusunun %15,6’sına karşılık gelmiştir (Düzenli, 2024).

Ayrıca Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde artan orman yangınları, seller ve sıcak hava dalgaları nedeniyle geçici yer değiştirme vakaları yaşanmakta; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise kuraklık, tarımsal üretimi ve geçim kaynaklarını tehdit ederek kırsal nüfusu büyük kentlere yönlendirmektedir. Bu göç hareketliliği, şehirlerde barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetleri üzerinde baskı yaratmakta, kentsel altyapının sınırlarını zorlamaktadır (IOM, 2021).

İklim değişikliği kaynaklı göç, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda sosyal ve kültürel etkiler de barındırmaktadır. Göç eden bireyler, yeni yaşam alanlarına uyum sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmakta; bu da toplumsal uyum politikalarının önemini artırmaktadır (UNEP, 2011). Dolayısıyla iklim değişikliğinin göç üzerindeki etkileri yalnızca çevresel bir sorun olarak değil; aynı zamanda bir toplumsal kalkınma, sosyal adalet ve dayanıklılık meselesi olarak ele alınmalıdır.

2.2.12. Güvenlik Üzerindeki Etkileri

İklim değişikliği, yalnızca çevresel sistemlerde değil, aynı zamanda insan topluluklarının yaşam biçimlerinde ve yerleşim düzenlerinde de köklü değişikliklere neden olmaktadır. Artan sıcaklıklar, su kaynaklarının azalması, uzun süreli kuraklıklar ve aşırı hava olaylarının sıklığındaki artış, insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmelerine sebep olan temel itici faktörler arasında yer almaktadır (IPCC, 2022). Bu bağlamda, iklim değişikliği, dünya genelinde göç hareketlerini etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir. Göç, kimi zaman geçici, kimi zaman ise kalıcı yer değişiklikleri şeklinde ortaya çıkmakta; özellikle kırsal bölgelerde tarıma ve hayvancılığa dayalı geçim kaynaklarının sürdürülemez hale gelmesi, büyük kentlere yönelik yoğun bir iç göç akışını tetiklemektedir (World Bank, 2022).

Türkiye özelinde, kuraklığın etkilediği Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde yaşayan topluluklar, suya erişim ve tarımsal faaliyetler gibi temel yaşam olanaklarının azalması nedeniyle büyük şehirlere yönelmektedir. Bu iç göçler, şehir merkezlerinde barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerine olan talebi artırmakta; mevcut altyapı sistemleri üzerinde baskı oluşturmaktadır (IOM, 2021). Ayrıca, bu hareketlilik sadece ekonomik değil; sosyal ve kültürel etkiler de yaratmakta, göç eden bireylerin yeni yaşam alanlarına uyum süreçlerinde çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Böylece iklim kaynaklı göç, yalnızca çevresel değil; aynı zamanda bir kalkınma, sosyal adalet ve insan hakları meselesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

İklim değişikliğinin göç üzerindeki bu etkileri, aynı zamanda güvenlik boyutunu da gündeme getirmektedir. Sınır aşan sular gibi stratejik kaynakların paylaşımı, ülkeler arası ilişkilerde ciddi gerilim alanları yaratmaktadır. Türkiye, su kaynaklarını Irak ve Suriye gibi komşu ülkelerle paylaşmakta; Fırat ve Dicle nehirleri hem içme suyu hem enerji hem de tarımsal sulama açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak iklim değişikliği nedeniyle bu nehirlerin debilerinde yaşanan azalma, kaynak paylaşımına ilişkin diplomatik gerilimleri artırmakta, su politikalarını güvenlik politikalarıyla doğrudan ilişkilendirilebilir hale getirmektedir (Gleick, 2014).

Kuraklık ve su kıtlığı gibi çevresel sorunlar, sadece dış ilişkileri değil, aynı zamanda iç güvenlik alanını da tehdit etmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde uzun süredir yaşanan kuraklık, tarımsal üretimin azalmasına ve kırsal geçim kaynaklarının ortadan kalkmasına neden olmuş; bu da kırsaldan kent merkezlerine yönelik kitlesel göçleri beraberinde getirmiştir. Bu göç hareketleri, kentlerdeki altyapı sistemlerinin sınırlarını zorlamakta, işsizliği artırmakta ve toplumsal gerilimleri derinleştirmektedir (World Bank, 2022; IOM, 2021). Genç işsizlik oranlarındaki artış, özellikle kentsel alanlarda sosyal dışlanma ve güvensizlik hissini beslemekte, bu durum iç güvenlik açısından yeni kırılmalıklar yaratmaktadır (Koubi vd., 2012).

İklim değişikliğinin neden olduğu doğal afetler de güvenlik risklerini artıran bir diğer etkidir. 2021 yılında Türkiye'nin Ege ve Akdeniz bölgelerinde meydana gelen büyük çaplı orman yangınları, afet yönetimi kapasitesinin sınırlarını zorlamış, birçok yerleşim alanı tahliye edilmiş ve halkın geçici ya da kalıcı yer değişimi kaçınılmaz hale gelmiştir (UNEP, 2011). Bu gibi afetlerin sıklığı ve şiddetinin artması, yalnızca çevresel

değil, aynı zamanda sosyal güvenlik ve kriz yönetimi boyutunda da ciddi riskler doğurmaktadır.

İklim kaynaklı güvenlik risklerinden biri de halk sağlığı üzerindeki baskıdır. Artan sıcak hava dalgaları, su kaynaklı hastalıkların yayılması ve hava kalitesinin düşmesi gibi sonuçlar, özellikle hassas topluluklarda sağlık sistemleri üzerinde aşırı yük oluşturmaktadır. Özellikle altyapısı yetersiz bölgelerde sağlık hizmetlerine erişim sorunu, güvenlik ve kamu düzeni açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmektedir (IPCC, 2022).

İklim değişikliği, aynı zamanda dolaylı olarak siyasi istikrarsızlıklara da yol açabilmektedir. Suriye'de 2006–2010 yılları arasında yaşanan kuraklık, kırsal kesimlerde yaşayan milyonlarca insanı büyük şehirlere göç etmeye zorlamış; bu durum, kentlerde işsizlik, kaynak kıtlığı ve sosyal huzursuzlukların artmasına neden olmuştur. Birçok araştırmacı, bu çevresel stresin Suriye İç Savaşı'nın ortaya çıkmasında dolaylı da olsa etkili olduğunu ifade etmektedir (Werrell ve Femia, 2013).

Küresel ölçekte değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin güvenlik üzerindeki etkileri yalnızca ulusal sınırlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası güvenlik mimarisinin de yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Kaynak kıtlığı, göç akışları ve çevresel felaketler, ülkeleri yeni iş birliği mekanizmaları geliştirmeye zorlamaktadır. Türkiye gibi hem iklimsel olarak kırılgan bölgede yer alan hem de önemli bir transit göç ülkesi konumundaki devletlerin, bu tehditlere karşı çok yönlü ve uzun vadeli stratejiler geliştirmesi kaçınılmazdır (Brauch, 2008).

Bu çerçevede, sürdürülebilir su yönetimi, kırsal kalkınma, kentleşme planlaması, sağlık altyapısının güçlendirilmesi ve sınır aşan iş birlikleri, iklim değişikliğinin yarattığı çok boyutlu güvenlik tehditlerinin azaltılmasında kilit rol oynamaktadır. Bütüncül bir güvenlik yaklaşımıyla iklim krizinin sadece çevresel değil; ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutlarıyla da ele alınması gerekmektedir.

2.3. Küresel İklim Krizine Karşı Önlemler

İklim krizi ile mücadelede küresel olarak yapılan çalışmaları incelediğimizde Taraflar Konferansı (COP) ve Paris İklim Anlaşması başta olmak üzere birçok çalışmanın çıktığını gözlemleyebiliriz. İklim krizi özellikle son yıllarda daha fazla gündemde yer alan bir kavram olmasına karşın küresel olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde 20.

yüzyılda üzerine çokça durulduğu gözlenmektedir. Küresel ölçekte artan sera gazları iklim değişikliği olgusuna dikkatleri çekmiş, bu itibarla da ilki 1979 yılında gerçekleştirilen Dünya İklim Konferansları düzenlenmiştir (Birpınar, 2022).

Hiçbir ülke veya bölge iklim değişikliğinin yukarıda bahsedilen etkilerine karşı korunaklı olmamakla birlikte, bu etkilere uyum sağlamak için yeterli kapasiteye sahip olmayan gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar daha kırılgan durumdadır çünkü bu ülkelerin geçim kaynakları kuraklık ve sel gibi doğal afetlere karşı daha hassastır (Erdoğan ve Canturk, 2022).

Doğal kaynakların tükenmesine karşı etkili çözümler, sürdürülebilir kalkınma prensiplerine dayalıdır. Kaynakların verimli kullanımı, yenilenebilir enerjiye geçiş ve döngüsel ekonomi yaklaşımları bu sorunun çözümünde kritik rol oynamaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği'nin Döngüsel Ekonomi Eylem Planı, atık üretimini azaltarak kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini amaçlamaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu (European Comission), 2020). Ayrıca, ormansızlaşmayı önlemek ve su kaynaklarını korumak için doğa temelli çözümler (örneğin, su havzalarının korunması) uygulanabilir. Uluslararası iş birliği ve finansman mekanizmalarının güçlendirilmesi, kaynak kıtlığının yönetilmesi için gereklidir. Paris Anlaşması çerçevesinde gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere iklim finansmanı sağlamayı taahhüt etmeleri, bu çabaların önemli bir parçasını oluşturur (UNFCCC, 2015).

3. İKLİM GÖÇLERİNİN FARKLI BOYUTLARDAN DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde iklim değişikliği, insan hareketliliğinin temel belirleyicilerinden biri haline gelmiş; göç olgusunun çok boyutlu bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmıştır. İklim değişikliği artık yalnızca çevresel bir sorun değil; aynı zamanda toplumsal hareketlilik, güvenlik, sosyal adalet, insan hakları ve kalkınma meseleleriyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir kriz olarak değerlendirilmektedir.

İklim değişikliği, özellikle kırılganlık seviyesi yüksek topluluklar üzerinde belirgin etkiler yaratmakta ve bu durum yer değiştirme olgusunu beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, iklim kaynaklı göç hareketleri yalnızca çevresel olaylarla sınırlı kalmayıp; sosyo-ekonomik, politik, hukuki ve güvenlik temelli dinamikleri de içeren çok yönlü bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu çok boyutlu yapı, göç olgusunun yeniden düşünülmesini ve yönetilmesini gerekli kılmaktadır.

İklim göçlerini anlamlandırmak ve bu olguyu doğru yorumlamak için tek bir teori ya da model yetersiz kalmakta; sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenen çoklu ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çok katmanlı yapı, sadece iklimsel olayların değil, aynı zamanda mevcut eşitsizliklerin, kırılganlıkların ve sosyal yapının da göç kararları üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle iklim göçleri, disiplinler arası bir yaklaşımla; sosyolojik, hukuki, ekonomik, güvenlik ve politik çerçeveler üzerinden değerlendirilmelidir.

Bu bölümde, iklim göçlerinin çok boyutlu doğası sistematik bir şekilde incelenecek; her bir tematik başlık altında, göç sürecini etkileyen yapısal dinamikler ile bunların karşılıklı etkileşimi analiz edilecektir. Özellikle Türkiye gibi coğrafi konumu itibarıyla hem göç veren hem de göç alan ülkelerde, bu farklı boyutların birbiriyle olan etkileşimi daha da belirgin hale gelmektedir. Bu kapsamda iklim göçlerini anlamak ve yönetmek, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil; aynı zamanda sosyal adaletin, insan haklarının ve kapsayıcı kalkınmanın sağlanmasını da içeren çok yönlü bir politika üretimini zorunlu kılmaktadır.

3.1. Göç Kuramları Çerçevesinde İklim Göçleri

İklim göçleri, sebep olarak görülen; küresel ısınma, sanayileşme ve diğer çevre temelli sorunlar nedeniyle giderek çözilemeyen bir konu haline gelmektedir. Küresel

ısınmanın sebep olduğu ve olumsuzlaştırdığı hayat şartları birçok insanı yaşam alanlarından uzaklaştırmaktadır. Bu artan istemsiz yerinden edilme durumu, iklim göçlerini farklı boyutlardan detaylı bir şekilde değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır.

Küresel ısınmanın büyük bir etken olduğu iklim değişikliği, göçü etkileyen hem iklimsel hem de iklim dışı faktörlere yönelik eşi benzeri görülmemiş zorluklar ortaya koymaktadır. Bu tür iklim değişikliklerinin yıkıcı etkilerinden biri, doğrudan veya dolaylı olarak insan yerinden edilmesini hızlandırmasıdır. Literatüre bakıldığında, son yıllarda iklim değişikliğinin göç üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmaların giderek artış gösterdiği görülmüştür (Hoffmann vd., 2020).

Bu bağlamda uluslararası literatürde her geçen gün araştırmalar giderek artmaktadır. Artan zorunlu yerinden edilme durumu, iklim göçlerini farklı boyutlardan kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Özellikle uluslararası anlamda bu terim dile getirilirken “olumsuzluk” duygusunu beraberinde yaşatmaktadır. Ancak, iklim göçü, iklim değişikliğine uyum sağlama ya da çatışma çözümü açısından mutlaka bir tehdit veya başarısızlık belirtisi değildir. Çoğu koşulda, iklim göçü, öngörülebilir ama genellikle kaçınılmaz bir durumdur; hızla değişen iklimin olumsuz etkilerine karşı bir tepki olarak belirmektedir.

Elbette bireysel çatışmalar, acılar ve (bazı şartlarda) insan hakları ihlalleri ile dolu olsa da iklim göçü büyük pencerede uyumun bir belirtisi olarak kabul edilmelidir. Bu, bir bireyin, bir grup insanın ya da bir topluluğun değişen koşullara, jeolojik ya da başka şekillerde, uyum sağlaması ve alışma eğilimidir. Dolayısıyla hemen hemen her toplumda farklılık gösterebilen bu faktörler nedeniyle, toplumların iklim değişikliğinden etkilenme, maruz kalma ve buna karşı savunma düzeyleri eşit düzeyde olmamaktadır.

Bu olumsuz değişimler barınma alanlarını ve tarım alanları gibi üretim bölgeleri başta olmak üzere birçok alanı işlevsiz hale getirmekte ve zorunlu yer değiştirmelere sebep olmaktadır (Mimura, 2013). Başka bir deyişle, iklim göçü, artan kırılganlıkların bir belirtisidir. Bilgi ya da finansman yoluyla destek sağlamak, doğrudan ya da dolaylı yardım etmek ya da insanlara onurlu ve uygun koşullarda göç etme imkânı tanımak gibi önemli bir düşünceyi de beraberinde getirir. Bu nedenle, iklim göçü sadece bir gereklilik perspektifinden değil, aynı zamanda bir politika tercihi açısından da incelenmeyi hak etmektedir.

Mültecilik kapsamının şekillendiği uluslararası bir sözleşme olarak kabul gören 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre iklim mültecileri “mülteci” olarak kabul edilmemektedir. Bu sözleşmeye göre “ırk, din, milliyet, herhangi bir sosyal gruba mensup olmak veya siyasi sebeplerle zorbalığa uğrama korkusu yaşayan ve uluslararası bir sınırı geçmiş olan” kişiler mülteci olarak değerlendirilmektedir (BMMYK, 1951). 1969 Afrika Mülteci Sorunları Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi ve 1984 Cartagena Deklarasyonu bazı bölgesel düzenlemelerde kamu düzenini bozan faaliyetlerden kaçan bireyleri bu kapsamda değerlendirilse de uluslararası hukukta iklim kaynaklı göç, mültecilik statüsünde değerlendirilmemektedir (Safi, 2020).

Bu sebeple, iklim değişikliği sonucu ve doğal afetler sebebiyle sınırları aşan yerinden edilme veya taşınma durumu uluslararası koruma kapsamında bir boşluk olarak yer edinmektedir (McAdam, 2011). Özellikle iklim kaynaklı göçle başa çıkacak uluslararası politika çerçevelerinin eksikliği nedeniyle, bu konu acil çalışma gerektirmektedir. İklim göçü, uluslararası hukuk ve çalışmalarda, çevre ve sürdürülebilirlikle ilgili her disiplinde ve giderek artan bir şekilde, ciddi göçmen ve mülteci baskısıyla karşı karşıya kalan ülkelerde araştırmalara konu olmalıdır. Dolayısıyla bu konu, birçok açıdan kapsamlı ve disiplinlerarası inceleme gerektiren önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde ciddi hasarlar bırakan sel ve fırtınalar, iklim göçünün devam edeceğine ve hız kazanacağına işaret etmektedir. Her yıl iklim sebepli felaketlerin 20 milyondan fazla bireyi yerinden ettiği düşünülmektedir. Doğal afetler, altyapıya, üstyapıya ve ekonomilere ciddi zarar verirken, halk sağlığı, su ve gıda güvenliği üzerinde önemli etkiler yaratır ve sıklaşarak, maliyetli ve şiddetli hal almaktadır (Internal Displacement Monitoring Centre, 2021).

3.2. Göç Teorilerine Genel Bakış

İnsanlar bir yerde ihtiyaçlarını karşılamak ve en nihayetinde hayatlarını idame ettirmek amacı ile bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların ortaya çıkmasını etkileyen nedenler vardır. Bu nedenler doğal, siyasi, ekonomik, toplumsal konular olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda göç kavramı için bir tanım gerekirse göç; “göç kavramı geniş anlamıyla ele alındığında; politik, sosyo-kültürel, ekonomik olaylardan ve kişisel tecrübelerden etkilenen, kısa, orta veya uzun vadeli, geri dönme niyetiyle veya sürekli yerleşme

düşüncesiyle yapılan bir bölgeden başka bir bölgeye yer değiştirme hareketi ” (Yalçın, 2004) olarak tanımlanabilir. Buna ek olarak iklim göçlerinin yarattığı olumsuz şartlar sebebiyle bu göçleri önlemek veya etkili bir şekilde yönetebilmek için topluluk dayanıklılığı, risk yönetimi ve altyapı yatırımları gibi unsurları da kapsamaktadır tanımı yapılabilmektedir. Türkiye’de özellikle kırsal alanlarda tarımsal üretimde yaşanan düşüş, azalma ve ekonomik kırılganlıklar, iklim değişikliğinin etkileriyle birleştiğinde göçün temel tetikleyicileri hâline geldiği görülmektedir.

Göçün çevresel boyutlarına geçmeden önce, bu olgunun kuramsal çerçevesini incelemek yerinde olacaktır. Göç araştırmaları, genellikle iki ana başlık altında incelenmektedir. Bunlardan ilki, uzun süredir literatürde yer bulan klasik teorilere odaklanır. Özellikle neo-klasik ekonomik yaklaşım, bireylerin ekonomik kazanç beklentisi doğrultusunda hareket ettiğini öne sürerek göçü gelir farklılıkları üzerinden açıklar (Massey vd., 1993).

Ancak göç olgusu, yalnızca ekonomik etkenlerle açıklanamayacak kadar çok boyutludur. İnsanlar; ekonomik sıkıntıların yanı sıra siyasal baskılar, toplumsal eşitsizlikler, iç savaşlar, etnik ve dini ayrımcılık, doğal afetler gibi pek çok nedenle yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalabilmektedir. Aynı zamanda, daha iyi yaşam koşullarına, eğitim ve kariyer fırsatlarına ulaşmak gibi çekici faktörler de göç kararını etkileyen önemli unsurlar arasında yer alır.

Bu noktada, göçün nedenlerini açıklamada yaygın olarak başvuru alan teorilerden biri de İtme-Çekme Kuramıdır. Bu yaklaşıma göre göç, bir yandan bireyleri yaşadıkları yerden ayrılmaya zorlayan “itici” faktörler, diğer yandan hedef bölgelere yönelmeyi cazip kılan “çekici” faktörlerin birleşimiyle oluşur. Ayrıca bu kuram, göç sürecinde karşılaşılan coğrafi, politik ya da sosyal engelleri de dikkate alarak göçü çok katmanlı bir süreç olarak ele alır (Lee, 1966).

Tarihsel bir arka plana sahip klasik teoriler, esas olarak ekonomik, sosyolojik ve sosyo-ekonomik perspektifleri kapsar. Diğer yandan, kazanç veya refah, huzur karşılaştırmalarına dayanan ve "yarar" olarak adlandırılan konular da bu bağlamda ele alınabilir. Bu tür argümanlar, göçün bireyler veya gruplar için sunduğu fırsatlar ve riskler arasındaki dengeyi değerlendiren ekonomik yaklaşımları ifade eder. Klasik yaklaşımlardan farklı olarak, çatışma modellerini uyarlamaya yönelik teoriler, genellikle göçü azaltmaya yönelik politika önerileri ve sorgulamalara odaklanır. Burada önemli

olan, göçün sadece bir olumsuzluk ya da tehlike olarak değil, aynı zamanda bir uyum ve strateji biçimi olarak görülmesidir. Ancak bu tür bir yaklaşım, dış politika planlamaları açısından uygun bir temel taşımamaktadır. Çünkü birçok devlet, ulusal çıkarlarını korumak adına göçmenleri bir dış politika aracı olarak kullanmakta; örneğin sınır dışı tehdidi veya göç akınlarını yönlendirme gibi yöntemlerle diğer devletlere baskı kurmaktadır (Greenhill, 2010).

Göç, savaş ve iklim değişikliği gibi faktörlere karşı, yerinden edilme temelinde bir uyum stratejisidir. Bu strateji, bireylerin hayatta kalabilmek ve toplumsal düzenlerini sürdürebilmek için doğal ve insan kaynaklı felaketlere karşı geliştirdikleri bir tepki olarak ele alınabilir. Aynı zamanda, ev sahibi ülke açısından alternatif çevresel politikaların geliştirilmesi adına bir yönetim stratejisi olarak da değerlendirilir. Devletler, mülteci politikalarını yalnızca dış politika menfaatlerine göre şekillendirmez; aynı zamanda ekonomik ve demografik ihtiyaçlar doğrultusunda da ele alırlar. Örneğin, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD gibi göçmenliği önemseyen toplumlar, vasıflı göçmenleri kabul etme stratejisine devam etmektedir. Günümüzde nüfus artışındaki düşüş sebebiyle, birçok Batılı ülke, ekonomik refahı korumak ve işgücü ihtiyacını karşılamak için göçmen alımına yönelmektedir (OECD, 2023).

Bu bağlamda, göç hem bir çözüm önerisi hem de yeni sorunları gündeme getiren bir yönetim aracıdır. Teorik açıdan, toplumsal cinsiyet, çatışma ve küresel politik-ekonomik yaklaşımlar, hangi teorisinin daha baskın olacağını belirler. Ancak sosyal yaşam deneyimleri, bu tür karşıtlıkların genellikle gereksiz olduğunu gösterir. Gerçekten de bu iki eksenin birleşimi, en anlamlı düzeyde bir çözüm sunar.

Göç teorileri, iklim nedeniyle yerinden edilen insanların hareketlerini anlamak ve açıklamak için önem arz etmektedir. Geleneksel göç teorileri çoğunlukla ekonomik, sosyal ve politik faktörlere uyum sağlasa da çevresel nedenlerden kaynaklanan zorunlu göçlerde de uygulanabilir. Bu durum, iklim kaynaklı yerinden edilme kavramına oldukça temas etmektedir. Bazı teoriler, göçmenlerin tercihlerini ve davranışlarını daha iyi açıklamak için uyarlanmıştır. Bu teoriler, insanların göç etme ya da yerinde kalma kararlarını, nereye gideceklerini, bu kararların sonuçlarını ve taşındıktan sonra eski yaşantılarıyla olan bağlarını nasıl sürdürdüklerini anlamaya yardımcı olur.

Göç, tarih boyunca insan toplumlarının karşılaştığı ekonomik, siyasal, çevresel ve demografik değişimlere verilen temel tepkilerden biri olmuştur. Bu karmaşık toplumsal

olguyu anlamlandırmak amacıyla geliştirilen göç teorileri, zaman içinde farklı bilimsel yaklaşımların etkisiyle evrilmiştir. Göç olgusunun sadece bireysel tercihlere indirgenemeyeceği, aynı zamanda yapısal, tarihsel ve kurumsal boyutlarla birlikte ele alınması gerektiği yönündeki yaklaşımlar giderek daha fazla kabul görmektedir (de Haas, 2021). Bu bölümde, klasik yaklaşımlardan çağdaş eleştirilere ve çevresel göç yaklaşımlarına kadar uzanan teorik çerçeve, açık, sistematik ve karşılaştırmalı bir biçimde sunulmaktadır.

3.2.1. Neo-Klasik Göç Teorisi: Ekonomik Faydacılık Yaklaşımı

Neo-klasik ekonomi teorisi, göçü bireylerin rasyonel kararları doğrultusunda ekonomik kazanç elde etmek amacıyla gerçekleştirdiği bir davranış biçimi olarak tanımlar. Bu yaklaşıma göre, bireyler varış ve çıkış bölgeleri arasındaki ücret, yaşam standardı ve işsizlik gibi ekonomik göstergeleri karşılaştırarak göç kararı alırlar (Todaro, 1969; Harris ve Todaro, 1970). Göç süreci, bireyin fayda-maliyet analizine dayanır. Ancak bu teori, toplumsal bağları, devlet politikalarını ve çevresel faktörleri yeterince dikkate almadığı için eleştirilmiştir (de Haas, 2010). Günümüzde iklim değişikliği gibi çevresel baskıların, ekonomik nedenlerle iç içe geçtiği koşullarda bu teori, göçün ekonomik yüzünü anlamada hâlâ önemli bir yere sahiptir. Örneğin, tarımın ve geçim ekonomilerinin çöküşüyle karşı karşıya kalan küçük ölçekli üreticiler, alternatif ekonomik kaynaklara ulaşmak için kentlere ya da daha güvenli bölgelere göç etmektedir (McLeman, 2014).

3.2.2. İtme-Çekme Modeli: Göçü Şekillendiren Dışsal ve İçsel Dinamikler

Lee'nin (1966) geliştirdiği itme-çekme modeli, göç kararlarını hem kaynak bölgedeki itici faktörlere (yoksulluk, çevresel yıkım, güvenlik sorunları) hem de hedef bölgedeki çekici faktörlere (daha iyi yaşam koşulları, iş olanakları, eğitim imkanları) dayandırır. Bu teori, göçün çok boyutlu bir dinamik olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir. Özellikle iklim değişikliği gibi çevresel faktörlerin göçü tetiklediği günümüzde, bu model; doğal afet, kuraklık veya deniz seviyesi yükselmesi gibi olayları "itici" faktör, kentlerdeki sosyal ve ekonomik fırsatları ise "çekici" faktör olarak değerlendirerek çevresel göçün analizinde işlevsellik kazanır (Afifi, 2011).

3.2.3. Yeni Ekonomik Göç Yaklaşımı: Hane Halkı Temelli Risk Yönetimi

Yeni ekonomik göç teorisi, göç kararlarının sadece birey değil, hane halkı düzeyinde alındığını vurgular. Aileler, yalnızca gelir elde etme amacıyla değil, aynı zamanda geçim kaynaklarını çeşitlendirme, sosyal güvencesizlikleri azaltma ve ekonomik şoklara karşı korunma stratejisi olarak da göçü tercih edebilir (Stark ve Bloom, 1985). Bu yaklaşım özellikle çevresel streslerin yoğun olduğu kırsal bölgelerdeki göç hareketlerini anlamada önemlidir. Tarımsal üretimin azalması, su kaynaklarının tükenmesi gibi çevresel etkenler karşısında aile üyelerinden birinin göç etmesi, ailenin genel refahını korumaya yönelik bir strateji olarak değerlendirilir (Dercon, 2002; Nawrotzki ve DeWaard, 2016).

3.2.4. Göç Ağı Teorisi: Sosyal Bağlantılar ve Göçün Sürdürülmesi

Göç ağları teorisi, göçmenlerin sosyal ilişkiler yoluyla yeni göç akımlarını teşvik ettiğini savunur. Bu teoriye göre, göç eden bireyler geldikleri yerle güçlü ilişkiler kurarak, arkalarından gelen göçmenlerin göç kararlarını kolaylaştırır (Massey vd., 1993). Bu ilişkiler; bilgi akışı, mali destek, barınma ve iş bulma gibi konularda destek sağlayarak göçün maliyetlerini düşürür. Özellikle çevresel nedenlerle başlayan ilk göç dalgası, sosyal ağlar sayesinde zaman içinde kalıcı ve zincirleme bir hale dönüşebilir. Çevresel değişikliklere uyum süreçlerinde sosyal ağların sağladığı dayanışma ve bilgi transferi, göçmenlerin yeni ortamlara entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır (Gray ve Mueller, 2012).

3.2.5. Dünya Sistemleri Teorisi: Küresel Eşitsizliklerin Göçle Bağlantısı

Dünya sistemleri teorisi, göçü yalnızca bireysel nedenlerle değil, aynı zamanda küresel ekonomik sistemdeki yapısal eşitsizliklerin bir sonucu olarak değerlendirir. Wallerstein (1974) bu teorisinde, "merkez" ülkelerin ekonomik gücünün, "çevre" ülkelerdeki emek gücünü kendisine çektiğini öne sürer. Bu süreç sadece ekonomik bağımlılığı değil, aynı zamanda çevresel bozulmayı da derinleştirmektedir. Çok uluslu şirketlerin çevre ülkelerde yürüttüğü doğal kaynak sömürüsü, bu bölgelerde geçim krizlerini ve dolayısıyla göçü kaçınılmaz hale getirmektedir (Sassen, 1991; Moore, 2000).

3.2.6. Zorunlu Göç ve Kriz Yaklaşımları: Göçü Hayatta Kalma Tepkisi Olarak Okuma

Bu yaklaşım, göçün bazen bir seçim değil, yaşamı sürdürme zorunluluğu olduğunu vurgular. Doğal afetler, savaşlar, iç çatışmalar ve çevresel felaketler gibi durumlarda bireyler hayatta kalmak için yer değiştirmek zorunda kalırlar. IPCC'nin (2022) raporuna göre, iklim değişikliğinin etkisiyle artan doğal afetler, her yıl milyonlarca insanın yerinden edilmesine neden olmaktadır. IOM (2019) bu durumu, genellikle "gönülsüz" ve "geçici" göç biçiminde tanımlar. Bu tür zorunlu göç hareketleri, özellikle insani yardım, geçici barınma ve yerel entegrasyon politikaları açısından yeni yönetim zorlukları yaratmaktadır (Betts ve Collier, 2017).

3.2.7. Kurumsal ve Politik Yaklaşımlar: Devlet Politikalarının Göç Üzerindeki Rolü

Kurumsal yaklaşımlar, göç hareketlerinin devlet politikaları, uluslararası hukuk ve vatandaşlık rejimleri gibi düzenleyici çerçeveler tarafından şekillendirildiğini öne sürer. Castles (2003), göçü anlamının yalnızca ekonomik analizlerle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda göçmen politikaları, sınır kontrolleri ve hukuki statü gibi faktörlerin de analiz edilmesi gerektiğini vurgular. Özellikle iklim kaynaklı yerinden edilmelerde, "iklim mültecisi" tanımı halen uluslararası hukukta netleşmemiştir ve bu durum, çevresel göçmenlerin haklarını belirsizleştirmektedir (Biermann ve Boas, 2010; Zetter, 2017).

Göç olgusu, yalnızca tek bir neden ya da teorik çerçeve ile açıklanamayacak kadar çok katmanlı ve dinamik bir yapıya sahiptir. Her bir teori, göçü belirli bir boyut üzerinden anlamlandırmaya çalışsa da, küreselleşme, iklim değişikliği, teknolojik dönüşüm ve sosyal eşitsizlik gibi çok yönlü güncel gelişmeler, bu teorilerin birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin, neo-klasik teori ekonomik motivasyonlara odaklanırken, yeni ekonomik yaklaşımlar risk yönetimi ve sosyal güvence sistemleriyle olan ilişkiye ışık tutar. Benzer şekilde, itme-çekme modeli göçün hem bireysel hem de yapısal nedenlerini dengeli biçimde açıklarken; dünya sistemleri teorisi, bu nedenleri küresel eşitsizlikler bağlamında değerlendirir. Zorunlu göç ve kriz yaklaşımları ise insan hayatını tehdit eden olağanüstü durumları merkeze alarak, göçü bir hayatta kalma stratejisi olarak tanımlar.

Tüm bu yaklaşımlar, özellikle iklim değişikliği gibi günümüzde etkisini giderek daha fazla hissettiren çevresel tehditler karşısında yeniden düşünülmekte ve çevresel göç gibi yeni kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Çevresel bozulmaların doğrudan ve dolaylı olarak göç üzerinde etkili olduğu birçok vaka üzerinden görülmektedir. Bu nedenle, teorilerin yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda güncel bağlamlar içerisinde yeniden yorumlanması büyük önem taşımaktadır. Disiplinlerarası bir bakış açısıyla geliştirilen bütüncül analizler, göçün nedenlerine dair daha doğru çıkarımlar yapılmasına olanak sağlarken, aynı zamanda politika yapıcılar için de sürdürülebilir ve adalet temelli çözümler geliştirme sürecinde yol gösterici olabilir. Göç teorilerinin birbiriyle etkileşim içinde ve bağlamsal olarak okunması hem akademik hem de pratik açıdan çağın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ele alınmalıdır.

Tüm bu durumlar göz önüne alındığında, iklim nedeniyle yerinden edilen toplumlar yerlerinde kalsaydı, muhtemelen çözülemeyen sorunların kaynağını tartışıyor olurduk. Bu noktada, iklim değişikliğiyle birlikte gelen göç gerçeğini kabul etmek ve buna en hızlı şekilde uyum sağlamak öncelik haline gelmelidir.

3.3.İklim Göçleri: Teorik Çerçeve

İklim krizi, insanın doğayı bilinçsizce kullanılmasının bir sonucu olarak doğanın tahribata uğramasıdır. Tarım devrimiyle başlayan ve sanayi devrimiyle devam edip hız kazanan bu süreç, fosil yakıtların üst düzey kullanımı ve sera gazı emisyonlarının yükselmesine yol açmıştır. Bu değişiklikler, alışılmışın dışında iklim olaylarını da beraberinde getirmiş, bazı bölgelerde aşırı yağışlar, bazılarında ise kuraklıklar meydana getirmiştir. Bu olgular, doğrudan veya dolaylı olarak insan yaşamını tehdit ederken, göç dinamiklerini de etkilemeye başlamıştır (Çetin vd, 2020). Son yıllarda iklimsel faktörler, insan hareketliliğinin başlıca itici güçlerinden biri olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu durum, özellikle kısa vadeli aşırı hava olayları (örneğin tayfunlar ve taşkınlar) ile uzun süreli göç arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmaların artmasına neden olmuştur. Yavaş ya da kademeli gelişen doğal tehlikelere ve iklimle ilişkili olgulara yanıt olarak ortaya çıkan bu uzun vadeli veya bir diğer tabirle “insan kaynaklı olmayan” göçler, çoğunlukla kırılganlık, sürdürülebilir kalkınma ve adaptasyon çalışmaları perspektifinden ele alınmaktadır ve genellikle önemli çevresel değişimlerin yaşandığı bölgelere odaklanmaktadır.

İklim değışikliği, tek başına bir çatışma sebebi olmasa da, mevcut sosyal ve ekonomik kırılganlıkları derinleştirerek istikrarsızlığı artıran bir “tehdit çarpanı” işlevi görmektedir (La Shier ve Stanish, 2019). 21. yüzyılın en büyük sorunlarından biri olarak, ekonomiyi, tarımı, göçü ve savaşları etkileyen çok boyutlu bir kriz haline gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, iklim değışikliğinin etkileri daha hızlı ve belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Denizin yükselmesi gibi doğal felaketler, bu ülkelerde ekonomik zorluklara yol açarak, insanların göç etmelerini zorunlu hale getirebilecektir. İklim değışikliği kaynaklı göç hareketleri, yalnızca çevresel bir zorunluluk değıl; aynı zamanda tarihsel sorumluluk, küresel eşitsizlik ve hukuki statü belirsizliği gibi meselelerle iç içe geçmiş çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Balcılar, 2022). Göç hem göç veren hem de göç alan ülkeler için sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirecek ve bu durum bir kısır döngüye dönüşebilecektir.

Neo-klasik ve dünya-sistem teorileri bağlamında göç hareketlerini anlamlandırma çabası, iklim değışikliği gibi çevresel baskılarla birlikte daha da karmaşık bir hâl almakta; bu durum, özellikle sosyoekonomik eşitsizliklerin derinleştiği toplumlarda uyum kapasitelerini sınırlamakta ve kırılganlığı artırmaktadır (Sipahioğlu, 2022). Göç teorileri, bu insan hareketliliğini anlamada önemli bir araç olmaktadır. Neo-klasik ekonomi ve işgücü göçü teorileri, bireylerin ya da ailelerin daha iyi ekonomik fırsatlar arayışını açıklarken, bu süreçlerde riskleri en aza indirme çabası ve algılanan riskler de önemli bir yer edinmektedir. Diğer taraftan, dünya-sistem teorisi ve Marksist analizler, daha çok siyasi ekonomi üzerine odaklanarak, zengin ülkelere yoksul ülkelere yapılan belirsiz yardım transferlerini ve kalkınma sorunlarını ele almaktadır. İklim değışikliği bu ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri derinleştirerek, az gelişmiş ülke ve toplulukları daha da kötü duruma getirmektedir. Bu, aynı zamanda uyum kapasitesini sınırlayarak, kırılgan toplulukların adaptasyon süreçlerini zora sokmaktadır.

3.4. İtme-Çekme Kuramı Bağlamında İklim Göçleri

Everett Lee'nin 1966 yılında geliştirdiği İtme-Çekme Kuramı, göçün temel dinamiklerini açıklamada önemli bir yer tutmaktadır (Lee, 1966). Lee'nin formülasyonu, yaşam alanı değışikliği olarak tanımlar ve bu değışikliğin, mesafe, gönüllülük durumu, iç ve dış göç ayrımı gibi faktörlere bakılmaksızın tek bir olgu olarak ele alınması gerektiğini

vurgular. Göç hareketliliği, başlangıç ve varış noktaları arasındaki bir süreç olarak anlaşılmalı ve her göç eyleminin, yer değiştirme sürecindeki çeşitli engelleri içermesi gerektiğine dikkat çeker. Lee'nin yaklaşımında, göçü anlamak için daha çok göçün dinamiklerine odaklanmak gerektiği ifade edilir ve göçmenlerin özelliklerini göz ardı etmemek gerektiği konusunda bir denge sağlanmıştır (Lee, 1966).

Lee'nin teorisi, Ravenstein'in göç üzerine yaptığı çalışmalara atıfta bulunarak göçün demografik yapısını incelemiş, ancak bu yaklaşımın daha derinlemesine bir anlayışa ulaşmadığını eleştirmiştir. Lee'nin kuramı, daha sonra birçok akademisyen tarafından geliştirilmiş, ancak bu katkılar kuramın temeline zarar vermemiştir (Todaro, 1980). Bu şekilde, İtme-Çekme Kuramı hem göçün sebepleri hem de sonuçları açısından geniş bir çerçeve sunmuş, göç olgusunun çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğunu ortaya koymuştur.

Lee'nin teorisi, göçün sadece ekonomik veya demografik faktörlerle açıklanamayacağını, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerin de önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu, günümüzde iklim değişikliği ve çevresel faktörlerin göç üzerindeki etkisini anlamak için de geçerli bir bakış açısı sunmaktadır.

Günümüzde dünya genelinde göç hareketlerinde artış gözlemlenmektedir. İnsanlar, yaşadıkları yerlerdeki olumsuz koşullar nedeniyle başka ülkelere yönelirken, daha iyi yaşam, eğitim veya iş olanakları sunan bölgeler göç açısından cazibe merkezi haline gelmektedir. Bu durumda, göç veren yerlerdeki sıkıntılar insanları iten, göç alan yerlerdeki avantajlarsa çeken unsurlar olarak öne çıkmaktadır. İtme-çekme teorisi, göç kararlarının arkasında yatan iki ana nedeni açıklar: İnsanları bir yerden ayrılmaya zorlayan faktörler, "itme faktörleri" ve onları başka bir yere gitmeye teşvik eden faktörler, "çekme faktörleri." Çevresel göçün teorik formülasyonlarının merkezinde, çevresel bozulma veya aşırı hava olaylarının insanları yaşadıkları yerden ayrılmaya zorladığını açıklayan "itme" fikri ile başka bir yerde daha iyi ve daha güvenli koşulların var olmasının bu çaresiz ve savunmasız insanları bu bölgelere yönlendirdiğini öne süren "çekme" fikri yer almaktadır (Çağlayan, 2006). Bu basit ama güçlü bir ikili yapı, göçü yalnızca çaresizlik ve cezalandırıcı tehditlerin bir sonucu olarak temsil eden deneysel ve kavramsal bir çerçeve sunar.

Bugün, çevresel faktörlerin göç üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve doğal afetler gibi unsurlar göz önünde bulundurularak

yapılan analizler önemini korumaktadır. Bu analizler, gelecekteki göç durumlarını belirlemek ve çevresel faktörlere dayalı göç kararlarını daha iyi anlamak amacıyla kullanılır. Ayrıca, bu tür analizler çevresel tehlikelerin yanı sıra kalkınma odaklı stratejilerle de ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Çevresel tehlikeler ve yerinden edilme arasındaki ilişkiyi anlamak, bu alandaki teorilerin daha da derinleşmesini ve genişlemesini sağlamak için bir fırsat sunar. Örneğin, bazı bölgelere ait vaka çalışmalarında, çevredeki nehirlerin mevsimsel olarak taşması gibi doğal olaylar, su baskınları gibi ciddi riskler olarak değerlendirilir ve bu da göç kararlarını etkileyen faktörlerden biri haline gelir. Bu yaklaşım, çevresel faktörlerin göç süreçlerindeki rolünü daha net bir şekilde ortaya koymak için önemlidir.

3.5. İklim Göçlerinin Hukuki Boyutu

İklim göçlerinin değerlendirilmesinde genellikle göz ardı edilen yönlerden biri hukuki boyutudur. Bu boyut, dünyanın farklı bölgelerinde iklim göçmenlerinin hareketlerini yöneten koruma rejimlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda temel amaç, hukuki değerlendirmenin uluslararası ve ulusal düzeylerde nasıl yapıldığını ortaya koymak ve bu alandaki boşluklara dikkat çekmektir.

İklim değişikliği, çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarda geniş kapsamlı etkiler yaratmakta olup, bu etkiler çoğu zaman devlet sınırlarını aşmakta ve küresel düzeyde yansımalar doğurmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (1994), Kyoto Protokolü'ne (2009), Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi'ne (1991) ve Montreal Protokolü'ne (1991) taraf olmuştur (Talu ve Kocaman, 2019). Bu sözleşmelerin temel amacı, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin kontrol altına alınabilmesi için taraf devletlerin çeşitli önlemler almasını sağlamak ve bu çerçevede ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politika geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Türkiye'nin bu sözleşmelere taraf olması, sadece çevresel sorumluluklarını yerine getirmek anlamına gelmemekte; aynı zamanda iklim değişikliğine karşı küresel ölçekte sürdürülebilir çözümler geliştirilmesine katkı sağlama iradesini de yansıtmaktadır.

Buna karşın, iklimle ilgili olayların ardından insanların hareketlerini düzenleyen uluslararası hukuki çerçevenin hâlâ dağınık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. İklim göçmenlerinin haklarını doğrudan ele alan bağlayıcı bir uluslararası hukuki düzenleme

mevcut değildir. Bu durum, söz konusu bireylerin büyük ölçüde uluslararası insan hakları hükümlerine başvurmak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Mevcut sistem, çevresel etkilere bağlı yerinden edilmeleri mülteci hukuku kapsamına almadığı için, bu bireyler ciddi bir koruma boşluğuyla karşı karşıya kalmaktadır (UNHCR, 2017; Biermann ve Boas, 2010).

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, yalnızca belirli sebeplerle zulüm gören bireyleri mülteci statüsünde değerlendirirken, iklim değişikliği gibi çevresel nedenlerle yerinden edilmeyi bu kapsama dahil etmemektedir. Bu nedenle, iklim göçmenleri, hukuki koruma sisteminin dışında kalmakta; mevcut antlaşmaların sınırlı hükümleri ve teamül hukuku üzerinden değerlendirilmek zorunda kalmaktadır (McAdam, 2012). Ayrıca ülkelerin iklim göçmenleri konusundaki ulusal politikaları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bazı devletler geçici koruma sağlarken, diğerleri hukuki tanım ve uygulamalarda büyük tereddütler yaşamaktadır. Özellikle iklim değişkenliği nedeniyle istemeden yerinden edilen bireylerin hangi statüye dahil edileceği konusunda ortak bir anlayışın bulunmaması, siyasi zorlukları ve kolektif uzlaşma eksikliğini daha da derinleştirmektedir (Zetter, 2017; Boncour ve Burson, 2009).

Türkiye açısından bakıldığında ise, ülkenin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin yükümlülüklerini yerine getirme yönündeki iradesi dikkat çekmekle birlikte, iklim göçü gibi yeni nesil çevresel sorunlara yönelik iç hukuki düzenlemeler henüz yeterince gelişmemiştir. Türkiye’de doğal afet sonrası geçici yer değiştirmeleri düzenleyen mekanizmalar bulunmakla birlikte, iklim değişikliğinin neden olduğu kalıcı ve yapısal göç hareketlerini kapsamlı biçimde ele alan yasal bir çerçeve henüz oluşturulmamıştır. Bu durum, iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen bireylerin eğitim, sağlık, konut ve temel sosyal haklara erişiminde belirsizlik yaratmakta ve yerel yönetimlerin bu krizlere yanıt verme kapasitesini sınırlamaktadır.

İklim göçmenlerinin korunmasına ilişkin ulusal politikaların eksikliği, bu bireyleri hem çevresel hem de hukuki açıdan kırılgan bir konuma sürüklemektedir. Bu nedenle, çevresel faktörlerle yerinden edilen bireylerin haklarının açıkça tanımlanması, ulusal hukuk sistemlerine entegre edilmesi ve mevcut uluslararası insan hakları normlarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Uluslararası düzeyde de iklim göçünü tanımlayan, bağlayıcı ve uygulamaya yönelik bir mekanizmanın oluşturulması

gerekliliği, pek çok akademik çalışmada dile getirilmektedir (McAdam, 2012; Biermann ve Boas, 2010).

Sonuç olarak, iklim değişikliğine bağlı göç olgusu giderek daha fazla görünür hale gelirken, bu göçün hukuki boyutunu tanımlayan ve düzenleyen bir çerçevenin yokluğu, hem uluslararası hukukun kapsayıcılığına gölge düşürmekte hem de devletlerin bu bireylere yönelik sorumluluklarını belirsizleştirmektedir. Türkiye gibi afet riski yüksek ve sınır aşan göç hareketlerine açık ülkelerin, bu konuda hem uluslararası gelişmeleri yakından izlemesi hem de kendi iç hukukunu bu gelişmelere entegre edecek şekilde güncellemesi gerekmektedir. Gelecekte iklim göçlerinin daha da artacağı öngörüsü dikkate alındığında hem küresel düzeyde hem de ulusal düzeyde insan onuruna yaraşır, hak temelli ve sürdürülebilir hukuki çözümler geliştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

3.6. İklim Göçlerinin Güvenlik Boyutu

İklim değişikliğine bağlı göçler, yalnızca çevresel bir mesele olarak değil; aynı zamanda güvenlik politikalarının yeniden ele alınmasını zorunlu kılan çok boyutlu bir kriz alanı olarak değerlendirilmektedir. Afet kaynaklı göç hareketleri, çevresel koşulların bozulmasına bağlı olarak gelişen nüfus hareketliliği ile sosyal, ekonomik ve politik istikrarsızlıklara neden olmakta; bu durum, güvenlik kavramının hem çevresel hem de insan güvenliği perspektiflerinden yeniden tanımlanmasını gündeme getirmektedir.

Bu bağlamda, iklim göçlerinin güvenlik boyutu iki ana ekseninde değerlendirilmektedir: çevresel güvenlik ve insan güvenliği.

3.6.1. Çevresel Güvenlik

Çevresel güvenlik, çevresel tehditlerin sadece ekosistemler üzerinde değil, aynı zamanda insan yaşamı, devlet yapıları, toplumsal istikrar ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerini esas alan bir güvenlik anlayışdır. Bu anlayış, iklim değişikliği ve çevresel bozulmaların küresel düzeyde toplumların güvenliğini tehdit eden unsurlar haline gelmesini ve bu tehditlerin uzun vadeli stratejik sonuçlarını gözler önüne sermektedir. İklim değişikliği, sadece çevresel tahribatı değil, aynı zamanda bunun

insanlar üzerindeki etkilerini, özellikle göç ve çatışmalar gibi toplumsal ve ekonomik boyutları içermektedir (Warner, 2012).

İklim değişikliği, doğal kaynakların azalması, su kaynaklarının tükenmesi, tarım arazilerinin kaybı, biyolojik çeşitliliğin yok olması gibi faktörlerle doğrudan ilişkilidir ve bu unsurlar, göç hareketlerini, sosyal huzursuzluğu ve toplumsal istikrarsızlıkları tetikleyebilmektedir (Babahanoğlu, 2023). Bu, çevreye dayalı tehditlerin sadece ekolojik sınırlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal ve siyasal yapıları da derinden etkileyebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, çevresel güvenlik anlayışının askeri güvenlikten çok daha geniş bir kapsamı içermesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Artık çevreye dayalı tehditler, geleneksel askeri güvenlik stratejilerinin sınırlarını aşmakta ve uluslararası güvenlik gündeminin merkezine yerleşmektedir. ABD Savunma Bakanlığı gibi büyük askeri ve politik yapılar, iklim değişikliğini ulusal güvenlik için stratejik bir tehdit olarak tanımlamakta ve bunun askeri, diplomatik ve ekonomik kararlar üzerinde ciddi etkileri olduğunu vurgulamaktadır (Light, 2014). Bu yaklaşım, çevresel güvenliğin yalnızca devletler arası çatışmalara yönelik tehditler değil, aynı zamanda devlet içindeki ekonomik eşitsizliklerin, toplumsal ayrılmaların ve göç hareketlerinin de güvenlik riskleri oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

3.6.2. İnsan Güvenliği

İklim değişikliği, doğrudan çevresel yıkımlara yol açmakla birlikte, bu yıkımların etkileri insan güvenliği üzerinde önemli bir tehdit oluşturur. İnsan güvenliği, sadece fiziksel güvenliği değil, aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını da içerir. İklim göçleri, özellikle su ve gıda güvenliği, barınma, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçların giderek erişilemez hale gelmesi nedeniyle, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayati önem taşıyan hizmetlerden yoksun kalmalarına neden olmaktadır (UNHCR, 2021). Bu, iklim değişikliğinin bireyler üzerinde yarattığı sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirdiğini ve bu eşitsizliklerin, toplumsal huzursuzluğu ve siyasal istikrarsızlıkları daha da körükleyebileceğini göstermektedir.

İklimle bağlı göçler, genellikle ülke içi hareketlilikle sınırlı kalsa da, uluslararası sınırları aşan göç hareketlerinin sayısı da giderek artmaktadır. Ancak uluslararası hukukta, özellikle Cenevre Sözleşmesi'ne göre, iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen bireylerin mülteci statüsüne girmediği için bu kişilerin hukuki korumadan mahrum

kalması söz konusu olmaktadır (Erdem, 2022). McAdam, (2012) göre, bir kişinin mülteci olarak tanınabilmesi için zulüm tehdidinin belirli kriterleri karşılaması gerekmektedir. Ancak iklim değişikliği, doğrudan bir zulüm unsuru olarak kabul edilmediği için iklim göçmenlerinin korunmasıyla ilgili hukuki çerçeveler oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu da, iklim değişikliği ve göçmen hakları arasındaki uyumsuzluğu gözler önüne sermektedir.

İklim göçmenlerinin korunabilmesi için mevcut uluslararası hukuk normlarının gözden geçirilmesi ve iklim değişikliği ile ilgili özel düzenlemeler içeren yeni bir çerçeve geliştirilmesi kaçınılmazdır (Biermann ve Boas, 2010). Bu çerçeve, göçmenlerin insanca yaşam koşullarına sahip olmalarını sağlayacak hukuki araçlar geliştirmeli ve aynı zamanda çevresel adalet ve insan hakları gibi kavramları entegre etmelidir. Bununla birlikte, bu göç hareketlerinin sosyal uyum ve entegrasyon süreçlerinde yeni güvenlik riskleri yarattığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Göçmenlere yönelik olumsuz söylemler, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi toplumsal refleksler, sadece göçmenlerin fiziksel güvenliğini tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal barış ve birlik duygusunu da zedeler (Betts, 2013). Bu noktada, göçmenlerin yerleştirildikleri topluluklarda toplumsal uyumun sağlanabilmesi için, yalnızca yasalar değil, aynı zamanda kültürel anlayış ve empatiyi teşvik edici politikaların da devreye girmesi gerekmektedir.

Bu çok boyutlu güvenlik tehditlerinin yönetilmesi, yalnızca mevcut hukuki çerçevelerin güçlendirilmesi değil, aynı zamanda insan güvenliği anlayışının da derinleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, iklim göçmenleri ve çevresel güvenlik arasındaki ilişkiyi anlamak, sadece güvenlik stratejilerini değil, aynı zamanda toplumsal yapıları ve uluslararası ilişkileri yeniden şekillendirecek bir süreçtir. İklim değişikliği ve çevresel bozulmaların neden olduğu göç hareketleri, çevresel güvenlik ve insan güvenliği arasındaki karmaşık ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Çevresel tehditler, sadece doğal yaşam alanlarını değil, aynı zamanda insan hayatını, devlet yapıları, toplumsal denetim mekanizmalarını ve uluslararası ilişkileri de tehdit etmektedir. Bu tehditlerin önlenmesi veya hafifletilmesi için, sadece çevresel politika çözümleri değil, aynı zamanda uluslararası hukuk, toplumsal uyum, ekonomik eşitsizlikler ve insan hakları bağlamında da geniş bir strateji yelpazesi gerekmektedir. İklim göçleriyle ilgili yeni hukuki düzenlemeler ve sosyal uyum süreçlerine yönelik politika geliştirmeleri, bu sorunları yönetebilmek adına kritik bir

öneme sahiptir. Çok boyutlu güvenlik tehditlerinin yönetilmesi, yalnızca mevcut hukuki çerçevelerin güçlendirilmesi değil, aynı zamanda insan güvenliği anlayışının da derinleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak en önemli adım, çevresel güvenliğin geleneksel güvenlik anlayışlarından farklı olarak çok daha geniş ve entegre bir perspektifle ele alınmasıdır. Bu bağlamda, ilerleyen başlıklarda, iklim göçlerinin özellikle kırılgan gruplar üzerindeki etkileri, sosyal-kültürel dönüşümü ve politikaların rolü ile iklim adaletinin nasıl sağlanabileceği ele alınacaktır.

3.7. İklim Göçlerinin Politik Boyutu

Yönetişim ve çevresel değişim arasındaki ilişki, göçün yönünü, kapsamını ve etkisini belirleyen temel faktörlerden biridir. Bu bağlamda, iklim göçlerine etkili yanıtlar geliştirmenin yolu, yalnızca göç politikalarının teknik tasarımı değil, aynı zamanda göçmenlerin ve ev sahibi toplumların temel haklarının, ihtiyaçlarının ve katılım süreçlerinin gözetilmesinden geçmektedir. İklim göçü, hükümetlerin karşı karşıya kaldığı en karmaşık ve çok boyutlu politika sorunlarından biridir. Halen birçok ülkenin bu dinamik değişimlere karşı yasal ve idari altyapısı yetersizdir. Bu noktada, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, iklim değişikliği ile insan hakları arasındaki ilişkiyi netleştirerek, iklim göçmenlerinin korunmasının insan hakları temelli yaklaşımlarla mümkün kılınabileceğini ifade etmektedir (OHCHR, 2021; Mayer, 2016).

Çevresel değişimlerin insan hakları üzerindeki etkileri, iklim göçü bağlamında doğrudan bir hukuki sorumluluk tartışmasını da gündeme getirmektedir. Sağlık, yaşam, yeterli yaşam standardı ve barınma gibi temel haklar, çevresel bozulma ve iklim temelli afetler sebebiyle tehdit altına girmektedir. Bu tehditler zorunlu göçü kaçınılmaz kılarken, sınır güvenliği, göçmen kabul politikaları ve uluslararası iş birliği gibi başlıklarda devletler arası ilişkilerde yeni çatışma alanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrenin varlığı, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine tam anlamıyla erişimin ön koşulu olarak değerlendirilmektedir (Knox, 2018). Aşırı hava olaylarının yaşam hakkını tehdit etmesi, gıda güvencesizliğinin artması ve su kaynaklarının tükenmesi, bu hakların doğrudan ihlali anlamına gelmektedir. Aynı şekilde, sağlık hizmetlerine erişim, barınma olanakları ve güvenli yaşam koşulları da iklim krizinden ciddi şekilde etkilenmektedir (McAdam, 2011).

İklim göçmenlerinin siyasi sistemlerde nasıl konumlandırılacağına dair süregelen tartışmalar, uluslararası siyasetin kriz yönetim kapasitesini sınamaktadır. Gelişmiş ülkelerin, tarihsel sorumluluklarına rağmen, iklim göçmenlerini kabul etme konusundaki isteksizliği, küresel adalet ve dayanışma ilkeleri açısından ciddi bir gerilim alanı yaratmaktadır. Söz konusu ülkeler genellikle sınır güvenliğini artırma ve iltica sistemlerini daraltma yönünde politikalar benimseyerek, iklim göçü sorumluluğunu geliştirmekte olan ülkelere kaydırmaktadır (Erdem, 2022.; Biermann ve Boas, 2008). Oysa ki bu tür politikalar, çevresel göçün eşitsiz etkilerini derinleştirerek küresel ölçekteki dayanışma ve sorumluluk paylaşımı mekanizmalarını zayıflatmaktadır.

İklim göçleri aynı zamanda ulusal ve uluslararası siyasi istikrar açısından da ciddi tehditler içermektedir. Yerinden edilen topluluklar genellikle ekonomik ve ekolojik kırılganlığı yüksek bölgelere yönelmekte; bu da toplumsal gerilimlerin artmasına, etnik ve kültürel çatışmaların tetiklenmesine yol açmaktadır. Göç alan ülkelerde yükselen popülist ve milliyetçi söylemler, iklim göçmenlerini hedef alan ayrımcı politikaların gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Betts ve Collier, 2017). Bu gelişmeler, uluslararası alanda sorumluluk paylaşımına dair uzlaşmazlıkları körüklemekte, çok taraflı iş birliği süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

İklim değişikliği kaynaklı yerinden edilmeler, birçok durumda belirli bir kast ya da niyet içermese bile, bireylerin yaşam hakkı başta olmak üzere birçok temel hakkının zedelenmesine yol açmaktadır. Bu durum, iklim adaleti bağlamında hem tarihsel sorumluluk hem de mevcut katkılar açısından yükümlülüklerin adil bir şekilde dağıtılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerin bu sorumluluğu kabul etmede isteksiz davranışları ve uluslararası hukukta bağlayıcı düzenlemelerin oluşmasını geciktirmeleri, krizin derinleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, iklim göçü yalnızca çevresel ya da insani bir mesele olarak değil; aynı zamanda küresel yönetişimin sınındığı, uluslararası güvenlik, eşitlik ve etik alanlarında derin etkiler yaratan bir politik olgu olarak ele alınmalıdır (Kälin ve Schrepfer, 2012).

Göç krizinin politik boyutları yalnızca yer değiştirme eyleminin kendisiyle sınırlı değildir; aynı zamanda egemenlik, toprak bütünlüğü ve vatandaşlık politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. İklim göçmenlerine yönelik sosyal algılar, siyasi söylemler ve medya temsilleri, kamuoyunun göçmenlere ilişkin tutumlarını şekillendirmekte ve politika yapıcılar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ancak, bu tutumların toplumsal kökenlerine

yönelik araştırmaların sınırlı olması, göç karşıtı yaklaşımların anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada kültürel kodların, tarihsel deneyimlerin ve ekonomik beklentilerin göçmen algısı üzerindeki etkisinin daha fazla araştırılması gerekmektedir (Esses vd., 2013; Crawley ve Skleparis, 2018).

4. TÜRKİYE'NİN İKLİM GÖÇÜ POLİTİKALARI

Küresel iklim değişikliği, yalnızca çevresel koşullarda meydana gelen dönüşümlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyoekonomik yapılarda, toplumsal dengelerde ve nüfus hareketlerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler, her ülkenin ekolojik, ekonomik ve coğrafi kırılganlık düzeyine göre değişmekle birlikte, Akdeniz kuşağında yer alan Türkiye için daha karmaşık bir yapıya sahiptir (IPCC, 2022). İklim değişikliğinin Türkiye üzerindeki etkileri, özellikle artan sıcaklıklar, uzun süreli kuraklıklar, azalan su kaynakları ve tarımsal verim kaybı gibi temel faktörler etrafında şekillenmektedir (WWF-Türkiye, 2022; World Bank, 2022). Bu değişkenler, hem kırsal alanlarda geçim kaynaklarını tehdit ederek iç göçü tetiklemekte, hem de Türkiye'nin uluslararası göç akışında transit ve hedef ülke olma rolünü daha görünür kılmaktadır (Clement, vd., 2021; IOM, 2021). Bu bağlamda, Türkiye'ye yönelik iklim göçleri yalnızca ekolojik bir mesele değil, aynı zamanda güvenlik, altyapı, toplumsal uyum ve sürdürülebilir kalkınma politikaları açısından da çok boyutlu bir yönetim alanı haline gelmiştir. Bu bölümde, Türkiye'nin iklim krizi açısından mevcut durumu, iç göç dinamikleri, transit ülke olarak oynadığı rol ve bu süreçlerin ekonomik, sosyal ve politik yansımaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

4.1. Türkiye'nin İklim Krizi Açısından Değerlendirilmesi

İklim değişikliği, küresel ölçekte yarattığı etkilerin yanı sıra, özellikle hassas ve kırılgan ekosistemlerde örneğin Akdeniz havzasında daha belirgin ve yoğun sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'de iklim değişikliğinin temel etkenleri incelenmelidir. Bunlar sıcaklık artışı ve iklim değişikliği, su kaynakları ve tarımsal verimlilik, kuraklık ve tarım dışı göçün zorlukları olarak üç ayrı içerik kapsamında incelenecektir.

Akdeniz havzasında konumlanması nedeniyle Türkiye, iklim değişikliğinin yavaş ve hızlı gerçekleşen tüm etkilerine karşı hassas coğrafyasıyla bulunmaktadır. Dünya çapında iklim değişikliğinin etkileri hakkında en kapsamlı ve güvenilir verileri sağlayan bir kurum olan IPCC, 2022 yılında yayınladığı raporunda, iklim koşulları gereği Akdeniz bölgesinin, küresel olan sıcaklık artışından görece daha fazla etkilendiğini ve bu durumun değişen iklim koşulları sonucunda sıcaklıkların artmasıyla ortalamanın çok üzerinde seviyelere ulaşacağını altını çizer. Bu rapordaki diğer verilere göre Akdeniz

bölgesindeki ülkelere ve Türkiye'ye dair tahminler mevcuttur. Buna göre Akdeniz bölgesinin ısınma eğiliminin kendi küresel sıcaklık artış oranının üzerinde olduğu belirtilmiş ve bunun etkilerinin özellikle su kaynaklarının üzerindeki baskıyla görüleceği eklenmiştir. Yine IPCC'nin ilgili raporunda ek olarak sıcaklığın, buna bağlı kuraklık riskinin ve de su kaynaklarına dair riskin ve baskının artmasıyla, tarım sektörünün etkileneceği ve tabii olarak da verimliliğin düşeceği de belirtilen noktalar arasındadır. Aynı IPCC (2022) raporunda, içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl içerisinde Türkiye'nin özellikle güneyindeki yıllık ortalama sıcaklık artışının 2°C ve üstü olması beklentisi de su temini, enerji üretimi ve tarım gibi sektörleri etkileyeceği öngörülmüştür (IPCC, 2022).

IPCC raporundaki bu veriler, yukarıda bahsedildiği üzere özellikle Türkiye'nin güney bölgelerindeki tarım sektörü için içerdiği hayati tehlikeler ile genel sıcaklıkların artmasına yol açabilecektir. Buna ek olarak, su kaynaklarındaki azalma, tarım alanlarının verimsizleşmesi ve ilgili bölgelerdeki tarıma dayalı geçim kaynaklarının kaybolmasına yol açacağını belirtmektedir. Tüm bunların büyük etkide gerçekleşecek olan bir iç göç hareketini tetikleyebileceğinden söz edilmektedir. Büyük şehirlere olacak göçün ve yoğun nüfusun oluşturacağı baskının artacağı düşünülmektedir. Bunun sebepleri arasında ise kırsal alandan şehirlere göçün ekonomik yaşamlara etkisi ve bu ekonomik döngüyü sürdürme gayreti bulunmaktadır. Bu göç durumunun şehirlerin altyapılarını zayıflatıp kırsal ekonomileri güçsüzleştireceği ve göçmenlerin şehirlerdeki sosyo-ekonomik dahil oluşlarını zorlaştıracığı düşünülmektedir.

IPCC'nin 2022 raporunda iklim ve iklim göçüne dair çıkış noktalarından sayılacak öngörü ve verilerin olmasıyla bu öngörülerin, sadece çevresel değil sosyo-ekonomik de olan iklim değişikliği etkilerinin ciddi sonuçları olacağı bilinmektedir. Özellikle, yukarıda bahsedilmiş olan sıcaklık artışları, kuraklık ve su kıtlığı gibi faktörlerin toplumsal yaşama olan etkilerinin ilk olarak tarımsal üretim ve kırsal yaşam üzerindeki etkileri olumsuz yönde bir etki yaratacaktır. Böylelikle birbirinden hiç de kopuk olmayan bu tarımsal ve kırsal alanlardaki etkinin toplumsal yaşama etkisi bakımından incelendiğinde, kırsal alanlarda tarım dışı iş alanlarının yetersizliği, devamında kırsaldan büyük şehirlere olan göç hareketlerini hızlandıracaktır. Bu durum, büyük şehirlerdeki altyapı üzerindeki baskıları artırırken, kırsal ekonomiyi de ciddi şekilde sarsacaktır (IPCC, 2022).

Akdeniz havzasında yer alan kritik konumuyla Türkiye'nin küresel iklim değişikliğine etkilerine bakılacak olursa bu anlamda iklim değişikliğine büyük katkı sağlayan ülkelerden olduğu bilinmektedir. WWF-Türkiye'nin (2022) İklim Değişikliği Performans Endeksi'ne göre, genel katkı performansı 'düşük' olarak değerlendirilmekte ve 42. sırada yer aldığı bilinmektedir. 60 ülke ve ayrıca Avrupa Birliği'nin enerji kullanımı, sera gazı emisyonları, iklim politikası, yenilenebilir enerji gibi kategorilerde değerlendirildiği görülen bu endeks Türkiye'nin, yenilenebilir enerji kategorisinde "yüksek", enerji kullanımı kategorisinde "çok düşük" performans sergilemekte olduğunu söylemektedir. Paris Anlaşması'na taraf olması ve 2053 için net sıfır emisyon hedefi ile İklim politikası kategorisinde "çok düşük" seviyeden, "düşük" seviyesine yükselen bir performans seviyesine gelmiştir (WWF-Türkiye, 2022).

Çin ve Amerika Birleşik Devletleri, Dünya genelinde, iklim değişikliğine en fazla katkı sağlayan ülkeler yer almaktadırlar. 2017 yılı verilerine göre, bu iki ülke dünya sera gazı emisyonlarının yaklaşık %40'ını gerçekleştirmektedir (BBC, 2020). Türkiye'nin iklim değişikliğine olan katkısı, enerji sektöründeki kömür bağımlılığı ve yüksek karbon yoğunluğuyla ilişkilidir. Dünya Bankası'nın 2022 yılında yayımladığı rapora göre, Türkiye'nin elektrik, ulaşım, inşaat ve sanayi sektörleri, toplam sera gazı emisyonlarının yaklaşık dörtte üçünü oluşturmaktadır. Bu sektörlerdeki yüksek karbon yoğunluğu, Türkiye'nin iklim değişikliğine olan katkısını artırmaktadır (World Bank, 2022).

Türkiye'nin iklim değişikliği konusundaki farkındalığı ise dünya ortalamasının üzerindedir. Barem'in 2020 yılında gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, Türkiye'de küresel ısınmanın insan kaynaklı olduğu ve insanlık için ciddi bir tehdit oluşturduğuna dair farkındalık oranları sırasıyla %90 ve %95'tir (İklim Haber, 2020).

Sonuç olarak, Türkiye'nin iklim değişikliğine olan katkısı, enerji sektöründeki yapısal özellikler ve kömür bağımlılığı nedeniyle belirgin olmakla birlikte, toplumun iklim değişikliği konusundaki farkındalığı dünya ortalamasının üzerindedir.

Dünya Bankası tarafından yayımlanan Groundswell raporu, özellikle tarıma dayalı olan geçim kaynaklarının bu kaybı dolayısıyla iç göçlerin artışını ele almaktadır. Bu rapor özellikle iklim göçleri ve iklim değişikliğinin bu olguya dair olan etkilerini inceleyen önemli bir dayanak ve kaynaktır. Türkiye'nin güneyinde ve özellikle kuraklığın ve su baskısına dayalı su kıtlığının en fazla kendini gösterdiği bölgelerinden olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi iklim değişikliğinden de fazla etkilenen bölgelerde, göç

hareketlerinin başlamış ve şehirlere doğru hızının arttığı görülmektedir. 2022 yılında yazılan bu raporda, göç eden çiftçilerin tarımsal üretim kayıplarına değinmekte ve şehirlerde ise tarım dışı işlerde istihdam bulamamaları sebebiyle yaşam koşullarının günbegün zorlaştığı raporlarda görülmektedir (Clement, vd., 2021).

Groundswell raporu tarafından, Türkiye'deki kırsaldan şehre göçün hızlanmasındaki asli sebebin, tarımsal üretimdeki bariz kayıplar olduğunu açıkça gösterilmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki, kuraklıktan ötürü var olan su kaynaklarının yetersizliği, verimli toprakların azalması ve tarımsal faaliyetlerin giderek daha yetersiz kazanç miktarları, şehirlere olan bu göçü zorunlu kılmaktadır. Tarımdan gelir kaynağı elde eden bireyler için gelir kaybı ve farklı iş alanları bulamama ve bunun yarattığı zorlu yaşam koşulları nedeniyle şehirlerde yaşamaya başlanmakta, bu da büyük şehir ve kentlerdeki çeşitli altyapı ve sosyal hizmetlere olan talebi ve dolayısıyla baskıyı yükseltmektedir.

2022 IPCC raporunda, Akdeniz bölgesinin küresel ortalamaların üzerinde bir ısınma eğilimi gösterdiği ve su kaynakları üzerindeki baskının artacağı vurgulandı. Rapora göre, Türkiye'nin güney bölgelerindeki yıllık ortalama sıcaklıkların 21. yüzyılın ortalarına kadar 2°C'den fazla artması beklenmektedir (IPCC, 2022). Bu, tarımsal üretkenlikte bir düşüşe, kuraklık riskinde bir artışa ve yetersiz su kaynaklarına yol açacaktır.

4.2. Türkiye Yönelimli İklim Göçleri: Nedenler ve Güzergahlar ve Türkiye'nin Transit Ülke Rolü

Bilindiği gibi iklim değişikliği, yalnızca çevresel bir sorun olmakla kalmamakta ve aynı zamanda dünya çapında sosyal ve ekonomik değişimleri ve dönüşümleri tetikleyen bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye hem coğrafi konumu hem de çevresel kırılganlıkları hasebiyle coğrafyasındaki birçok değişim ve dönüşümün tam ortasında bulunmaktadır. Daha öncesinde de bahsedildiği gibi kuraklık riski yüksek coğrafyalardan olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, kentlere doğru yoğunlaşan birçok iç göç hareketini ve Türkiye'nin demografik yapısını kökten değiştirmekte ve eş zamanlı olarak Suriye gibi komşu ülkelerinden yoğun şekilde gelen göç dalgalarıyla birleşerek ülkeyi anlaması çok daha karmaşık bir göç yapısıyla yüzleştirmektedir.

IOM kaynaklarına göre çevresel sebeplerle yaşam alanlarını terk etmiş toplumların ve bireylerin hareketleri, bulunduğumuz dünyada giderek yaygınlaşmaktadır (IOM, 2021). Kuraklık sebebiyle su kaynaklarının azalması ve aşırı hava olayları ve bunlar sebebiyle gerçekleşen tarımsal üretimin düşüşü, Türkiye’de gerçekleşen iç göçlerin başlıca sebeplerindendir. Kuraklık ve tarım kayıpları, kırsal nüfusun kentlere ve hatta büyük şehirlere göç etmesine yol açan kuraklık ve tarım kayıpları, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde varlığını göstermektedir.

Sadece iç göç hareketleriyle değil buna ek olarak Suriye ve Orta Doğu’dan batıya Avrupa’ya doğru olan uluslararası göçleri de görebilen Türkiye, transit bir ülke olarak tanımlanabilmekte ve bu göç tipini de içerisinde görebilmektedir. İlgili IOM (2021) raporunda görülebildiği gibi Türkiye bir geçiş noktası olmasına ek nihai bir varış noktası olarak kritik bir rol oynamaktadır. Ülkede bulunan yoğun göçmen akışının ve göçmenlerin ise sınırlı kaynaklara erişimi Türkiye’nin bu rolü üstlenmesini daha zor hale getirirken altyapı üzerindeki baskı da bu duruma zorlaştırıcı bir etken olarak eklenir görülmektedir.

Dünya tarihine bakıldığında iklim göçlerinden alınacak birçok dersin olduğunu görülebilir. Tarihsel vakalardan 1930’larda ABD’de gerçekleşen Büyük Toz Fırtınası, Orta Batı eyaletlerde aşırı kuraklık ve toprak kaybı nedeniyle büyük bir tarımsal krizin ardından milyonlarca çiftçinin Kaliforniya’ya zorunlu göçü ile sonuçlanmıştır. Kırsaldan kente olan göçlerin ekonomik ve sosyal etkilerinin görüldüğü bu örnek benzer olarak Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kuraklıktan kaynaklanan göç arka planları ile olan ortak sebepleri gözle görülmektedir. Bu göçlerin getirdiği sonuçlardan biri de sosyal uyum problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Clement, vd., 2021).

2011 sonrasında yaşanan ve günümüze kadar etkilerini aktif devam ettiren Suriye İç Savaşı, çevresel bozulmaları da içeren siyasi kriz olarak karşımıza çıkmakta olup savaş mağduru milyonlarca insanın ülkelerinden edilmesine sebep olmuştur. Türkiye, bu iç savaş sürecinde transit yönüyle öne çıkmış olup göç yönetiminde önemli bir rol üstlenerek ev sahipliği gerçekleştirmiştir. Salmaşur ve Şahin (2020), Suriye’den Türkiye’ye olan göçlerin Türkiye’nin sosyal hizmetler ve altyapı bakımından yükünü artırdığını göstermektedir. Aynı zamanda, Suriye’den gelen göç dalgaları, Türkiye’de halihazırda iklim değişikliği de iç göçü tetiklerken Suriye’den gelen göç ile beraber hissedilen demografik baskı artmıştır.

4.3. İç Göçün Nedenleri

Türkiye’de iç iklim göçünün ağırlıklı olarak kırsal güneydoğu bölgelerinden İstanbul ve Ankara gibi kent merkezlerine doğru gerçekleştiği bilinmektedir (Clement, vd., 2021). Bunun sebeplerine incek olunursa iç göçün sebeplerinin iklim değişikliği ve tarım kaybından olduğu görülmektedir. Temelde Türkiye’de gerçekleşen iklim değişikliğinin gözle görülür etkilerinden biri ise tarım ve hayvancılık alanlarındaki üretimin azalmasıdır. Özellikle Konya Ovası olmak üzere İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, su kaynaklarının azalmasına bağlı olarak gerçekleşen kuraklıkla tarım faaliyetleri bitme noktasına gelmiştir (Clement, vd., 2021).

Konya Ovası’nda 2018–2023 yılları arasında gerçekleşen yoğun kuraklık etkileri ile yağış miktarındaki azalma %25’lik bir değer gösterirken, bu ise buğdayın üretiminde %30’lara denk gelen bir kayba neden olmuştur (TÜİK, 2023). Bu gibi örneklerle kırsal nüfusun tarım kaybı gibi birçok sebeple geçim kaynaklarından mahrum kalarak kentlere göçü mecbur kılmaktadır.

İklim göçlerinin demografik ve ekonomik etkileri de büyük şehirlerde altyapı ve sosyal hizmetler için hayli büyük bir yük oluşturmaktadır. Ülkelerin kaynaklarının yetersizliği nedeniyle göçmenlerin eğitim, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimi sınırlı bir noktada kalmaktadır. Bu durum, Sosyal uyumun zorlaştırmasında ve ekonomik eşitsizliklerin artmasında bu gibi durumların etkileri gözle görülür durumdadır (Salmaşur ve Şahin, 2020).

Buna ek olarak göç eden bireylerin iş gücü piyasasına entegre oluşu, özellikle tarımsal faaliyetlerle ilgili becerilere sahip olmalarının yarattığı sınırlılık istihdam yaratabilme açısından zorlaşmaktadır. Örneğin, Güneydoğu Anadolu’dan göçle şehirlere gelen bireylerin, kentlerde düşük ücretli işlerde istihdam edilmesi, gelir eşitsizliğini çok daha aşılamaz bir noktaya getirmektedir.

İç göç yönetimi kapsamında Türkiye’nin karşılaştığı birtakım zorluklar bulunmaktadır. Türkiye’nin, iç göçleri yönetmek adına alacağı aksiyonlar incelendiğinde ulusal düzeyde koordinasyon eksiklikleri vardır. IOM (2021)’a göre yerel yönetimlerdeki bu kapasite yetersizlikleri, göçmenlerin sosyal hizmetlere erişimini engellemekte veya azami seviyede tutmaktadır. Uluslararası göç ve hukuki statü bakımından Türkiye’nin transit ülke rolü önemli bir konumda bulunmaktadır. Uluslararası göç bağlamında, iklim

göçlerine dair göçmenlerin sahip olduğu hukuki statüye dair düzenlemelerde eksiklikler görülmüştür (IOM, 2021).

Sonuç olarak, Türkiye'nin iklim göçüyle mücadele etmek için ulusal ve uluslararası düzeyde daha kapsamlı stratejilere ihtiyacı vardır. Uzun vadeli çözümler arasında sosyal hizmetleri genişletme ve altyapıyı iyileştirme açısından yerel yönetimleri güçlendirmek, sürdürülebilir su kaynaklarını sağlamak ve su kaynakları üzerindeki baskıyı azaltmak için su ve tarım yönetimi reformlarını uygulamak ve uluslararası iş birliğini artırmak yer almaktadır.

4.4. Türkiye’de İklim Göçü ve Politikalar

İklim değişikliğinin etkileri hem yerel hem de ulusal düzeyde olmak üzere ekonomik, çevresel ve sosyal yapıları ve özellikle göç hareketlerini etkileyerek yönetim sistemlerini zorlamadığı bilinmektedir. Türkiye, coğrafi konumu ve çevresel koşulları nedeniyle bu etkilerden doğrudan etkilenen ülkelerden olan Türkiye, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini daha hafif hale getirmek için bazı uyum politikaları geliştirme imkanına sahiptir. Bu uyum politikaları; yerel ve ulusal stratejiler olmak üzere, altyapıların geliştirilmesi, sosyal hizmetlerin ve dayanıklılık kapasitesinin artırılmasını içerir (IPCC, 2022). Ayrıca T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından önerilen sürdürülebilir kalkınma ilkesi de göç gibi çevresel, sosyal ve ekonomik sorunları uzun vadeli olan çözümleriyle beraber değerlendirerek, toplumsal dayanıklılığı amaçlayan bir yaklaşımdır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021).

Türkiye’nin iklim göçlerini yönetmek için belirlediği çerçeve, 2021 Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi ile şekillendirilmiştir. Bu belge, yerel yönetimlerin altyapı ve sosyal hizmetleri geliştirme sorumluluğunu vurgulamaktansa kırsaldaki tarımsal verimliliği ve su yönetimini dönüştürmek gibi amaçları da benimsemektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021). Fakat, bu strateji belgesini uygulamada bürokratik engeller, finansman yetersizlikleri ve koordinasyon eksiklikleri, hedeflere ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bir örneğin daha detaylı konuşulması gerekirse, kırsal bölgelerdeki su kaynaklarının tükenmesi aynı zamanda tarımda verimliliğin düşmesine sebep olmakta ve ardından göç hareketleri yoğunlaşmaktadır. Burada yapılacak uygulamalar için yerel yönetim, gelişmiş altyapı ve dayanıklılık yoluyla göçün

yönetilmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021).

4.4.1. Ekonomik ve Toplumsal Boyutlar

İklim değişikliğinin ekonomik ve toplumsal yapılar üzerinde derin etkiler yarattığı anlatılan birçok kaynakla beraber gözler önüne serilmiştir. İklim değişikliğinin büyük etkilerinden biri olan göç ise günümüzde hayli hızlanmıştır. İş gücü piyasası dinamiklerini ve sosyal uyumu tehdit altında bırakan iklim değişikliğine bağlı göç hareketlerinin hızlanması da birçok etkiye neden olmaktadır. Bunlar göçmenlerin yeni yaşam alanlarına entegrasyonu sebebiyle oluşan birtakım baskı ve etki türleri olan altyapı kapasiteleri üzerinde baskıyı ve toplumsal uyum politikalarının yeniden değerlendirmesi gerekliliğini yeni birer problem olarak ortaya koymaktadır. Bu bölümdeyse, göç ve göçün ekonomik-toplumsal etkileri arasındaki ilişkileri incelenmekte olup ulusal ve uluslararası örneklerle konu detaylandırılmaktadır.

Bu bölüm kapsamında ekonomik ve toplumsal anlamda göçün etkilerinin daha net anlaşılabilmesi için göçmenlerin entegrasyonunu zorlaştıran ve toplumsal gerilimi ayrımcılık yoluyla da artıran faktörler olarak tanımlanan sosyal uyumu tehdit eden unsurlar (Salmaşur ve Şahin, 2020) kavramının iyi anlaşılması gerekmektedir. Diğer bir ekonomik kavram olan ve göçmenlerin iş piyasasına katılım süreçlerini ve bunun ekonomik sisteme olan etkilerini ifade eden iş gücü piyasası dinamikleridir (Clement vd., 2021). Göçün en çok etkilediği iki alandan olan ekonomik ve sosyal-toplumsal alandaki tüm problemler bu iki kavram altında toplanabilecektir. Ki tarih boyunca gerçekleşmiş örneklerle de bu etkileri net bir şekilde görebilmekteyiz. Örneğin 2005 yılında ABD’de gerçekleşen Katrina kasırgası göçmenlerin altyapı yetersizlikleri nedeniyle karşılaştığı sorunlar açısından Türkiye örnekleminde incelenebilecek olaylardandır. ABD’de yaşanan bu afet sonrasında, göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu ve sosyal uyum anlamındaki çalışmalar ve çabalar ciddi bir şekilde sekteye uğramış olup büyük bir entegrasyon sorununun kapıları aralanmıştır. Türkiye’de gerçekleşmiş yahut gerçekleşecek birçok doğal afete hazırlık konusunda bu noktadaki hazırlıkların bir kez daha gözden geçirilmesi bu gibi sebeplerle önem arz etmektedir. Yine Avrupa’daki 1950’lerde gerçekleşen işçi göçleri incelendiğinde özellikle Türkiye’nin Almanya’ya birçok işçi göndermesiyle kazandığı entegrasyon deneyimlerinin bugün Türkiye’nin göç

alan konumuna gelmiş diğerk bir ifadeyle tersine dönmüş süreçlerin yönetiminde yol gösterici olabileceğı düşünölmektedir.

Groundswell (2021) raporuna göre kentler, kırsal bölgelerden aldığı göçlerin iş gücü piyasasına uyumu sırasında hem ekonomik fırsatların hem de sosyal uyumun farklı noktalarından önemli zorluklarla karşı karşıya geldiğı görölmektedir. İlgili raporda, “iklim kaynaklı göçlerin, kent iş gücü piyasalarında hem fırsatlar yarattığı hem de önemli altyapı sorunlarına yol açtığı” vurgulanmıştır. Özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde, mevcut altyapı kapasitelerinin artırılmasını gerekli kılan bir durum olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir.

Salmaşur ve Şahin (2020) çalışmalarında, göçmenlerin entegrasyon sürecinde yaşadığı zorluklardan olan ve hala aktif bir şekilde yaşanan sosyal uyum sorunlarını işaret etmiş ve bu durumun özellikle kamu hizmetleri üzerinde demografik anlamda güçlü bir baskı oluşturduğu gözler önüne serilmiştir. “Demografik değişimlerin, sosyal hizmetler ve uyum politikaları üzerindeki etkisinin, kentsel yönetimler açısından önemli bir sınav olduğu” yine ilgili çalışmada belirtilmiştir (Salmaşur ve Şahin, 2020).

Bu anlamda yapılabilecek bazı politika önerileri vardır. Bunlardan ilki göçmenlere yönelik olan eğitim ve istihdam programları olup bu programlar göçmenlerin iş gücü piyasasına olan uyumunu kolay hale getirebilmek adına özelleştirilmiş mesleki eğitim programlarının düzenlenmesini sağlamalıdır. Örneğın, girişimcilik eğitimleri yahut sektör bazlı mesleki beceri geliştirme ve yetkinlik programları, ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve göçmenlerin ekonomik sistemlere uyumunu kolaylaştırabilir.

Ek olarak altyapı yatırımlarının güçlendirilmesi önemlidir. Göçün yoğunlaşmasıyla artan genel ve göçmen nüfusu, şehirlerin altyapı sistemlerini yoğun bir baskı altında bırakmaktadır. Barınma, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin geliştirilmesi, göçmenlerin topluma entegrasyonunda mühimdir. Türkiye’de özellikle yerel yönetimler bu alanda daha proaktif politikaları hizmete sunabilmelilerdir.

Yerel halk ile göçmenleri bir araya getiren kültürel etkinlikler veya ortak projelerin olması sosyal uyumu güçlendirmek adına organize edilebilecek olup sosyal uyumun artırılmasına yönelik projelerin göçmenlerin sosyal hayata aktif katılımını teşvik edeceği programların katkıları göz önünde bulundurulmalıdır.

Kırsal Kalkınma ve Göç Önleme Çabaları: İç göçü azaltmak adına kırsal alanların ekonomik faydalarını artıran projeler uygulanmalıdır. Güneydoğı Anadolu Projesi

(GAP) kapsamında uygulanan kalkınma odaklı stratejiler sayesinde, pamuk üretiminde %50'lik bir artış sağlanmış; bu gelişme, bölgedeki ekonomik canlılığı artırarak iç göç oranlarının düşürülmesine katkı sunmuştur (GAP Raporu, 2022).

4.4.2. İklim Göçlerine Yönelik Politikalar ve Türkiye'nin Yaklaşımı

Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki politikaları, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesiyle doğrudan ilişkilidir. İklim göçlerinin yönetilmesinde, kırsal alanların geliştirilmesi ve kentsel göçmen entegrasyonunun sağlanması kritik bir rol oynamaktadır. Kırsal bölgelerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi, göçün yavaşlatılması veya önlenmesi adına önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin kırsal kalkınma ve sosyal uyum politikaları, yerel yönetimlerin ve uluslararası iş birliklerinin desteğiyle daha sürdürülebilir bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu politika ve uygulamalar, Türkiye'nin iklim göçlerine karşı daha etkili çözümler üretmesine yardımcı olmaktadır.

4.4.3. Türkiye'nin Kırsal ve Kent Arasındaki Dengesizliklere Yönelik Politika ve Uygulamalar ile Kırsal Kalkınma ve Sürdürülebilirlik Stratejileri

İklim göçleri, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden kaynaklanan ve insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmalarıyla ortaya çıkmış olan çoklu nedenlere sahip karmaşık bir sorun olarak atfedilebilmektedir. Bu konu bağlamında, uyum politikaları ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, iklim göçlerinin yönetilmesinde kritik bir role sahiptir.

Bu konu bağlamında incelenecek olan kavramlardan uyum politikaları, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hafifletmek için geliştirilen ve de hem ulusal hem de yerel stratejileri ifade etmektedir. Bu alandaki ilgili politikalar, iklim göçlerinin yarattığı olumsuz şartlar sebebiyle bu göçleri önlemek veya yönetebilmek için topluluk dayanıklılığı, risk yönetimi ve altyapı yatırımları gibi unsurları kapsamaktadır (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2022). İklim değişikliği, sadece çevresel bir tehdit olarak karşımıza çıkmazken; aynı zamanda sosyal yapıları, ekonomik dengeleri ve politik süreçleri derinden etkileyen çok boyutlu bir krizdir. Bu bağlamda, iklim değişikliğiyle mücadelede bütüncül ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gereklidir. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın sürdürülebilir

kalkınmaya yönelik kırsal politikaları, yerel toplulukların ekonomik dayanıklılığını artırarak kırsaldan kente göçü azaltmaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca yerel toplulukları güçlendirerek iklim göçlerini önlemek sürdürülebilir önleme yöntemlerinden olup bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak önemli olarak görülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021).

Kırsal alandan kentlere göç eden bireylerin yeni kent yaşamına entegre oluşları, bu bölgelerde yaşanacak sosyal ve ekonomik dengesizliklerin bertaraf edilmesinde önemli bir unsurdur. Özellikle sosyoekonomik durumu düşük olan mahallelerde, sosyal hizmetlerin ve altyapı yatırımlarının artırılması gerekmektedir. Metropol olan İstanbul gibi yoğun göçe maruz kalan büyük şehirlerde, genişletilmiş toplu taşıma ağları ve hayata geçirilen uygun fiyatlı konut projeleri, nüfus yoğunluğu sebebiyle sorunları hafifletebilir (Yerel Yönetim Raporu, 2023).

Ek olarak, eğitim ve mesleki gelişim programlarının bulunması, göç sonrası bireylerin maddi olarak bağımsızlıklarının sağlanması için önemlidir. TÜİK'in 2023'teki verilerine göre, kırsal alanlardan kentlere göç eden bireylerin %45'inin mesleki anlamdaki yetersizlikleri dolayısıyla iş piyasasına girmekte zorlandığı görülmektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin mesleki anlamda becerilerinin gelişebileceği ilgili programlara erişimi artırılmalıdır.

Gerçekleşen göçlerin ana sebeplerinden olan ekonomik şartları sabitlemek ya da en azından istikrarlı hale getirmek iklim göçlerini önlemenin en önemli noktalarındandır. Özellikle kırsal bölgelerde ekonomik istikrarı sağlamak yine aynı şekilde göç hareketlerini en azından yavaşlatmak ve karşılanabilir bir duruma getirmek için öncelikli bir basamaktır. Bu anlamda tarım ve hayvancılığa ait sektörlerde kullanılacak teknolojinin kullanılması kırsaldaki ekonomik şartları istikrarlı hale getirerek kentlere olan göçü azaltacak ve böylece kırsalda da kalkınmanın önünü açacaktır. Örneğin, Türkiye Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2022 yılı stratejik raporunda, güçlendirilmesi hedeflenen alanlardan biri kuraklığa dayanıklı tohumların teşvik edilmesi olmuştur (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022).

Bu duruma ek olarak, kırsal bölgelerdeki yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ise enerji maliyetlerin düşük olması ve de çevresel sürdürülebilirliğe açtığı alan bakımından önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle gerçekleştirilen biyogaz projelerinin ve de güneş panelleri gibi uygulamaların, küçük ölçekli sektör mensupları ve de çiftliklere

ekonomik anlamda sağladığı katkı ve diğer uygulamalarda gözlemlenmiştir (UNDP, 2022).

4.4.4. Türkiye'nin Politikaları ve Yerel Yönetimlerin Rolü

Türkiye’de iklim değişikliği ile mücadele kapsamında yerel yönetimlerin, oynadığı rol giderek önem kazanmaktadır. TÜİK (2020b) verilerine göre 2020 yılında kişi başı sera gazı emisyonu 6,3 ton CO₂ eşdeğerine ulaşmıştır. Bu artış, iklim değişikliğiyle mücadelede sadece merkezi değil, yerel yönetimlerin de sorumluluk alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından iklim değişikliğiyle ilgili yasal düzenlemeler yapılmakta olup, bu merkezi politikaların yanı sıra, belediyelerin kurumsal yapılarında da iklim değişikliği konusunun yer aldığı görülmektedir (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022b). Yapılan incelemede, seçilen 15 büyükşehir belediyesinin tamamında iklim değişikliğiyle ilgili birim ya da müdürlüklerin kurulduğu tespit edilmiştir. Bu müdürlükler genellikle Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı altında yer almakta, Antalya, Sakarya ve Konya gibi bazı şehirlerde ise doğrudan iklim değişikliği temelli daire başkanlıkları kurulmaktadır. Bu kurumsallaşma, belediyelerin iklim değişikliğini gündemlerine aldıklarını ve bu konuda organizasyonel düzeyde adımlar attıklarını göstermektedir.

Günümüzün güncel küresel sorunlarından biri olan iklim değişikliğinin yönetim ve yönetim kavramlarıyla sık sık ilişkilendirildiği görülmektedir. Kavramsal düzeyde oluşturulan bu ilişkilendirme sonucunda, devletler tarafından iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde uluslararası bir yönetim modeli ortaya atılmıştır. Bu modele duyulan ihtiyacın, iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde gözlenen eksiklikler, yaşanan hukuki sorunlar ve iklim değişikliğinin insan hakları üzerinde yaratabileceği olumsuzluklar üzerine gündeme gelen tartışmalar sonucunda doğduğu ifade edilebilir (Demirci, 2015). Gelişimi hala devam etmekte olan iklim değişikliği yönetimi kavramı, kentsel yönetimde de farklı paydaşların (sivil toplum kuruluşları, kamu, özel sektör, üniversiteler vb.) çalışmaları ve süreci kabullenişleri ile ilerleme göstermektedir. Çok paydaşlı oluşu iklim değişikliği yönetimi için tüm alternatif alanları kapsamakta ve yerelden genele ulaşan bir mekanizma olarak hareket etmektedir.

Türkiye, 2021 Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi'nde yerel yönetimlerin önemine dikkat çekmiştir. Bu belgeye göre, yerel yönetimler altyapı ve dayanıklılık yatırımları yaparak iklim kaynaklı göçlerin yönetiminde kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle tarımsal alanlar için su yönetimi planlarının geliştirilmesi, kırsal bölgelerden kentlere yönelen göç hareketlerini azaltmada önemli bir strateji olarak vurgulanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021). Ancak bu uygulama çeşitli engellerle karşı karşıya kalmıştır. Yerel yönetimlerin finansman eksikliği ve bürokratik engelleri bu politikaların gösterebileceği etkinlikleri büyük oranda sınırlamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2021'de Türkiye'nin bu süreçte daha güçlü uluslararası iş birliğine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bu iş birliği, özellikle bir geçiş ülkesi olarak Türkiye'nin iklim göçünü yönetme kapasitesini artırabilir bir durumda görünmektedir.

Tüm bu gelişmeler, Türkiye'de yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadelede üstlendiği rolün giderek arttığını ve yerel yönetimlerin bu konuyu her yönüyle ele alabileceğini göstermektedir. Belediyelerin kurumsal yapılarında iklim değişikliğine yönelik birimlerin yer alması, bu sürecin ciddiyetle ele alındığını ortaya koymaktadır. Strateji belgelerinde yerel aktörlerin sorumluluğuna yapılan vurgu, iklim göçü gibi sonuçların daha doğmadan ele alınmasını ve yönetilmesinde yerel kapasitenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle tarım ve su yönetimi gibi alanlarda alınacak önlemler çok yönlü olarak kabul edildiğinde, göçü azaltıcı bir etki yaratabilir. Ancak yerel yönetimlerin mali ve idari kısıtları bu çabaların önünde engel oluşturabilmektedir. Bu noktada ulusal ve uluslararası iş birlikleri büyük bir öneme sahiptir. Yönetişim anlayışıyla çok paydaşlı bir süreç oluşturularak iklim göçü gibi karmaşık sorunlara daha kapsamlı çözümler üretilmesi sağlanabilir. Türkiye, yerel düzeydeki yapısal gelişmeler ve merkezi stratejilerle birlikte iklim temelli tüm sorunları ele alırken, göç hareketlerine karşı da daha hazırlıklı bir yapıya doğru ilerlemektedir. Çalışmalar bütün olarak ele alındığında ise hem çevresel hem de sosyal kırılganlıkların azaltılmasına katkı sunması genel kabul görmektedir.

4.4.5. Uluslararası Örnekler, İş Birlikleri ve Fon Kaynakları

İlgili bağlamda uluslararası örnekler incelendiğinde deniz seviyesinin yükselmesine karşı geliştirilen ve uygulanacak stratejilerde Bangladeş'in deniz seviyelerindeki yükselmelere ve ayrıca artan ve sıklaşan doğal afetlerle mücadelesindeki

uygulama örneği karşımıza çıkmaktadır. Deniz seviyesindeki yükselmelere ve sıklaşan doğal afetlerde mücadelesinde Bangladeş, topluluk temelli afet yönetimi stratejilerini hayata geçirmekle kalmayıp ayrıca erken uyarı sistemlerini de hayata geçirmiştir. Bu model, bölgede yaşayan yerel halkın doğal afetlere karşı dayanıklılığını artırmakla kalan bir model olarak kalmayıp ayrıca Türkiye'nin kırsal alanlarındaki giden göçü önleme politikalarına entegre edilebileceği düşünülebilir (IPCC, 2022).

Diğer bir uluslararası uygulama örneği ise Hollanda'da gerçekleştirilen yenilikçi su yönetim stratejileri olmuştur.

Hollanda'nın, geliştirdiği baraj modernizasyonu öncelikli olarak iklim değişikliği etkilerini hafifletmek için kullanılabilecek yöntemlerden olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili strateji modeli, sürdürülebilir şehir planlama politikalarıyla öne çıkıp aynı zamanda iklimin önemli bileşenlerinden olan suyun yol anlamında düzenlemesinin bir örneğini Dünya'ya sunmuştur. Türkiye'de gerçekleşen Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi projelerinin sürdürülebilirlik ve doğa dostu uygulamalar kapsamında bu stratejilere uyarlanmasının hem su yönetimini iyileştireceği hem de kırsal alanlardan kaynaklanan göçleri azaltacağı düşünülmektedir. (Clement, vd., 2021). Türkiye'nin iklim göçünü etkili bir şekilde yönetebilmesi için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde daha güçlü politikalara ihtiyaç vardır. Yerel yönetimlerin altyapı geliştirme kapasitesini artırmak, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve uluslararası iş birliğini genişletmek bu hedeflere ulaşmak için önemlidir. Bangladeş ve Hollanda gibi ülkelerin stratejilerinden ilham alınarak Türkiye'nin kırsal ve kentsel göç dinamikleriyle başa çıkma kapasitesi güçlendirilebilir.

Türkiye'nin kırsal-kentsel dengesizliklerinin giderilmesi için uluslararası iş birliklerinden faydalanılması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere destek olmak amacıyla oluşturulan Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA) Kırsal Kalkınma bileşeni olan IPARD programı, kültürel kalkınma ve sürdürülebilir büyüme doğrultusunda bireylere önemli yatırım olanakları sunmaktadır. IPARD programı çerçevesinde, organik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılmasından gezici turizmin teşvik edilmesine kadar birçok girişim desteklenmektedir (Avrupa Komisyonu, 2023). Ek olarak, ulusal bütçe kaynakları ile uluslararası fonların bütünleşmiş bir biçimde kullanılması, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

kapsamında sunduğu Ulusal Katkı Beyanı'nda (Nationally Determined Contribution – NDC) yer alan kırsal alanların korunmasına yönelik hedeflere ulaşmak açısından gerekli görülmektedir.

4.4.6. Sosyal ve Kültürel Dönüşümün Desteklenmesi

İklim değişikliği yalnızca çevresel bir kriz değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel düzeyde de derin dönüşümleri tetikleyen çok boyutlu bir meseledir. Bu dönüşüm en çok, iklimsel etkiler nedeniyle yaşanan yer değiştirmeler sonucunda, kırdan kente göç eden bireylerin ve toplulukların karşılaştığı sosyal adaptasyon sorunlarında kendini göstermektedir. Göç, bireyler için yeni fırsatlar kadar belirsizlik ve toplumsal dışlanma riski de taşır. Dolayısıyla, iklim göçü bağlamında bireylerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da yerleştikleri yeni ortamlara entegre olabilmeleri büyük önem arz etmektedir (IOM, 2021).

Bu noktada, kırsal alanlarda geliştirilen sosyal dayanışma temelli yapılar, örneğin kadın kooperatifleri, sadece ekonomik üretim odaklı yapılar olmaktan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM, 2023) raporuna göre, kadın kooperatifleri kadınların ekonomik olarak güçlenmesini sağladığı gibi, sosyal dayanışma, yerel aidiyet ve topluluk temelli kalkınma açısından da kilit bir rol üstlenmektedir. Kadınların üretici konumuna geçmesi, yalnızca hane gelirini artırmakla kalmaz, aynı zamanda özgüvenin gelişmesini ve toplumsal kararlara katılımın artmasını da beraberinde getirir. Bu etki, özellikle iklim değişikliğiyle mücadelede kırılgan grupların güçlendirilmesi açısından stratejik bir önem taşımaktadır.

Kadınların yanı sıra gençler de iklim göçü bağlamında sosyal dışlanmaya karşı savunmasız gruplar arasında yer almaktadır. Göçle birlikte eğitim, istihdam ve sosyal çevre gibi alanlarda yaşanan kopuşlar, gençlerin yeni ortamlarda kendilerini güvende ve ait hissetmelerini zorlaştırabilmektedir (IOM, 2021). Bu nedenle, gençlerin sosyal uyumunu güçlendirecek katılımcı programların, beceri geliştirme fırsatlarının ve gönüllülük gibi toplumsal etkileşimi artıracak yapıların desteklenmesi gereklidir. UNDP Türkiye'nin (2022) vurguladığı gibi, sosyal içerme politikaları yalnızca ekonomik değil, psikososyal dayanıklılığı da hedeflemelidir.

Yerel yönetimlerin bu süreçte aktif olarak dahil olması, sosyal dönüşümün sürdürülebilirliği açısından belirleyicidir. Ancak sosyal uyumun sağlanması, yalnızca

bireysel uyum çabalarına indirgenmemeli; kültürel çeşitliliği tanıyan, sosyal hizmetleri güçlendiren ve katılımcı yönetişimi esas alan politikalarla bütüncül olarak ele alınmalıdır. Bulkeley ve Betsill'in (2013) kentlerdeki iklim politikalarını değerlendirdiği çalışmada da belirtildiği üzere, yerel yönetimler yalnızca uygulayıcı değil, aynı zamanda toplulukların ihtiyaçlarını merkeze alan strateji geliştirici aktörler olarak konumlandırılmalıdır. Bu kapsamda kültürel uyum, göçmenlerin sosyal dışlanmaya maruz kalmadan aktif yurttaşlar olarak kent yaşamına entegre olabilmeleri açısından kritik bir rol oynar.

Ayrıca, sosyal ve kültürel dönüşümün desteklenmesi, kır-kent eşitsizliklerinin uzun vadede azaltılması açısından da önemlidir. Kırsal bölgelerdeki ekonomik yoksunluk, sosyal hizmetlerin eksikliği ve eğitim olanaklarının sınırlılığı, göçü tetikleyen yapısal nedenler arasındadır. Ancak göç sonrasında da bu eşitsizlikler, özellikle kadınlar ve gençler için kentsel ortamlarda yeniden üretilebilmektedir. Bu nedenle, sadece göç alan kentlerde değil, aynı zamanda göç veren kırsal bölgelerde de sosyal dayanışmayı güçlendiren, kapsayıcı kalkınma temelli politikaların hayata geçirilmesi gereklidir (UNDP Türkiye, 2022).

Sonuç olarak, sosyal ve kültürel dönüşümün desteklenmesi, iklim göçüne karşı geliştirilecek uyum politikalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Kadınlar ve gençler gibi kırılgan grupların sosyal hayata katılımını artıran, yerel toplulukları güçlendiren ve kültürel çeşitliliği kapsayıcı bir biçimde yöneten sosyal politikalar, Türkiye'nin iklim değişikliğine karşı toplumsal dayanıklılığını artıracaktır. Bu süreçte, çok düzeyli yönetim mekanizmalarıyla desteklenen yerel girişimler ve merkezi kurumlar arasındaki iş birliği, kalıcı çözümlerin geliştirilmesinde temel bir rol oynayacaktır.

4.5. Politika Önerileri

4.5.1. Ulusal Politika Önerileri

Hukuki Tanımın Geliştirilmesi ve Koruma Statüsünün Oluşturulması

Türkiye İltica ve Göç Kanunu'nda çevresel nedenlerle yerinden edilme olgusunun açık bir şekilde tanımlanması ve bu kapsamda özel bir koruma statüsünün geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece, iklim göçmenlerinin temel hak ve hizmetlere erişimi yasal güvence altına alınabilir.

Erken Uyarı ve Risk İzleme Altyapısının Oluşturulması

Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Göç İdaresi Başkanlığı arasında veri paylaşımını esas alan, iklim kaynaklı göç hareketlerini izlemeye yönelik bir “İklim Göçleri Erken Uyarı Sistemi” kurulmalıdır. Kuraklık, çölleşme ve su stresi gibi göstergelere dayalı olarak hazırlanacak göç riski haritaları, ulusal düzeyde politika yapım sürecine bilimsel destek sunabilir.

Stratejik Belgelere İklim Göçünün Entegrasyonu

Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Türkiye Göç Stratejisi gibi temel politika belgelerinde, iklim değişikliği kaynaklı göç olgusu ayrı bir tematik başlık olarak yer almalıdır. Bu sayede, iklim ve göç politikaları arasında bütüncül bir uyum sağlanabilir.

Yerel Düzeyde Uyum ve Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesi

İklim değişikliğinden en fazla etkilenmesi öngörülen Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yerel düzeyde iklim adaptasyon planları hazırlanmalı; kırsal nüfusun tarım dışı sektörlerde istihdam edilmesini destekleyecek politikalar geliştirilmelidir.

Sosyal Uyumun ve Hizmetlere Erişimin Güçlendirilmesi

İklim göçmenlerinin barınma, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmaya yönelik bütüncül sosyal politika mekanizmaları hayata geçirilmelidir. Göç alan bölgelerde yerel yönetimlere “iklim göçü uyum fonu” gibi özel bütçe kaynakları tahsis edilerek süreç desteklenmelidir.

Göç ve Güvenlik Politikalarının Uyumlaştırılması

İklim değişikliği kaynaklı kitlesel göç hareketlerinin sınır güvenliği üzerindeki etkileri dikkate alınarak, göç yönetimi stratejilerine insani güvenlik perspektifi entegre edilmelidir. Göç rotaları üzerinde çok paydaşlı risk analizleri yapılmalı ve olası kriz senaryolarına yönelik hazırlık planları geliştirilmelidir.

Dış Politika Çerçevesinde İklim Göçü Gündeminin Güçlendirilmesi

İklim göçü, Türkiye’nin dış politika gündeminde daha görünür hâle getirilmelidir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer bölgesel kuruluşlarla yürütülecek diplomatik girişimler, iklim uyumu ve göç yönetimi ekseninde şekillendirilmelidir.

Kalkınma Planlaması ve Mekânsal Stratejilerde İklim Göçü

Kalkınma Planı ve Bölgesel Kalkınma Ajansı stratejilerinde, iklim göçü riski taşıyan bölgeler öncelikli olarak belirlenmeli; yeni yerleşim alanlarının planlamasında iklim projeksiyonları dikkate alınmalıdır.

Eğitim, Farkındalık ve Kurumsal Kapasitenin Artırılması

Kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik iklim göçü temalı eğitim ve farkındalık programları düzenlenmeli; üniversitelerde bu alanda yüksek lisans programları ve araştırma merkezleri desteklenmelidir.

Veri Paylaşımı ve Bilimsel Altyapının Güçlendirilmesi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Göç İdaresi Başkanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı arasında veri paylaşımına olanak sağlayacak ortak dijital platformlar geliştirilmelidir. Ayrıca, yerel düzeyde iklim göçüne ilişkin nitelikli saha araştırmaları için üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birlikleri teşvik edilmelidir.

4.5.2. Uluslararası Politika Önerileri

İklim Göçünün Tanımı ve Hukuki Statüsünün Belirlenmesi

Uluslararası hukuk literatüründe çevresel nedenlerle yerinden edilme olgusuna ilişkin açık ve kapsayıcı bir tanımın bulunmaması, iklim göçmenlerinin uluslararası koruma mekanizmalarından yararlanmasında önemli bir boşluk yaratmaktadır. Bu çerçevede, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin günümüzün çevresel zorunlu göç gerçekliğini yansıtacak biçimde revize edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) öncülüğünde, iklim göçünü odağına alan bağlayıcı ve kapsayıcı uluslararası politika belgelerinin oluşturulması yönünde girişimlerde bulunulmalıdır.

Erken Uyarı ve Gözlem Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

İklim değişikliği kaynaklı göç hareketlerinin önceden tespit edilebilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler sistemine entegre bir "İklim Göçü Gözlemevi"nin kurulması önerilmektedir. Bu yapı, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) bünyesinde faaliyet gösterebilir ve uydu tabanlı veri izleme teknolojileri aracılığıyla göç riski taşıyan bölgelerde erken uyarı sağlayarak karar alıcılar için bilim temelli müdahale olanakları sunabilir.

İklim Finansmanı ve Kalkınma Yardımlarının Yönlendirilmesi

İklim değişikliğine en açık bölgelerde göç riskinin azaltılması amacıyla, Yeşil İklim Fonu (Green Climate Fund) ve benzeri uluslararası finansman mekanizmalarının önceliklendirme kriterlerine iklim göçü riski açık biçimde entegre edilmelidir. Bu doğrultuda, söz konusu bölgelerde iklim uyumu, altyapı güçlendirme ve geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik mali ve teknik desteklerin artırılması önem arz etmektedir.

Uluslararası Göç Politikalarının İklimle Uyumlaştırılması

Uluslararası göç politikalarının iklim değişikliğinin neden olduğu yerinden edilme olgusunu bütüncül bir perspektifle ele alması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin Göç ve İltica Politikası gibi küresel politika çerçeveleri, iklim göçünü tanıyan ve yöneten mekanizmalar içermelidir. Ayrıca, BM Küresel Göç Mutabakatı (GCM) gibi belgelerde iklim göçü ayrı bir tematik başlık olarak yer almalı ve uygulama kılavuzlarına somut eylem planları dahil edilmelidir.

Güvenlik Odaklı Çok Taraflı İşbirliklerinin Geliştirilmesi

İklim değişikliğinin tetiklediği göç hareketlerinin potansiyel güvenlik tehditlerine dönüşme ihtimali, bu konunun NATO ve BM Güvenlik Konseyi gibi uluslararası güvenlik platformlarında ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca Afrika Birliği ve Arap Ligi gibi bölgesel kuruluşlar, iklim göçünü çatışma önleme ve barış inşası süreçlerine entegre etmelidir.

Bilimsel İşbirliklerinin Güçlendirilmesi ve Araştırma Fonlarının Yönlendirilmesi

Horizon Europe ve benzeri uluslararası araştırma fonlarının, iklim göçü temalı çağrılarını artırması; çok uluslu akademik konsorsiyumların bu alandaki bilimsel üretim süreçlerini desteklemesi önem arz etmektedir. Bu sayede, iklim değişikliği ile zorunlu göç arasındaki nedensel ilişkiler daha derinlemesine analiz edilebilir ve kanıta dayalı politika geliştirme süreçleri desteklenebilir.

Bölgesel Düzeyde Uyum Politikaları ve Dayanışma Mekanizmalarının Teşviki

Akdeniz, Orta Doğu ve Güney Asya gibi iklim kırılganlığı yüksek bölgelerde, sınır ötesi etkileri dikkate alan uyum politikaları eşgüdüm içerisinde planlanmalı; bölgesel iş birliği ağları tesis edilmelidir.

Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu tez çalışması, Türkiye bağlamında iklim değişikliğine bağlı göç hareketlerinin güvenlik, yönetim ve politika alanlarındaki etkilerini inceleyerek çok boyutlu bir bakış açısı sunmuştur. Ancak iklim göçleri konusu, derinleşmeye açık, kapsamlı ve dinamik bir araştırma alanıdır. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmaların, bu konunun daha özgül başlıkları etrafında derinleştirilmesi ve literatüre katkı sunacak şekilde yapılandırılması önem arz etmektedir.

İklim Göçlerinin Hukuki Statüsü ve Uluslararası Mevzuat

İklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen kişilerin, uluslararası hukukta tanımlı bir koruma statüsüne sahip olmaması, önemli bir hukuki boşluk oluşturmaktadır. “İklim mültecisi” ifadesi hâlihazırda uluslararası sözleşmelerde açık biçimde tanımlanmadığı için, bu gruplar çoğu zaman yasal koruma kapsamı dışında kalmaktadır. Bu durum hem insan hakları açısından hem de göç yönetimi bakımından çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir.

İleride yapılacak araştırmalarda bu hukuki eksikliğin nasıl giderilebileceği üzerine yoğunlaşmak faydalı olacaktır. Örneğin; yeni bir uluslararası hukuk belgesi önerisi geliştirmek, mevcut sığınma hukukunun iklim göçmenlerini kapsayacak şekilde revize edilip edilemeyeceğini sorgulamak veya Türkiye gibi geçiş ülkeleri açısından örnek modeller oluşturmak, bu alanda atılabilecek somut adımlar arasında yer alabilir. Aynı zamanda "iklim adaleti" çerçevesinden bakılarak, bu kişilerin hak temelli bir korumaya nasıl dâhil edilebileceği sorgulanabilir.

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Rolü ve Uygulama Kapasitesi

Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadelede ve uyum süreçlerinde oynayacağı rol, ulusal strateji belgelerinde giderek daha fazla vurgulansa da, bu alandaki uygulama kapasitesi çoğu zaman sınırlı kalmaktadır. Özellikle belediyelerin altyapı eksiklikleri, mali kaynak yetersizliği ve kurumsal kapasite sorunları, iklim göçüne karşı etkin ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu çerçevede, gelecek araştırmaların belediyelerin iklim göçü ile ilgili hazırlık düzeylerini, uyguladıkları planları ve stratejik belgelerle olan uyumlarını karşılaştırmalı olarak analiz etmesi önemlidir. Örnek olarak; göç alan kırsal ya da kentsel belediyelerde sosyal hizmetler, barınma politikaları, afet yönetimi ve dayanıklılık planları gibi alanlarda

ne tür pratikler uygulandığı araştırılabilir. Böylece, politika ile pratik arasındaki farklılıkların ne tür sonuçlar doğurduğu daha somut şekilde ortaya konabilir.

Güvenlik ve Kaynak Rekabeti Üzerine Olası Senaryolar

İklim göçü, yalnızca çevresel veya insani bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal güvenlik açısından da önemli sonuçlar doğurabilecek bir olgudur. Özellikle göç alan bölgelerde ortaya çıkabilecek su, gıda ve barınma kaynaklarına erişim sorunları, zamanla sosyal huzursuzluklara, toplumsal gerilimlere ya da yerel çatışmalara dönüşebilir.

Bu kapsamda geliştirilecek senaryo temelli araştırmalar, farklı iklim senaryolarında göçün yaratabileceği potansiyel riskleri ve bu risklere karşı uygulanabilecek önleme mekanizmalarını ortaya koyabilir. Örneğin; kıt kaynaklar üzerinde artan rekabetin, sosyal uyum politikalarını nasıl etkileyebileceği veya belediyelerin bu süreçte karşılaştığı kriz yönetimi problemleri değerlendirilebilir. Bu tür çalışmalar, sadece akademik bilgi üretimi değil, aynı zamanda şehir planlaması, afet yönetimi ve toplumsal dayanıklılık gibi alanlarda da karar vericilere katkı sağlayacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması için hem kırsal kalkınma hem de kentsel entegrasyon politikalarının bir arada ele alınması gerekmektedir. İklim değişikliği ve göç arasındaki ilişkiyi anlamak, sürdürülebilir çözümler geliştirmek açısından önemlidir. Yerel yönetimler, ulusal hükümet ve uluslararası kuruluşların iş birliği ile altyapı geliştirme, ekonomik kalkınma ve sosyal uyum programlarının uygulanması, bu sürecin başarısı için kritik öneme sahiptir.

Türkiye’de kırsal ve kentsel alanlar arasındaki eşitsizlikleri azaltmak, kırsal kalkınmayı ve de kentsel bütünleşme politikalarının içerisinde ele alınan bütünleşik bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliği ile göç arasındaki ilişkinin anlaşılması, sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu sürecin başarısı için yerel yönetimler, ulusal hükümet ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde altyapı geliştirme, ekonomik büyüme ve sosyal uyum programlarının uygulanması hayati önem taşımaktadır. Sonuç olarak iklim değişikliğinin yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik boyutlarıyla da ele alınması gerekmektedir. Türkiye’nin kırılgan yapısı ve göç yolları üzerindeki konumu, iklim krizinin etkilerini daha görünür kılmakta ve politika üretiminde bütüncül yaklaşımları zorunlu hale getirmektedir.

Bu çerçevede, TBMM’de 2 Temmuz 2025 tarihinde kabul edilen İklim Kanunu, önemli bir dönüm noktasıdır. Yasa, Türkiye’nin 2053 net sıfır hedefi doğrultusunda sera gazı emisyonlarının azaltılması, uyum politikalarının güçlendirilmesi ve yeşil dönüşümün hukuki bir zemine oturtulmasını amaçlamaktadır.

Ancak, iklim krizinin en somut sonuçlarından biri olan iklim göçleri yasanın kapsamında yer almamaktadır. Özellikle kırsal alanlarda kuraklık, kıyı bölgelerinde deniz seviyesinin yükselmesi ve afetlerle bağlantılı yerinden edilmeler, önümüzdeki dönemde daha da artacaktır. Buna rağmen İklim Kanunu’nda bu alana dair düzenlemelerin bulunmaması, yasanın eksik kalan yönlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, iklim göçleri konusu ilerleyen süreçte yasal çerçeveye dahil edilmeli ve politik boyutuyla birlikte ele alınmalıdır. Çalışma sonunda konunun aşağıda başlıklar altında bir kritiğini yaparak olumlu ve olumsuz yönlerini ifade etmek mümkündür.

Araştırma Sorusu: İklim göçlerine ve bunların içerdiği güvenlik risklerine ilişkin Türkiye'nin bir politikası ya da stratejik planı var mıdır?

Bulgular: İklim değişikliğinin küresel etkileri, çevresel göçü kaçınılmaz bir gerçek haline getirmiştir. İklim değişikliği, sadece çevresel bir sorun değil, aynı zamanda küresel göç hareketlerini de şekillendiren önemli bir krizdir. Türkiye gibi coğrafi konumu itibarıyla göç yollarının kesişim noktasında bulunan ülkeler için bu durum daha da kritik hale gelmektedir. Ancak, Türkiye'nin göç politikaları değerlendirildiğinde, iklim göçmenlerine yönelik tanım ve düzenlemelerin bulunmadığı, hukuki zeminin eksik olduğu ve bu nedenle uyum stratejilerinin yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Türkiye hem jeopolitik konumu hem de mevcut göç dinamikleri nedeniyle bu sürecin merkezinde yer almaktadır. Ancak, Türkiye'nin göç politikaları daha çok çatışma ve savaş kaynaklı göç hareketlerine odaklanmış olup, iklim göçü konusunda önemli eksiklikler barındırmaktadır.

İklim Göçünün Tanınmaması ve Hukuki Boşluklar

Günümüzde iklim değişikliği, zorunlu göçün başlıca nedenlerinden biri haline gelmiş olsa da mevcut uluslararası hukuk sistemleri bu yeni göç biçimini yeterince tanımlayamamaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımı, yalnızca bireyin ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görme korkusuna dayanır. Ancak iklim değişikliği gibi çevresel nedenlerle yerinden edilme bu tanım kapsamında değerlendirilmemektedir. Dolayısıyla, bu tür göçmenler, uluslararası hukuki statüden mahrum bırakılmakta, bu da koruma ve yardım mekanizmalarına erişimlerini zorlaştırmaktadır (UNHCR, 2020).

Türkiye özelinde ele alındığında, 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma gibi çeşitli statüler tanımlasa da, iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen kişilere yönelik açık bir hukuki düzenleme içermemektedir. Üstelik Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa Konseyi (AK) üyesi ülkelerden gelenler mülteci statüsü elde edebilmektedir. Bu sınırlama, iklimsel nedenlerle Ortadoğu, Afrika ve Asya'dan gelen göçmenlerin yalnızca geçici koruma statüsü altında değerlendirilmesine neden olmakta, bu da onların hukuki güvencelerden büyük ölçüde yoksun kalmalarına yol açmaktadır (Kaya ve Kirişçi, 2021; Skribeland, 2021).

İklim değışikliğı kaynaklı göç hareketleri, Türkiye'nin mevcut göç rejimi tarafından hukuken tanımlanmadığı için, bu bireyler düzensiz göçmen statüsüne indirgenmekte ya da mevcut koruma rejimleri içinde geçici ve yetersiz destek mekanizmaları ile sınırlı kalmaktadır. Oysa bu kişilerin yaşadıkları zorunlu hareketlilik, iklim krizinin doğrudan bir sonucu olup, çevresel adalet ve insan onuruna dayalı bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Resmi statü eksikliği, bu bireylerin sağlık hizmetlerine, eğitime, barınmaya ve istihdama erişimlerini sınırlandırmakta; aynı zamanda yerel yönetimlerin sosyal hizmet sunumlarını da baskı altına almaktadır (IOM, 2016).

Uluslararası göç literatürü ve politika belgeleri, iklim değışikliğı ile göç arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koymakta ve bu konuda yeni koruma mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Insight Turkey, 2020). Türkiye'nin bu yeni göç dinamiklerini dikkate alarak, yalnızca hukuki değil aynı zamanda kurumsal kapasite açısından da iklim göçüyle ilgili önleyici, kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalar geliştirmesi gerekmektedir. İklim göçünün resmi olarak tanınmaması, yalnızca bireylerin korunmasını değil, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası yükümlölüklerini yerine getirme kapasitesini de zayıflatmaktadır.

Bu çerçevede önerilen yaklaşım, çevresel nedenlerle yerinden edilen bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alan özel bir statünün tanımlanması ve ulusal mevzuatın bu doğrultuda güncellenmesidir. Ayrıca, iklim göçü olgusunun tanınması, Türkiye'nin göç politikalarının hem uluslararası normlara uyumunu artıracak hem de çevresel tehditlere karşı daha dayanıklı bir toplum yapısının inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

İklim Göçü ve Adaptasyon Stratejilerinin Entegrasyonu

İklim değışikliğinin göç üzerindeki etkileri giderek daha görünür hale gelirken, bu ilişkisel dinamiğin anlaşılması ve yönetilebilmesi için güvenilir ve kapsamlı verilere olan ihtiyaç artmaktadır. Ancak Türkiye'de, çevresel nedenlerle yerinden edilen bireyleri konu alan veri üretimi oldukça sınırlıdır. Mevcut göç çalışmaları büyük oranda siyasi, ekonomik ya da savaş temelli zorunlu göçlere odaklanmakta; iklim temelli göç hareketleri çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin iklim göçü politikalarının şekillendirilmesinde veri temelli bir yaklaşımın eksikliği, bilimsel ve yönetsel düzeyde önemli bir açmaz oluşturmaktadır (Kadir Has Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 2023).

Konuya ilişkin ulusal ve uluslararası değerlendirmeler, Türkiye'de iklim göçüne yönelik araştırmaların hem niceliksel hem de niteliksel anlamda yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Baker Institute for Public Policy tarafından hazırlanan 2023 tarihli raporda, Türkiye'nin iklim göçü konusunda kapsamlı veri altyapısına sahip olmaması, politika geliştirme süreçlerini zayıflatan bir unsur olarak belirtilmiştir. Özellikle iklim değişikliğinin tarımsal üretime olan etkisi nedeniyle göç etmek zorunda kalan bireylerin sayısı, göçün nedenleri ve sonuçlarına dair güncel saha verileri mevcut değildir. Bu eksiklik, Türkiye'nin göç politikalarının geleceğe yönelik planlama yetisini kısıtlamakta ve olası kriz durumlarında hazırlıksız yakalanmasına neden olmaktadır.

Oysa iklim göçü, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları olan çok boyutlu bir olgudur. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen çok sayıda araştırma, iklim değişikliği kaynaklı göçün modellemesini yaparak çeşitli senaryolar ortaya koymakta ve bu senaryolara dayalı politika önerileri geliştirmektedir (Insight Turkey, 2020). Türkiye'nin de benzer şekilde, yerel ve bölgesel düzeyde iklim göçüne dair düzenli veri toplama mekanizmaları kurması ve bu verileri ulusal politika belgelerine entegre etmesi gerekmektedir. Böylelikle, alınacak önlemler daha isabetli, uygulamalar ise daha etkili hale gelebilecektir.

Ancak iklim göçü, sınır aşan doğası itibarıyla yalnızca ulusal düzeyde ele alınabilecek bir mesele değildir. Bu nedenle, Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde iş birliğini güçlendirmesi ve özellikle göç, afet yönetimi, iklim değişikliği ve kalkınma alanlarında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla koordinasyonunu artırması gerekmektedir. Uluslararası veri paylaşımı, ortak araştırma projeleri ve teknik kapasite artırımı, iklim göçüne karşı daha dayanıklı bir politika altyapısının oluşturulmasına katkı sunacaktır.

Bu eksikliğin giderilmesi için önerilen bir diğer strateji ise disiplinler arası araştırmaların teşvik edilmesidir. İklim göçü, sadece bir demografi ya da çevre sorunu değil, aynı zamanda sosyolojik, ekonomik, yönetsel ve mekânsal yönleri olan karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle, sosyoloji, coğrafya, iklim bilimi, kamu yönetimi, şehir planlama ve ekonomi gibi farklı disiplinlerin bir araya gelerek ortak çalışmalara imza atması önem arz etmektedir. Söz konusu araştırmaların kamu kurumlarıyla bütünleşmiş biçimde yürütülmesi, karar alıcılara daha gerçekçi ve uygulanabilir politika araçları sunulmasını sağlayacaktır.

Araştırma Sorusu: Türkiye'nin iklim göçlerine hazırlıklı olması anlamında karşılaşılan sorunlar nelerdir?

Bulgular: İklim değişikliğinin göç dinamikleri üzerindeki etkileri giderek belirginleşmekte olup, Türkiye bu bağlamda yüksek risk grubunda yer alan ülkelerden biridir. Ancak bu riskin yönetilmesine ilişkin hazırlık düzeyinin yetersizliği, ülkenin iklim kaynaklı zorunlu göç hareketlerine karşı kırılganlığını artırmaktadır. Bu kırılganlık çok boyutlu yapısal sorunlardan kaynaklanmakta olup, hukuki belirsizliklerden yönetim eksikliklerine, veri altyapısından toplumsal farkındalığa kadar geniş bir yelpazede incelenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de iklim kaynaklı yerinden edilmelere özgü, doğrudan bu olguya odaklanan bir stratejik politika ya da yasal düzenleme bulunmamaktadır. Özellikle günümüzde Türkiye’ye gelen sığınmacı sayılarındaki milyonları aşan artışlar başta ekonomik açıdan olmak üzere Türkiye’nin birçok açıdan yeni politikalar üretmesine neden olmaktadır. İklim değişiminin neden olduğu afetlerin artışı ilerleyen süreçte bu göç dalgalarının her yönden daha da artmasına yol açacaktır (Akay, 2019). Yasal bir çerçevenin var olmaması iklim mültecileri adı verilen bu kişilerin koruma statüsünün belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Hukuki statüsü belirsiz olan iklim mültecileri kaynak kıtlıklarına bağlı sosyal gerilimlere ve dolaylı olarak güvenlik sorunlarına neden olabilir (Yılmaz ve Navruz, 2019). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, hükümetlerin iklim krizi nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanları geri göndermeye zorlayamayacağına ilişkin bir karar almıştır (Vatandaş, 2019). Göç ve afet yönetimine ilişkin yürürlükteki mevzuat, iklim değişikliğinin sebep olduğu zorunlu göç türlerini kapsamakta yetersiz kalmakta; bu durum, iklim göçmenlerinin tanınması ve korunmasına yönelik mekanizmaların oluşturulamamasına yol açmaktadır.

Yasal bir dayanağının olmamasının bir sonucu olarak kurumsal düzeyde ciddi bir koordinasyon eksikliği göze çarpmaktadır. İklim değişikliği, afet yönetimi, göç ve kırsal kalkınma gibi kesişen alanlarda görev yapan kamu kurumları arasında etkili ve sürdürülebilir bir iş birliği mekanizması geliştirilememiştir. Özellikle yerel yönetimlerin kapasite eksikliği, iklim göçleri karşısında kırılgan bölgelerde müdahale ve uyum stratejilerinin hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Merkezi ve yerel kurumlar arasında görev paylaşımı ve veri paylaşımı gibi temel yönetim süreçlerinin zayıf olması, stratejik planlamayı sekteye uğratmaktadır.

Türkiye’de iklim değişikliği ile göç arasındaki ilişkinin izlenebilmesini sağlayacak veri sistemleri de yeterince gelişmemiştir. Göç hareketlerinin nedenlerini ayrıştıracak, çevresel tetikleyicileri tanımlayacak nitelikte bir izleme ve değerlendirme altyapısı bulunmamaktadır. Bu eksiklik, iklim göçlerinin varlığını istatistiksel olarak görünmez kılmakta ve politika yapım süreçlerinde bilimsel kanıta dayalı karar alma imkânını sınırlandırmaktadır.

İklim göçü, kamuoyunun ve politika yapıcılarının gündeminde sınırlı düzeyde yer bulmaktadır. İklim değişikliği ile göç arasındaki ilişki toplumsal düzeyde yeterince algılanmamakta, bu durum eğitim, bilgilendirme ve iletişim stratejilerinin gelişmesini engellemektedir. Öte yandan, Türkiye’deki akademik çalışmaların çoğu betimleyici düzeyde kalmakta; senaryo temelli modelleme ya da uygulamalı politika önerileri sunan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bilimsel bilgi ile kamu yönetimi arasında süregelen kopukluk, kanıta dayalı karar alma mekanizmalarını zayıflatmaktadır (Clayton vd., 2017).

Uyum politikalarının zayıflığı da iklim göçleri bağlamında Türkiye'nin karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan biridir. Göç alan kentlerde artan nüfus baskısına karşılık, barınma, altyapı ve sosyal hizmet sunum kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Bu durum, iklim göçmenlerinin sosyal bütünleşme süreçlerini zorlaştırmakta ve kırılganlıklarını artırmaktadır. Aynı zamanda, tarım ve kırsal kalkınma politikalarının iklim değişikliğine uyum sağlayacak biçimde dönüşmemesi, iklimle bağlantılı göçlerin yapısal bir soruna dönüşmesine neden olmaktadır.

Son olarak, Türkiye’nin uluslararası iş birliği mekanizmalarına sınırlı entegrasyonu da dikkat çekicidir. İklim göçleriyle mücadeleyle yönelik olarak oluşturulan uluslararası fon ve programlardan (örneğin Loss and Damage Fund veya Green Climate Fund) yeterince faydalanılamamaktadır. Aynı şekilde, bölgesel düzeyde geliştirilen stratejik iş birliklerine katılımın sınırlı olması, Türkiye'nin bu alandaki kapasitesini güçlendirecek fırsatları kaçırmaya neden olmaktadır.

Türkiye’nin iklim göçlerine hazırlıklı hâle gelebilmesi, yalnızca mevzuat değişiklikleriyle değil; çok boyutlu, veri temelli, kapsayıcı ve kurumsal olarak güçlü bir yaklaşım benimsemesiyle mümkündür. Bu kapsamda, "iklim göçmeni" kavramı açıkça tanımlanmalı; kırılgan grupların korunmasını sağlayacak sosyal, ekonomik ve hukuki mekanizmalar oluşturulmalıdır. Aynı zamanda, yerel düzeyde kapasite inşası sağlanmalı,

kurumlar arası eşgüdüm güçlendirilmelidir. Türkiye'nin bu alanda proaktif politikalar üretmesi, yalnızca içsel bir krizi önlemeye değil; bölgesel ve küresel ölçekte örnek teşkil eden stratejiler geliştirmeye de zemin hazırlayacaktır.

Araştırma Sorusu: Türkiye'de iklim değişikliği ve göçle mücadele konusunda yeterli akademik kaynak ve veri bulunmakta mıdır?

Bulgular: Türkiye, iklim değişikliğinin yol açtığı göç hareketleri konusunda önemli bir geçiş ve hedef ülkesi olmasına rağmen, mevcut politikalarının yetersizlikleri eleştirisi konusu olmaktadır. Öncelikle, Türkiye'nin iklim göçmenleri kavramına yönelik resmi bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durum, göç eden toplulukların hukuki statülerinin belirsiz olmasına neden olmakta ve uzun vadeli uyum politikalarının geliştirilmesini zorlaştırmaktadır (Koser ve Martin, 2011). Resmî belgelerde ve stratejik planlarda iklim göçü özelinde bir düzenlemenin eksikliği, ulusal göç politikalarının bu konudaki etkinliğini sınırlandırmaktadır (Adger vd., 2014).

İklim değişikliğinin Türkiye'de bölgesel göç hareketlerini nasıl etkilediği konusunda sistematik veri eksikliği de önemli bir sorundur. Örneğin, Güneydoğu Anadolu'da kuraklık nedeniyle yaşanan göç hareketleri ya da Karadeniz'de aşırı yağışların neden olduğu iç göç akımları üzerine yapılan akademik araştırmalar yetersizdir (Şimşek ve Kaya, 2020). Yerel yönetimlerin iklim göçü bağlamında yeterli politika üretmemesi de eleştirilmektedir. Özellikle belediyelerin, iklim göçmenlerini kapsayan sosyal uyum ve ekonomik destek programlarını içeren politikaları sınırlıdır (Biermann ve Boas, 2010). Göç alan şehirlerde altyapı yetersizlikleri, sosyal hizmetlerdeki eksiklikler ve ekonomik entegrasyon problemleri, iklim göçü sürecini daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadele politikaları, göçü önleme veya yönetme açısından yeterince bütünleşmiş değildir. Türkiye'nin Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023) incelendiğinde, göç olgusunun bu belgede sınırlı bir yer tuttuğu görülmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). Bu stratejide, iklim değişikliğinin neden olduğu iç göç veya kırdan kente göçün yönetimiyle ilgili somut bir politika önerisi bulunmamaktadır. Oysa uluslararası literatür, iklim değişikliği ile göç arasındaki bağlantıyı vurgulamakta ve bu konuda bütüncül politikaların geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir (McLeman ve Smit, 2006).

Son olarak, Türkiye'nin uluslararası iş birliklerinde iklim göçü konusuna yeterince odaklanmadığı eleştirisi öne çıkmaktadır. Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği

Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve Paris Anlaşması gibi uluslararası sözleşmelere taraf olmasına rağmen, bu anlaşmalar kapsamında iklim göçüne yönelik özel bir strateji geliştirmemiştir. Uluslararası iklim müzakerelerinde göç konusunun Türkiye'nin politika öncelikleri arasında yeterince yer almadığı gözlemlenmektedir (IOM, 2019). Bu durum, Türkiye'nin hem iklim değişikliği ile mücadelede hem de göç yönetiminde etkin çözümler geliştirme konusundaki zorluklarını ortaya koymaktadır.

Tüm bu eksiklikler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin iklim göçüne yönelik daha kapsamlı, veri temelli ve uyum odaklı politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin göç alan bölgelerde altyapıyı güçlendirmesi, sosyal destek mekanizmalarını genişletmesi ve iklim göçmenlerini içeren entegrasyon politikaları geliştirmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, akademik araştırmaların ve resmi istatistiklerin artırılması, politika yapıcılarının daha sağlıklı kararlar almasını sağlayacaktır. Türkiye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde iklim göçünü bir öncelik haline getirmesi, gelecekte karşılaşılabilecek göç krizlerini yönetme kapasitesini artıracaktır.

Araştırma sorusu: Türkiye'nin iklim değişikliği ve göçle mücadele konusunda uluslararası iş birlikleri var mıdır?

Bulgular: İklim değişikliği ve göç, ulusal sınırları aşan küresel sorunlar arasında yer almakta ve bu nedenle etkili bir yönetim için uluslararası iş birliği gerektirmektedir. Türkiye, iklim değişikliğiyle mücadele ve göç yönetimi alanında çeşitli uluslararası sözleşmelere ve girişimlere taraf olmuş, ancak bu taahhütlerin uygulanmasında bazı yapısal ve kurumsal eksiklikler gözlemlenmiştir. 2021 yılında Paris İklim Anlaşması'nın onaylanması, Türkiye açısından önemli bir adım olarak değerlendirilse de, söz konusu anlaşma kapsamında iklim göçüne dair herhangi bir özel politika ya da uygulama mekanizmasının geliştirilmediği görülmektedir (OECD, 2022). Bu durum, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadele hedeflerinin göç politikalarına entegre edilmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Paris Anlaşması'nın yanı sıra, Türkiye aynı zamanda 2018 yılında kabul edilen Güvenli, Düzenli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat (Global Compact for Migration - GCM) gibi uluslararası çerçeveleri de desteklemiştir. GCM, çevresel nedenlerle yerinden edilen kişilere yönelik koruma mekanizmalarının geliştirilmesi, veri temelli politika üretimi ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesini öngörmektedir. Türkiye, GCM kapsamında çevresel göç bağlamında çeşitli gönüllü taahhütlerde bulunmuş olsa da

bu taahhütlerin somut ulusal politikalara dönüştürülmesi noktasında ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. Mevzuatın güncellenmesi, uygulama kılavuzlarının oluşturulması ve kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının tesis edilmesi, bu sürecin daha etkin işletilmesi açısından kritik önemdedir (United Nations, 2018).

Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini yerine getirmekte karşılaştığı temel sorunlardan biri, bu taahhütlerin iç hukuk sistemine yeterince yansıtılamaması ve uygulayıcı kurumların kapasite eksikliğidir. Bu eksiklikler, iklim göçüyle ilgili politika ve stratejilerin geliştirilmesini geciktirmekte ve Türkiye'yi bu alanda daha edilgen bir pozisyona sürüklemektedir. Oysaki, Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş, iklim değişikliği ve göç konularını bütünleşmiş biçimde ele almakta; bu kapsamda mali ve teknik destek mekanizmaları sunmaktadır. Türkiye, AB'nin sunduğu çevresel uyum fonları, afet risk azaltımı projeleri ve göç yönetimi hibe programlarından daha etkin faydalanarak hem kurumsal kapasitesini artırabilir hem de bu alandaki iyi uygulamaları kendi sistemine uyarlayabilir durumdadır (OECD, 2022).

Bunun yanı sıra, iklim göçü ile mücadele eden diğer ülkelerle çok taraflı ortaklıklar kurulması, bilgi ve deneyim paylaşımı açısından oldukça değerlidir. Özellikle iklim değişikliğinden benzer şekilde etkilenen Akdeniz, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle gerçekleştirilecek bölgesel iş birlikleri, ortak stratejilerin geliştirilmesini mümkün kılabilir. Bu çerçevede Türkiye, uluslararası platformlarda daha aktif rol üstlenerek, küresel iklim adaleti anlayışı doğrultusunda politika geliştirme süreçlerine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde üstlendiği yükümlülükleri sadece normatif düzeyde değil, aynı zamanda pratik düzeyde de hayata geçirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, iklim göçü perspektifinin ulusal iklim stratejilerine ve göç politikalarına bütüncül bir şekilde entegre edilmesi, hem Türkiye'nin küresel iklim yönetişimine katkısını artıracak hem de göç yönetimi sisteminin dayanıklılığını güçlendirecektir.

İklim göçü konusu, yakın gelecekte Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülke için hem sosyal hem de siyasi sonuçları olan karmaşık bir meseleye dönüşmektedir. Bu nedenle, yukarıda sıralanan araştırma alanlarının disiplinler arası yöntemlerle ve yerel verilerle desteklenerek ele alınması, hem ulusal politikaların geliştirilmesine katkı sunacak hem de akademik literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır.

6. KAYNAKLAR

- Adger, W. N. (2006). Vulnerability. *Global Environmental Change*, 16(3), ss. 268–281. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006>
- Adger, W. N., Pulhin, J. M., Barnett, J., Dabelko, G. D., Hovelsrud, G. K., Levy, M., Oswald Spring, Ü., ve Vogel, C. H. (2014). *Human security İçinde Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. IPCC Fifth Assessment Report, Working Group II. Cambridge University Press.
- Afifi, T. (2011). Economic or environmental migration? The push factors in Niger. *International Migration*, 49(s1), e95-e124.
- Akay, A. (2019). İklim değişikliği kaynaklı göçlerin güvenlik boyutu: Yeni bir tehdit mi? *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 7(3), ss. 45–62.
- Avrupa Birliği Komisyonu (European Commission). (2020). *Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*. Brussels: European Commission.
- Avrupa Komisyonu. (2023). *IPARD III programı*. Avrupa Komisyonu.
- Babahanoğlu, V. (2023). Uluslararası İlişkilerde Yeşil Yolculuk: Bir Güvenlik Sorunu Olarak Küresel İklim Değişikliği ve İklim Mülteciliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (77), ss. 184-200. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1290496>
- Baker Institute for Public Policy. (2023). Climate change, migration, and governance İçinde *Turkey: Challenges and opportunities*. Houston: Rice University.
- Balcılar, A. N. (2022). İklim adaleti bağlamında sınırlar ve iklim göçü. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 2(1), ss. 118–130.
- Barnett, J., ve Adger, W. N. (2007). Security and climate change: Towards an improved understanding. *Political Geography*, 26(6), 639–655. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2007.03.003>
- BBC. (2020, August 6). *2017 yılı verilerine göre, bu iki ülke dünya sera gazı emisyonlarının yaklaşık %40'ını gerçekleştirmektedir*. BBC News.
- Betts, A. (2013). *Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement*. Cornell University Press.
- Betts, A., ve Collier, P. (2017). *Refuge: Rethinking Refugee Policy in a Changing World*. Oxford University Press.
- Biermann, F. ve Boas, I. (2008). Protecting climate refugees: The case for a global protocol. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 50(6), 8–17. <https://doi.org/10.3200/ENV.50.6> ss. 8-17
- Biermann, F. ve Boas, I. (2010). Preparing for a warmer world: Towards a global governance system to protect climate refugees. *Global Environmental Politics*, 10(1), 60–88. <https://doi.org/10.1162/glep.2010.10.1.60>

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [BMMYK]. (1951). *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi*. <https://www.unhcr.org/tr/1951-cenevre-sozlesmesi>
- Birpınar, M. E. (2022). Küresel sorun: iklim değişikliği “gelişimi, uluslararası müzakereler ve türkiye. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(1), 20-36.
- Black, R., Bennett, S. R. G., Thomas, S. M., ve Beddington, J. R. (2011). Climate change: Migration as adaptation. *Nature*, 478(7370), ss. 447–449.
- Brauch, H. G. (2008). Climate change and security in the Mediterranean. *NATO Security through Science Series E: Human and Societal Dynamics*, 3, ss. 65–97.
- Bulkeley, H., ve Betsill, M. M. (2013). Revisiting the urban politics of climate change. *Environmental Politics*, 22(1), ss. 136–154. <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.755797>
- Boncour, P., ve Burson, B. (2009). Climate change and migration in the South Pacific region: Policy perspectives. *Policy Quarterly*, 5(4), 13–20. Retrieved from
- Castles, S. (2003). Towards a sociology of forced migration and social transformation. *Sociology*, 37(1), ss. 13–34.
- Clayton, S., Manning, C. M., Krygsman, K., ve Speiser, M. (2017). *Mental health and our changing climate: Impacts, implications, and guidance*. American Psychological Association and ecoAmerica.
- Clayton, S. (2020). Climate anxiety: Psychological responses to climate change. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 102263. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102263>
- Conference of the Parties (COP28). (2023, Aralık 10). *COP28 presidency announces new funding for mangrove conservation* [Basın bülteni]. <https://www.cop28.com/en/news/cop28-presidency-announces-new-funding-for-mangrove-conservation>
- Crawley, H., ve Skleparis, D. (2018). Refugees, migrants, neither, both: Categorical fetishism and the politics of bounding in Europe’s ‘migration crisis’. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1), ss. 48–64. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1348224>
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 67-91.
- Çetin, M., Yılmaz, A., ve Kara, B. (2020). Göç dinamikleri ve iklim değişikliği: Türkiye örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 15(2), ss. 45-67.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022b). *Mevzuat: İklim Değişikliğine Uyum Dairesi Başkanlığı*.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2011). *İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011–2023)*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Clement, V., Rigaud, K. K., de Sherbinin, A., Jones, B., Adamo, S., Schewe, J., ... Shababat, E. (2021). *Groundswell Part II: Acting on internal climate migration*. Washington, DC: World Bank. Retrieved from <https://doi.org/10.1596/36248>

- Dasgupta, S., Huq, M., ve Wheeler, D. (2007). The impact of climate change on human health in low-income countries. *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 4139.
- de Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. *International Migration Review*, 44(1), ss. 227–264.
- de Haas, H. (2021). A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. 93- *Comparative Migration Studies*, 9(1), ss. 1–35.
- Demirbaş, M., ve Aydın, F. (2020). İklim değişikliğinin çevresel etkileri ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi. *Çevre ve İklim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), ss. 45–60.
- Demirci, M. (2015). Kentsel iklim değişikliği yönetişimi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46, ss. 75–100.
- Dercon, S. (2002). Income risk, coping strategies, and safety nets. *The World Bank Research Observer*, 17(2), ss. 141–166.
- Doney, S. C. (2009). *The impacts of climate change on marine ecosystems and fisheries. Science*, 328(5975), 1507-1510. <https://doi.org/10.1126/science.1189930>
- Duarte, C. M., Chiscano, C. L., Marbà, N., Díaz, M., ve Martínez, R. (2013). The role of coastal plant communities in the marine carbon cycle. *Biogeosciences*, 10(4), ss. 1575-1594. <https://doi.org/10.5194/bg-10-1575-2013>
- Duarte, C. M., Middelburg, J. J., ve Caraco, N. (2013). Major role of marine vegetation on the oceanic carbon cycle. *Biogeosciences*, 10(5), ss. 2197-2212. <https://doi.org/10.5194/bg-10-2197-2013>
- Düzenli, F. (2024). 6 Şubat Depremleri Sonrasında Gerçekleşen İç Göç Hareketlerinin Analizi. *Muhakeme Dergisi*, 7(1), 56–82. <https://doi.org/10.33817/muhakeme.1493115>
- Emanuel, K. (2005). Increasing destructiveness of tropical cyclones over the past 30 years. *Nature*, 436(7051), 686-688. <https://doi.org/10.1038/nature03906>
- Erdem, B. S. (2022). *İklim mültecilerinin hukuki statüsü meselesi: Deniz seviyesinin yükselmesi ve ada ülkelerinde yaşayanların durumu* [Araştırma makalesi]. *Deniz Hukuku Dergisi (DEHUKAMDER)*, 5(2), 25–103. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3912356>
- Esses, V. M., Medianu, S. ve Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues*, 73(3), 518–536. <https://doi.org/10.1111/josi.12220>
- Falkenmark, M. ve Rockström, J. (2004). *Balancing water for humans and nature: The new approach in ecohydrology*. London, England: Earthscan.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (2022). *2022 yılı faaliyet raporu [Rapor]*. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. Erişim adresi: <https://www.gap.gov.tr/e-kutuphane-detay/2022-yili-faaliyet-raporu/>
- Gattuso, J.-P. (2015). The impact of ocean acidification on coral reefs and fisheries. *Marine Ecology Progress Series*, 535, ss. 1-9.

- Gleick, P. H. (2014). Water, drought, climate change, and conflict in Syria. *Weather, Climate, and Society*, 6(3), ss. 331–340.
- Gray, C. L., ve Mueller, V. (2012). Natural disasters and population mobility in Bangladesh. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(16), ss. 6000–6005.
- Greenhill, K. M. (2010). *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*. Cornell University Press.
- Haines, A., Kovats, R. S., Campbell-Lendrum, D. ve Corvalán, C. (2006). Climate change and human health: Impacts, vulnerability, and public health. *Public Health Reports*, 121(1), ss. 6-15.
- Harris, J. R., ve Todaro, M. P. (1970). Migration, unemployment and development: A two-sector analysis. *American Economic Review*, 60(1), ss. 126–142.
- Havlik, P., Mosnier, A. ve Valin, H. (2014). The impact of climate change on global agriculture: A comprehensive analysis of projected effects. *Environmental Economics and Policy Studies*, 16(3), ss. 403-422.
- Hoegh-Guldberg, O., Mumby, P. J., Hooten, A. J., Steneck, R. S., Greenfield, P., Gomez, E., ... Harvell, C. D. (2007). Coral reefs under rapid climate change and ocean acidification. *Science*, 318(5857), ss. 1737-1742.
- Hoffmann, R., Dimitrova, A., Muttarak, R., Crespo Cuaresma, J. ve Peisker, J. (2020). A meta-analysis of country-level studies on environmental change and migration. *Nature Climate Change*, 11(3), ss. 233–241. <https://doi.org/10.1038/s41558-021-00927-5>
- Homer-Dixon, T. (1999). *Environment, Scarcity, and Violence*. Princeton University Press.
- Insight Turkey. (2020). Climate-Induced Displacement and Migration: Turkey's Role and Potential Policy Options. *Insight Turkey*, 22(1), ss. 95–108.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). *Climate change 2021: The physical science basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (V. Masson-Delmotte, P. Zhai, A. Pirani, S. L. Connors ve C. Péan et al., Eds.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009157896>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022a). *Climate change 2022: Impacts, adaptation, and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, M. Tignor, E. S. Poloczanska ve K. Mintenbeck et al., Eds.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022b). *Climate change 2022: Mitigation of climate change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (P. R. Shukla, J. Skea, R. Slade, A. Al Khourdajie ve R. van Diemen et al., Eds.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009157926>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2023). *Climate change 2023: Synthesis report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth*

- Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Core Writing Team, H. Lee ve J. Romero, Eds.). IPCC. <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>
- Internal Displacement Monitoring Centre. (2021). Global report on internal displacement 2021 (GRID). Norwegian Refugee Council. Retrieved from <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>
- International Organization for Migration (IOM). (2016). *Migration, environment and climate change: Policy brief series (Issue 3)*. Geneva: IOM.
- International Organization for Migration (IOM). (2019). *World Migration Report 2020*. <https://publications.iom.int>
- International Organization for Migration (IOM). (2021). *Institutional preparedness for climate migration in Turkey: Policy brief*. <https://publications.iom.int/books/institutional-preparedness-climate-migration-turkey>
- International Organization for Migration (IOM). (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: IOM. <https://worldmigrationreport.iom.int/>
- IOM (International Organization for Migration). (2023). *World Migration Report 2022*. <https://worldmigrationreport.iom.int/>
- IOM. (2021). *Çevresel sebeplerle yaşam alanlarını terk etmiş toplumların ve bireylerin hareketleri*. Uluslararası Göç Örgütü.
- İklim Haber. (2020). *Barem'in 2020 yılında gerçekleştirdiği araştırma: Türkiye'de küresel ısınmanın insan kaynaklı olduğu ve insanlık için ciddi bir tehdit oluşturduğuna dair farkındalık oranları*. İklim Haber.
- İçduygu, A., ve Gören, E. (2023). *İklim değişikliği ve göç: Kavramsal çerçeve, eğilimler ve Türkiye örneği*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kadir Has Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. (2023). *Türkiye'de Göç ve İklim Değişikliği: Mevcut Durum Analizi*. İstanbul: KHAS Yayınları.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2023). *Kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesi raporu*. <https://www.aile.gov.tr/ksgm>
- Kaya, A., ve Kirişçi, K. (2021). *Turkey and migration: Policy and practice*. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Knox, J. H. (2018). *Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment*. UN Human Rights Council.
- Koser, K., ve Martin, S. (2011). The migration-displacement nexus: Patterns, processes, and policies İçinde K. Koser ve S. Martin (Eds.), *The Migration-Displacement Nexus*, ss. 1–17. IOM Migration Research Series.
- Koubi, V., Bernauer, T., Kalbhenn, A., ve Spilker, G. (2012). Climate variability, economic growth, and civil conflict. *Journal of Peace Research*, 49(1), 113–127.
- KSGM. (2023). *Kadın kooperatifleri ve kırsal alanda sosyal uyumun güçlendirilmesi*. KSGM.

- Kälin, W. ve Schrepfer, N. (2012). *Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change: Normative Gaps and Possible Approaches*. UNHCR Legal and Protection Policy Research Series.
- La Shier, B., ve Stanish, J. (2019). *The national security impacts of climate change*. Environmental and Energy Study Institute (EESI).
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), ss. 47-57.
- Light, S. E. (2014). Valuing national security: Climate change, the military, and society. *UCLA Law Review*, 61(6), ss. 1772–1812.
- Lloyd's. (2023, October 11). *Climate change crisis could cost global economy \$5 trillion, research reveals*. <https://www.lloyds.com/news-and-insights/news/2023/10/climate-change-crisis-economic-impact>
- Lobell, D. B., Schlenker, W., ve Costa-Roberts, J. (2008). Climate change and crop yields. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105(33), ss. 12629-12634. <https://doi.org/10.1073/pnas.0805958105>
- Malhi, Y., Aragão, L. E. O. C., Galbraith, D., ve Houghton, R. A. (2008). Climate change, deforestation, and the fate of the Amazon. *Science*, 319(5860), ss. 169-172.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), ss. 431–466.
- Mayer, B. (2016). *The Concept of Climate Migration: Advocacy and Its Prospects*. Edward Elgar Publishing.
- McAdam, J. (2011). *Climate change and displacement: Multidisciplinary perspectives*. Oxford University Press.
- McAdam, J. (2011). *Climate Change, Displacement and International Law: Complementary Protection Standards*. UNHCR Legal and Protection Policy Research Series.
- McAdam, J. (2012). *Climate Change, Forced Migration, and International Law*. Oxford University Press.
- McLeman, R. (2014). *Climate and Human Migration: Past Experiences, Future Challenges*. Cambridge University Press.
- McLeman, R., ve Smit, B. (2006). Migration as an adaptation to climate change. *Climatic Change*, 76(1–2), ss. 31–53. <https://doi.org/10.1007/s10584-005-9000-7>
- McMichael, A. J., Woodruff, R. E., ve Hales, S. (2006). Climate change and human health: Present and future risks. *The Lancet*, 367(9513), ss. 859-869. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)68079-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)68079-3)
- Mimura, N. (2013). *Sea-level rise caused by climate change and its implications for society*. Proceedings of the Japan Academy, Series B, Physical and Biological Sciences, 89(7), ss. 281–301. <https://doi.org/10.2183/pjab.89.281>
- Moore, J. W. (2000). *Environmental crises and the metabolic rift in world-historical perspective*. *Organization and Environment*, 13(2), ss. 123–157.

- National Aeronautics and Space Administration (NASA). (2022). *The causes of climate change*. Retrieved from
- National Aeronautics and Space Administration (NASA). (2024). *Evidence: How do we know climate change is real?* Retrieved from
- National Aeronautics and Space Administration (NASA). (2024). *Global temperature change: NASA GISS Surface Temperature Analysis (GISTEMP v4)*. Retrieved from
- Nawrotzki, R. J., ve DeWaard, J. (2016). Climate shocks and the timing of migration from Mexico. *Population and Environment*, 38(1), ss. 72–100.
- Nicholls, R. J. ve Cazenave, A. (2010). Sea-level rise and its impact on coastal zones. *Science*, 328(5985), ss. 1517-1520.
- OECD. (2022). *Climate change and migration in Türkiye: Aligning international commitments with domestic action*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (2023). *International Migration Outlook 2023*. OECD Publishing.
- OHCHR (Office of the High Commissioner for Human Rights). (2021). *Key Messages on Human Rights and Climate Change*. <https://www.ohchr.org/en/resources/publications>
- Parmesan, C., ve Yohe, G. (2003). A globally coherent fingerprint of climate change impacts across natural systems. *Nature*, 421(6918), ss. 37-42.
- Patz, J. A., Campbell-Lendrum, D., Holloway, T., ve Foley, J. A. (2005). Impact of regional climate change on human health. *Nature*, 438(7066), ss. 310-317. <https://doi.org/10.1038/nature04188>
- Rahmstorf, S., Foster, G., ve Cazenave, A. (2015). Ocean circulation and climate change: The Atlantic meridional overturning circulation and its impact on Europe and Africa. *Nature Climate Change*, 5(7), ss. 522-529.
- Reuveny, R. (2007). Climate change-induced migration and violent conflict. *Political Geography*, 26(6), ss. 656-673. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2007.05.001>
- Rignot, E., Casassa, G., Van den Broeke, M. R., Davis, C., O'Neel, S., ve Winkler, S. (2011). Ice-shelf collapse in the Amundsen Sea, Antarctica, and its impact on global sea level rise. *Geophysical Research Letters*, 38(18), L18502.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E. F., ... Foley, J. A. (2009). A safe operating space for humanity. *Nature*, 461(7263), ss. 472-475.
- Salmaşur, M. ve Şahin, F. (2020). Suriye'den Türkiye'ye olan göçlerin Türkiye'nin sosyal hizmetler ve altyapı bakımından yükünü artırdığını göstermektedir. *Göç ve Sosyal Hizmetler Dergisi*, 12(3), ss. 45-67.
- Safi, S. (2020). Mülteci Hukukunda Uluslararası Koruma Dışında Bırakma ve Çocuk Askerler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(1), 1-36. <https://doi.org/10.15337/suhfd.644550>

- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
- Schuur, E. A. G., McGuire, A. D., Schädel, C., ve Sitch, S. (2015). Climate change and the permafrost carbon feedback. *Nature*, 520(7546), ss. 171-179. <https://doi.org/10.1038/nature14338>
- Sipahioğlu, B. Ö. (2022). Küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak iklim göçü. *Akademik Hassasiyetler*, 9(20), ss. 543-565.
- Stark, O., ve Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75(2), ss. 173-178.
- Stern, N. (2007). *The economics of climate change: The Stern review*. Cambridge University Press.
- Şimşek, T., ve Kaya, A. (2020). İklim değişikliğinin ve değişebilirliğinin yerel göç ve çatışmalardaki rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), ss. 45-67.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2021). *Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi 2021-2030*. Ankara: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.
- Talu, N. ve Kocaman, H. (2019). Türkiye’de iklim değişikliği ile mücadelede politikalar, yasal ve kurumsal yapı [Eğitim materyali]. İklimin.org. https://www.iklimin.org/egitimmateryalleri/TR%20Pol_NT.pdf
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). *2022 yılı stratejik raporu: Kuraklığa dayanıklı tohumların teşvik edilmesi*.
- Todaro, M. P. (1980). *Internal migration in developing countries: A survey*. International Labour Organization, ss. 361-402.
- Tol, R. S. J. (2009). The economic effects of climate change. *The Journal of Economic Perspectives*, 23(2), ss. 29-51.
- Tuholske, C., Di Landro, M. A., Anderson, W., van Duijne, R. J., & de Sherbinin, A. (2024). A framework to link climate change, food security, and migration: Unpacking the agricultural pathway. *Population and Environment*, 46(1), 8-23. <https://doi.org/10.1007/s11111-024-00446-7>
- TÜİK. (2020). *Sera gazı emisyon istatistikleri 1990-2020 [Veri seti]*. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2020-45862>
- United Nations. (2023). Secretary-General’s report on climate security [Rapor]. Erişim adresi: https://brasil.un.org/sites/default/files/2024-09/sg_annual_report_2023_en_0.pdf
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). *Livelihood security: Climate change, migration and conflict in the Sahel* [Rapor]. Nairobi, Kenya: UNEP. Erişim adresi: https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/tmzbd1411/files/documents/2023-06/unep_sahel_en.pdf
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2020, 1 October). Legal considerations regarding claims for international protection made in the context

- of the adverse effects of climate change and disasters [Rapor]. Erişim adresi: <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2020/en/123356>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2009, 15 May). Climate change and statelessness: An overview [Rapor]. Geneva: UNHCR. Erişim adresi: <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2009/en/67792>
- United Nations Development Programme (UNDP) Türkiye. (2022). Sosyal uyum ve kapsayıcılık çalışmaları: Türkiye örneği [Rapor]. Erişim adresi: <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/undp-2022-yillik-raporu>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2011). Pakistan floods 2010: Impact and response [Rapor]. Erişim adresi: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/pk/UNDP-PK-ANNUAL-REPORT-2011.pdf>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2020). The United Nations World Water Development Report 2020: Water and climate change [Rapor]. Paris: UNESCO Publishing. Erişim adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372985.locale=en>
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2015). Paris Agreement [Belge]. Erişim adresi: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2021). What is the United Nations Framework Convention on Climate Change? [Web sayfası]. Erişim adresi: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change>
- United Nations. (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (GCM) [Rapor]. New York, NY: United Nations. Erişim adresi: <https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>
- Van Dalen, H. P. ve Henkens, K. (2021). Climate change as perceived by European demographers: A survey of current views. *European Journal of Population*, 37(2), ss. 255-274. <https://doi.org/10.1007/s10680-021-09505-7>
- Vatandaş, C. (2019). İklim mültecileri ve uluslararası hukukta koruma eksikliği: BM İnsan Hakları Komitesi kararı üzerine bir değerlendirme. *İnsan Hakları Yıllığı*, 37, ss. 123-140.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system*. Academic Press.
- Walter A., K. M., Anthony, P. ve Chanton, J. P. (2018). Geophysical and geochemical insights into the sources of methane in the permafrost region of Siberia. *Nature Communications*, 9(1), 2761. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-05143-6>
- Warner, K. (2012). *In Search of Shelter: Mapping the Effects of Climate Change on Human Migration and Displacement*. UNU-EHS Report. <https://collections.unu.edu/view/UNU:1867>
- Werrell, C. E., ve Femia, F. (2013). *The Arab Spring and Climate Change*. Center for American Progress.

- World Bank. (2022). *Groundswell Part II: Acting on Internal Climate Migration*. Washington, DC: The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/topic/socialdevelopment/publication/groundswell-acting-on-internal-climate-migration>
- World Bank. (2022). *This sector's high carbon intensity increases Turkey's contribution to climate change*. World Bank.
- World Bank. (2022). *Turkey's Pathway to Decarbonization*. World Bank.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- World Health Organization (WHO). (2020). *Climate change and health*. Retrieved from
- World Meteorological Organization (WMO). (2020). *The state of the global climate 2019*. Retrieved from
- WWF-Türkiye. (2022). *İklim Değişikliği Performans Endeksi 2022 Türkiye Raporu*. İstanbul: WWF-Türkiye.
- WWF-Türkiye. (2022). Paris Anlaşması'na taraflık ve net sıfır emisyon hedefi ile iklim politikası performans seviyesi. WWF-Türkiye.
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık, ss. 12-13.
- Yılmaz, M., ve Navruz, E. (2019). İklim değişikliği ve çevresel göçler: Türkiye için olası senaryolar. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), ss. 85–104.
- Zetter, R. (2017). Protecting people displaced by climate change: Some conceptual challenges İçinde J. McAdam (Ed.), *Climate Change and Displacement*. ss. 131–149. Oxford: Hart Publishing.

Ek 1: Orijinallik Raporu

İKLİM GÖÇLERİNİN GÜVENLİK- POLİTİKA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRMESİ: TÜRKİYE YÖNELİMLİ GÖÇLER ÖRNEĞİ

Yazar Nuran Yurttaş Türmen

Gönderim Tarihi: 23-Tem-2025 09:1000 (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2719366011
Dosya adı: NURAN_T_RKMEN_20_TEMMUZ_SON.docx (444.94K)
Kelime sayısı: 25499
Karakter sayısı: 184261

İKLİM GÖÇLERİNİN GÜVENLİK-POLİTİKA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRMESİ: TÜRKİYE YÖNELİMLİ GÖÇLER ÖRNEĞİ

ORJİNALLİK RAPORU

%6	%6	%4	%4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK)	%3
	Öğrenci Ödevi	
2	dergipark.org.tr	%1
	İnternet Kaynağı	
3	www.tuba.gov.tr	<%1
	İnternet Kaynağı	
4	doaj.org	<%1
	İnternet Kaynağı	
5	iklimiduy.org	<%1
	İnternet Kaynağı	
6	acikbilim.yok.gov.tr	<%1
	İnternet Kaynağı	
7	Başoğlu, Begüm. "Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinden Yeşil Finans", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2024	<%1
	Yayın	
8	Submitted to Gaziantep Aniversitesi	
	Öğrenci Ödevi	

		<%1
9	gundem24.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
10	Özer, Yılmaz Başar. "İklim Kriziyle Mücadelede Kentsel İklim Yönetişimi: Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Rolü Ve İklim Eylem Planları", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023 Yayın	<%1
11	kaysem11.firat.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
12	healthclimatecongress.org İnternet Kaynağı	<%1
13	Fidan, Yusuf. "Societal Multiplicity Theory and International Migration: An Empirical Application to the Case of Syrian Migration to Turkey.", Middle East Technical University (Turkey) Yayın	<%1
14	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	www.aniyht.com İnternet Kaynağı	<%1
16	bianet.org İnternet Kaynağı	<%1

17 jotags.net <%1
İnternet Kaynağı

18 Submitted to Istanbul Medipol Üniversitesi <%1
Öğrenci Ödevi

Alıntıları çıkart üzerinde Eşleşmeleri çıkar < 15 words
Bibliyografyayı Çıkart üzerinde

